

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

Poválečné osídlování a následná kolektivizace Broumavska

Jindřich Žák

Bakalářská práce

2013

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Jindřich Žák
Osobní číslo: H09085
Studijní program: B7105 Historické vědy
Studijní obor: Kulturní dějiny
Název tématu: Poválečné osídlování a následná kolektivizace Broumavska
Zadávající katedra: Ústav historických věd

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Znovuosídlování regionu po druhé světové válce Osídlování příhraniční obce Velká Ves (dnes součástí města Broumov), předávání dekretů a získávání usedlostí, práva obce (archivní výzkum a vzpomínky pamětníků) Počátky kolektivizace v regionu, zakládání JZD, jejich hospodaření Nátlak na samostatně hospodařící zemědělce v regionu Prosazování kolektivizace ve Velké Vsi (archivní výzkum a vzpomínky pamětníků)

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

BUREŠOVÁ, Jana. Združstevňování nebo kolektivizace zemědělství po roce 1948? In *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum, 2002, s. 223-228. DOLEŽAL, Jan ? KMONÍČEK, Josef ? PEKÁREK, Jiří. Když mizely meze: kapitoly z kolektivizace východočeského zemědělství v letech 1949?1960. Hradec Králové: Kruh, 1987. Edice Kraj. JECH, Karel. Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha: Vyšehrad, 2008. Ed. *Moderní dějiny*. KUKLÍK, Jan. Znárrodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě. Praha: Auditorium, 2010. MOJŽÍŠOVÁ, Iva et al. *Socializace zemědělství ve východních Čechách 1949 ? 1960: výběrová bibliografie*. Hradec Králové: Státní vědecká knihovna Zdeňka Nejedlého, 1983. SKOPALOVÁ, Marie. Vysídlování selských rodin ve východních Čechách v 50. letech 20. století. In *Sborník prací východočeských archivů 11*, 2007, s. 93-120. Státní oblastní archiv v Zámrsku, 2007. TOPINKA, Jiří. Specifika kolektivizace v českém pohraničí (1949 -1960). In *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století*, s. 229-234. Uherské Hradiště, 2002. TOPINKA, Jiří. Zapomenutý kraj: české pohraničí 1948 -1960 a takzvaná akce dosídlení. In *Soudobé dějiny 3-4*, 2005, s. 534-585. Praha, 2005. URBAN, Jiří. Počátky kolektivizace na Královéhradecku ve světle dokumentů centrálních archivů. In *Sborník prací východočeských archivů 13*, 2009, SOA Zámorsk, s. 181-218.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jiří Urban

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2013

L.S.

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 27. června. 2013

Jindřich Žák

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval všem, kteří mi při mé práci byli nápomocni. Nemohu říci, že bych měl někomu poděkovat více než jinému, neb příspěvky všech byly pro mě přínosné a při dokončení práce mi velmi pomohly.

Nejdříve musím poděkovat Mgr. Jiřímu Urbanovi za všechny jeho cenné rady a připomínky k mé práci. Také mu musím poděkovat za jeho téměř bezednou trpělivost, kterou se mnou po celé dva roky psaní této práce měl.

Dále si dovolím poděkovat všem pamětníkům, bez jejichž ochoty přijmout mě a věnovat mi chvíli svého volného času by má práce nemohla být nikdy dokončena.

Velké díky též patří všem institucím a jejich zaměstnancům, se kterými jsem měl tu čest spolupracovat, a kteří mi ochotně vycházeli vstříc a i nad rámec svých pracovních povinností mi při tvorbě mé práce pomáhali, jedná se především o obsluhu badatelen: NA Praha, SOA Zámorsk a SOkA Náchod, zaměstnancům Muzea Broumova, Masarykovi základní školy Broumov a obecního úřadu Otovice.

V neposlední řadě musím poděkovat své rodině, přítelkyni, přátelům a kamarádům, nejen z řad historiků, kteří mi při psaní práce drželi palce, přispěli svou radou a v těžkých chvílích bezradného tápání pro mě byli oporou.

Všem velmi děkuji.

Klíčová slova

Odsun – osídlení – kolektivizace – komunismus – Broumovsko – pohraničí – 20. století.

Anotace

Tato práce zkoumá dějiny Broumovska a především obce Velká Ves v období mezi lety 1945 až 1960, kdy na území celého československého pohraničí probíhaly tři události, které na sebe navazují a navzájem se doplňují: odsun sudetských Němců, příchod nových osídlenců a kolektivizace. Na základě těchto tří událostí je i práce dělena do tří hlavních kapitol, které jsou doplněny kapitolou o geografickém a správním vymezení zkoumaného regionu. Práce je psána za pomoci archivních materiálů, pamětních knih a kronik, periodik a její nedílnou součástí tvoří také vzpomínky pamětníků.

Keywords

Expulsion – settlement – collectivization – communism – Broumovsko – borderlands - 20th century.

Abstract

This dissertation inquires into history of Broumovsko and above all inquires into history of village Velká Ves in period 1945-1960. In this time there were three events on a territory of whole Czechoslovakian borderlands, which continue each another and complement each another: an expulsion of Sudeten Germans, a coming of new settlers and a collectivization. On a basis of these three events this dissertation is divided into three main chapters, which are completed by a chapter about geographic and administrative determination of the region. The dissertation is written with the aid of archival materials, visitor books and chronicles, periodicals and its inseparable part is also memories of witnesses.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Charakteristika Broumovska	3
3. „Kdo nechce být hnán, musí hnát druhé“	5
4. Poválečné osídlování československého pohraničí.....	13
4.1. Osídlování a jeho politicko-právní rámec	13
4.2. Národní správa a osídlení Velké Vsi.....	20
4.3. Příchod volyňských Čechů na Broumovsko	31
5. Od kolektivizace k socialistické velkovýrobě	34
5.1. „Vítězný únor“ aneb začátek konce	34
5.2. Ze sedláka „kulakem“	39
5.3. Krize režimu = krize kolektivizace	45
5.4. Dokončení kolektivizace československého venkova	46
6. Kolektivizace Broumovska	49
6.1. Kolektivizace Velké Vsi	54
7. Proměny každodennosti po vstupu do JZD.....	63
8. Závěr.....	65
9. Seznam pramenů a literatury.....	67
10. Seznam zkratk	74
11. Seznam příloh.....	75
12. Přílohy	77
13. Resumé.....	108

1. Úvod

Cílem předkládané bakalářské práce je pokusit se zaplnit mezeru v historii broumovského regionu a položit základ pro sepsání dějin obce Velká Ves především jejího poválečného působení. I proto jsem tuto práci vypracovával s ohledem na výše zmiňovanou obec, která je mimo jiné mým rodištěm, a proto považuji za svou povinnost pokusit se přiblížit široké veřejnosti příběhy těch, kteří tuto obec obývali před tím, než je osud zavedl jiným směrem a na jiná místa. Díky tomu, že jednou z rodin, která osídlovala obec Velkou Ves, byla i má rodina, rozhodl jsem se využít co nejvíce dobových pramenů, které jsou v rodinném archivu a tyto, právě díky mé práci, předložit veřejnosti. Některé z těchto dokumentů jsou též přiloženy jako přílohy k práci.

Kromě samotného líčení dějin Broumova a Velké Vsi, kde se zaměřím především na tři nejdůležitější události v časovém rozmezí mezi lety 1945 až 1960, což je odsun sudetských Němců, příchod nových osídlenců a následná kolektivizace, se pokusím tyto události konfrontovat s makrohistorickým pohledem, k čemuž mi dopomůže převážně odborná literatura.

Pokud se zaměříme na pramenný potenciál práce, tak můžeme říci, že je psána za pomoci tří pramenných základů: archivního materiálu, jenž jsem získal především prací v Národním archivu v Praze a Státním okresním archivu v Náchodě, dále ve své práci používám odbornou literaturu, kde jsem se snažil vybrat základní práce od renomovaných autorů, jako je Karel Jech, Lubomír Slezák či práce Johanna Wolfganga Brügel. A poslední velmi důležitou část tvoří vzpomínky pamětníků, které jsem získával při terénní práci a osobních pohovorech s každým z nich.

Bohužel musím konstatovat, že pramenů k otázce kolektivizace obce Velká Ves je poskromnu, což je dáno především tím, že archiv JZD Velká Ves, který byl původně uložen na půdě hotelu Beránek ve Velké Vsi, kde mělo tamější JZD své kanceláře, byl v průběhu 80. let postupně odvážen do sběru a používán na podpal v kamnech místní kuchyně.¹ Minimální část, která byla zachráněna a dle výpovědí pamětníků měla být převezena do SOA Zámorsk, se dle Hany Machatové (správa fondů zemědělsko – lesnických, rodinných), které musím velmi poděkovat za její ochotu a pomoc, v archivu nenachází a není ani součástí fondu Státního statku Broumov. Tato část archivu JZD Velká Ves se nenachází ani ve SOkA Náchod.

---

¹ Rozhovor s Janem Sedláčkem, majitelem budovy někdejšího hotelu „Beránek“ ve Velké Vsi, Broumov – Velká Ves 5. 10. 2012.

Další pramen, který by se nechal použit na všechna mnou zkoumaná období, měla být poválečná kronika obce Velká Ves, která bohužel nebyla nikdy napsána, a proto jsem používal kroniky ostatní, jako je kronika základní školy Velká Ves, kronika obce Otovice a pamětní kniha města Broumov. Poslední dvě zmiňované kroniky jsou psány zpětně s odstupem deseti let, a proto mají o tomto období menší vypovídací hodnotu, než kdyby byly psány současníky.

Vzpomínky pamětníků, které jsem při své práci využíval, jsem se snažil aplikovat co nejvíce, protože dle mého názoru jsou unikátním pramenem informací, který neustále vysychá. Osobně jsem se o ztrátě tohoto pramenu sám přesvědčil, neboť když jsem plánoval návštěvu jednoho z posledních žijících volyňských Čechů, který přišel na Broumovsko v roce 1947, pana Josefa Leviny, tak na jaře roku 2012 zemřel. Ale i přes tuto ztrátu mi jeho rodina ochotně poskytla cenné informace a potvrdila známou pohostinnost volyňských Čechů. Většina pamětníků, kteří do mé práce přispěli, jsou potomci těch, kterých se mnou zkoumané období přímo dotýkalo, a proto mohou být jejich vzpomínky částečně zkreslené

Tato práce by se dala rozdělit do třech časových úseků: 1. Odsun sudetských Němců, 2. Příchod osídlenců, 3. Kolektivizace. Všechny tyto části spolu bezesporu souvisí, a dle mého názoru by při vynechání jedné z těchto částí celá práce pozbývala vyššího smyslu.

Práci uvádí kapitola „*Geografické a správní vymezení regionu*“, která má čtenáři pomoci k lepší představě o Broumovsku a městě Broumov, za tímto účelem jsem do příloh práce přiložil i mapu celého Broumovska. Práce pokračuje první velkou kapitolou s příznačným názvem „*Kdo nechce být hnán, musí hnát druhé*“, v této kapitole objasňuji příčiny a politické „hry“ okolo odsunu sudetských Němců a snažím se alespoň částečně přiblížit poválečné osudy a odsun sudetských Němců z Broumovska. Na tuto kapitolu bezesporu navazuje a je s ní propojena kapitola, která nese název „*Poválečné osídlování československého pohraničí*“, v níž nejdříve vysvětluji příčiny osídlování pohraničí a jeho průběh a následně se věnuji osídlování Broumovska a Velké Vsi. Malou částí této kapitoly se též věnuji příchodu volyňských Čechů v letech 1945 a 1948. Poslední částí práce je kapitola s názvem „*Od kolektivizace k socialistické velkovýrobě*“, kde se pokouším částečně nastínit průběh kolektivizace v Československu a následně se zaměřuji na kolektivizaci Broumovska a obce Velká Ves.

2. Charakteristika Broumavska

Broumovský region², chceme – li Broumovsko, leží v severovýchodním cípu Královéhradeckého kraje, původně jako samostatný politický okres a od roku 1960, jako součást okresu Náchod. Někdejší broumovský okres měl původně 69 obcí, avšak postupným slučováním, které probíhalo od konce 2. světové války až do roku 1955 se jejich počet snížil na pouhých 40.³

Snížení počtu obcí bylo způsobeno převážně slučováním jednotlivých obcí s městem Broumov, což může být příklad obce Velká Ves, která se s městem sloučila po dlouhých jednáních v roce 1950. Jednání o sloučení města Broumov a obce Velká Ves započala hned na konci 2. světové války, kdy spolu jednali zástupci Velké Vsi a Místní správní komise Broumov, jednání však ztroskotala⁴ a pokračovala až v roce 1949. O sloučení obce Velká Ves a Města Broumov bylo definitivně rozhodnuto na poslední schůzi MNV Velká Ves dne 30. ledna 1950.⁵ Po válce také některé obce a osady zanikly, příkladem za všechny může být osada Studená voda, která byla téměř celá z důvodu neosídlení srovnána se zemí československou lidovou armádou.⁶

Město Broumov bylo pohraničním městem, a proto se zde setkáváme s jinými funkcemi ONV než ve vnitrozemí. Mezi takové můžeme například zařadit zřízení evakuačního referátu, případně osidlovací komise, u kterých je náplň jejich činnosti jasně patrná již z názvu. V Broumově mimo jiné sídlil také okresní soud. Pro lepší definici města použiji malého úryvku:

„*BROUMOVSKO – VÁŠ NOVÝ DOMOV*“

Okres broumovský tvoří dvě odlišná území a to jak povahou krajiny, tak i osídlením. Část pohraničí jest od vnitrozemského okresu Policka oddělena pásmem příkrých broumovských stěn a malebným masivem Teplických a Adršpachšských skal.

---

² Nejstarší zmínka Broumovu pochází z roku 1065 z Kosmovy kroniky české.

³ KOŠTÁL, Zdeněk. *Dějiny Broumova a Broumavska*. Broumov: MNV Broumov, 1990, 168 s. bez ISBN, str. 120.

⁴ Muzeum Broumavska: Pamětní kniha města Broumov, str. 18.

⁵ SOkA Náchod, sdružený inventář: Místní národní výbory okresu Náchod 1945 – 1970, AP – 604, f. MNV Velká Ves 1945 – 1950, inv. č. 3, k.7, sl. Zápisy ze schůzí pléna 1947 -1949. Schůze pléna MNV, která se konala dne 30. 1. 1950.

⁶ V roce 2001 zde již nebyl evidován žádný trvalý obyvatel. Dostupné na: Ministerstvo vnitra ČR: *statisticky – počty obyvatel v obcích* [2012-09-05]. URL: <http://aplikace.mvcr.cz/adresa/h/bozan/stude.html>.

Koncem třicátých let [19. století] bylo zde založeno několik textilních továren zpracovávajících len, zatím co textilní továrny vznikající na ostatním území Čech přecházely na novou surovinu — bavlnu.

V souvislosti s tím se významně pozvedá i zemědělství a to nejen jako dodavatel průmyslové suroviny lnu, ale i jako dodavatel životních potřeb pro stále stoupající průmyslové obyvatelstvo ve městech, takže v tomto období byl vlastně položen základ k intenzivní, specialisované výrobě, lnářství a chovu dobytka[...]

Tyto přirozené podmínky pro vysoce rentabilní zemědělskou výrobu možno obzvláště zhodnotit dnes, kdy náš stát a jeho socialistické zřízení poskytuje zemědělství takovou pomoc a takové výhody, jakých dříve zemědělci neměli a neznali[...], [...] čisté důchody některých, namátkově vybraných družstevníků dosažené v roce 1955.

Družstevník Dvořáček, ošetřovatel drůbeže v Jetřichově, obdržel za pracovní jednotky 16.063 Kčs a naturálie v hodnotě 5.654 Kčs. Rodina družstevníka Černého, v pohorském družstvu Bystré, obdržela za pracovní jednotku 24.495 Kčs. [...]

Hustota obytného zastavění je poměrně vysoká, takže není velkých vzdáleností mezi jednotlivými obcemi. Okres má hustou komunikační síť a to jak železniční, tratě Broumov — Týniště — Choceň a Teplice — Trutnov, tak i autobusovou, takže z každé obce lze pohodlně a rychle zajet do hospodářských a kulturních středisek okresu“.⁷

---

⁷ „Dosídlujeme pohraniční okresy Broumov a Žamberk“ vydalo Propagačním oddělením zemědělské správy rady KNV v Hradci Králové, v nákladu 4.500 výtisků, redakci vedl Karel Daks. Tiskem Hradecké tiskárny, n. p., provozovna Nový Bydžov. N 06261, nedatováno, str. 10 – 11.

3. "Kdo nechce být hnán, musí hnát druhé"⁸

Abychom se dostali k vysídlení československého obyvatelstva německé národnosti, o "*...Maďarech, jakož i zrádcích a nepřátelích českého a slovenského národa*"⁹ se nezmiňují, protože Broumovský region byl osídlen převážně německy hovořícím obyvatelstvem¹⁰, musíme se vrátit už k době předválečné, k době předmnichovské.

Odsun německého etnika z "*československého životního prostoru*"¹¹ a osidlování pohraničí českým a slovenským vnitrozemským obyvatelstvem (nejen, osidlování doplňovali i krajané ze zahraničí, Karpatorusíni, Volynští Češi a další), to byly a do jisté míry stále jsou dvě rozdílné fáze jednoho procesu, které se velmi složitým způsobem časově i věcně překrývaly. Díky jejich vzájemnému prolínání a podmiňování došlo k vytvoření nového státu, chceme-li republiky, se zásadně změněnou ekonomickou strukturou a jasně zjednodušeným národnostním složením¹². Vznikla republika, která i když byla a mnohými je připodobňována té první, byla velmi odlišná a do budoucna bylo jasné, že nemůže fungovat na takových demokratických principech a strukturách, jako ta "*Masarykova*".

Už v roce 1938 Dr. Edvard Beneš vyslal jasné signály k tomu, že je připraven odstoupit jistá území nacistickému Německu, ale pouze pod tou podmínkou, že by Německo přijalo s novým územím i minimálně 1.000.000 svých krajanů z Československa. Mělo by se jednat především o území na západě republiky a prostory před „*betonovou hranicí*“¹³ tak, aby "*Moravské hrdlo*" zůstalo počeštěno. Beneš pravděpodobně vůbec poprvé navrhl přesídlení obyvatelstva a připustil i ztráty území.¹⁴ V rámci návrhu bylo počítáno i s německou emigrací a německými antinacisty¹⁵, ti měli být přesídleni do vnitrozemí. Mezi takové se řadili němečtí Židé, socialisté, komunisté a další, kteří se nechtěli připojit na stranu nacistů. Celkové číslo německých uprchlíků se nedá s jistotou říct, avšak je pravděpodobné, že nepřesáhlo více jak

---

⁸ BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1946*. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2008, 415 s. Historie (Academia). ISBN 978-802-0016-379, str. 86.

⁹ Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. z 21. 7. 1945 o *konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa*.

¹⁰ KOŠTÁL, Zdeněk. *Dějiny Broumova a Broumova*. Broumov: MNV Broumov, 1990, 168 s. bez ISBN, str. 84.

¹¹ BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1946*. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2008, 415 s. Historie (Academia). ISBN 978-802-0016-379, str. 40.

¹² SLEZÁK, Lubomír. *Zemědělské osidlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Blok, 1978, 189 s. ISBN Bez ISBN, str. 32.

¹³ Betonovou hranicí je myšleno československé předválečné opevnění z let 1935 -1938.

¹⁴ BENEŠ, Zdeněk a KURAL, Václav. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2. opr. vyd. Praha: Gallery, 2002, 304 s. ISBN 80-860-1060-0, str. 187.

¹⁵ O osudech německé emigrace včetně německých antinacistů a komunistů, kteří opustili „Hitlerovu“ říši mezi lety 1933 až 1938, výborně pojednává kniha Kateřiny Čapkové a Michala Frankla „*Nejisté útočiště*“ (Paseka, 2008).

čtyři tisíce¹⁶, byl to tedy jen zlomek občanů - Němců, kteří žili v Československé republice¹⁷. Tímto bychom mohli uzavřít „*dobu předmnichovskou*“. Po Mnichovské dohodě a Benešově odchodu do exilu, se jeho postoj částečně mění. Na přelomu let 1940-1941 přichází s návrhem na řešení německé otázky v Československu způsobem, který je do jisté míry podobný původnímu; Němci měli být přesídlení do vnitrozemí a vytvořit tři autonomní župy. Od tohoto plánu musel Beneš samozřejmě rychle ustoupit a to převážně na nátlak domácího odboje, ten by zmiňované župy nejráději viděl "*někde za Berlínem*"¹⁸

K Benešovým návrhům se v hojně míře vyjadřovali i němečtí sociální demokraté v anglickém exilu, ti jakýkoliv odsun z Československa odmítali. I když byli sociální demokraté rozdělení mezi dva tábory, jeden kolem Josefa Zinnera a druhý (početně silnější) kolem stranického předsedy Wenzela Jaksche, podařilo se jim v červnu roku 1942 vytvořit usnesení, ve kterém vytýkali exilové vládě rozdílné řešení stejného problému. Přesněji, že Němce má stihnout vysídlení a ztráta vlasti, kdežto pro Slováky platí pouze nutnost politického a právního vypořádání s Hitlerovskými pohrobky. Ve svém dopise Benešovi píše Jaksch jasně: "*Jsou jiné možnosti, jak trestat nacistické zločiny. Také na území Sudet dojde k vypořádání [myšleno stejně, tak jak mělo dojít na Slovensku]; zárukou jsou tu naši mrtví, ty tisíce a tisíce našich nejlepších mužů, kteří přežili hrůzy koncentračních táborů. Transfer obyvatelstva by byl nediferencovanou odplatou.*"¹⁹

Benešova odpověď nebyla nikterak strohá. Ve svém prohlášení, které bylo psáno ve třetí osobě, připomíná Jakschovi a ostatním, že vyzval všechny spoluobčany v emigraci k boji za svobodu a dále, že mezi Slováky a Sudetskými Němci je velký rozdíl. Podle Beneše totiž nelze srovnávat sudetské Němce a jejich zločiny, které páchali na "*československém národu*" a Slováky, kterých se téměř 80 % hlásí k zachování společného soustátí. Velká většina československých Němců se dle jeho slov "*solidarisovala s nacisty*" a to je důvod proč je musí "*po válce dostihnout důsledky*", avšak přímo o vysídlení se nezmiňuje. Konstatuje pouze, že "*otázka transferu není a nemůže být otázkou výlučně československou*". Dále říká, že konečné rozhodnutí o odsunu bude učiněno "*na základě konečných událostí válečných*" a především bude záležet, "*jak se k ní postaví ostatní vítězné mocnosti.*"²⁰

---

¹⁶ J. LAUBE: „Jací cizinci jsou u nás usazeni“, Venkov, 28. 1. 1933; „Die Ausländer in der Tschechoslowakei“, Prager Presse, 12.2. 1933.

¹⁷ ČAPKOVÁ, Kateřina a Michal FRANKL. *Nejisté útočiště: Československo a uprchlíci před nacismem, 1933-1938*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2008, 421 s. ISBN 978-807-1858-409, str. 33.

¹⁸ BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1946*. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2008, 415 s. Historie (Academia). ISBN 978-802-0016-379, str. 85.

¹⁹ Tamtéž, str. 86.

²⁰ Tamtéž, str. 87.

Zásadní chybou v Jakschově jednání bylo především to, že svým druhům doporučil, aby vstupovali do britské, a ne do československé armády. Beneš k tomu píše: *"je to velká politická chyba, která bude doma v republice vždycky politicky hodnocena, stejně jako vždycky bude vysoce doma hodnoceno jednání těch, kteří do armády bez váhání šli."*²¹ Jakschovo tragické chybování dostalo německé socialisty vůči Národní radě do izolovanosti, a tak se strana, která v *"roce 1938 stála tak oddaně za republikou"*²² vytratila postupně z jednacích místností a to je jeden z mnoha důvodů, proč byl nakonec odsun proveden v takovém rozsahu, v jakém se udál.

V roce 1943 cestoval Beneš do Moskvy na jednání se sovětskou vládou. S sebou mimo jiné vezl memorandum, které předal sovětskému ministru zahraničí Molotovovi, ve kterém se zabýval otázkou sudetských Němců. Memorandum bylo zveřejněno až po válce Jaromírem Smutným (Jaromír Smutný: *Němci v Československu a jejich odsun z republiky*). Ten byl jedním z nejbližších Benešových spolupracovníků. Toto memorandum ještě před odjezdem projednal Beneš s Winstonem Churchillem. Ten se o této problematice vyjádřil jasně: *„Transfer obyvatelstva je nezbytný. Kdo chce opustit baltské státy, ať jde. To platí i pro Východní Prusko, jestli připadne Polákům, a taktéž pro obyvatele ze Sudet. Dostanou krátkou lhůtu, aby si vzali to nejnnutnější a šli – doufám, že to u Rusů prosadíme. Osvědčilo se to už před lety v Turecku a Řecku a osvědčí se to i teď.“*²³

Plán obsažený v memorandu vycházel z předpokladů, že se všichni českoslovenští Němci během okupace stali příslušníky Třetí říše. Vláda poté měla stanovit, kteří Němci budou odsunuti a kteří zůstanou v ČSR, jaký majetek a jaké množství si jej budou moci odnést s sebou, případně jaké náhrady jim budou poskytovány za ztrátu majetku. Mimo jiné dokument také stanovil, že v ČSR nesmí existovat žádná obec, která by měla méně jak 67% obyvatelstva *„státu věrné národnosti“*. Tím jsou myšleni Češi, Slováci a Karpatorusíni.²⁴

Další krok nastal, když v srpnu 1944 exilová vláda sdělila svůj úmysl zformulovat své požadavky na vysídlení Němců do zvláštního memoranda, které předá Evropské poradní komisi.²⁵ Vláda měla v úmyslu rozlišovat mezi dvěma druhy Němců. Mezi těmi, kteří budou označeni jako *„viníci“* a budou muset být po válce ihned repatriováni, těch mělo být cca jeden

---

²¹ BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1946*. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2008, 415 s. Historie (Academia). ISBN 978-802-0016-379, str. 88.

²² Tamtéž, str. 89.

²³ BENEŠ, Zdeněk a KURAL, Václav. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2. opr. vyd. Praha: Gallery, 2002, 304 s. ISBN 80-860-1060-0, str. 189.

²⁴ BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1946*. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2008, 415 s. Historie (Academia). ISBN 978-802-0016-379, str. 90.

²⁵ European Advisory Commission, byla komise složená ze zástupců Velké Británie, Sovětského svazu a Spojených států amerických.

milion. A druhou o trochu početnější skupinu Němců, o kterých nešlo říci, že by se přímo provinili vůči československému lidu či republice, ale rozhodně se o nich nedalo usuzovat, že budou „řádnými občany“. Dvojí dělení se může zdát zbytečné, avšak jeho účelem nebylo dělit odsouvané Němce na hodné a zlé, ale šlo v první řadě o to, aby se alespoň částečně obměkčily a rozptýlily britské humanitární pochybnosti, a aby se skryl záměr zbavit se všech Němců až na drobné výjimky.²⁶ Nakonec bylo vytvořeno memorandum z 23. listopadu 1944, to ve svém pojetí ještě dávalo kousek naděje pro ty Čechy, kteří během války objevili své „německé kořeny“. Uvádělo, že transfer se nebude vztahovat na Němce „v jejichž jazykových a kulturních vazbách nejsou obsaženy žádné vazby s Německem“ a těch, kteří se „za Němce považovali na základě příznivých okolností“. „Státu věrní“ Němci, kteří by mohli zůstat v republice, by se museli zavázat, že budou bezvýhradně „vychovávat své děti v demokratickém duchu československé státní příslušnosti a nebudou dělat nic, co by bránilo postupnému splynutí jejich potomků v politickou a kulturní jednotu s československým národem.“²⁷

Jednání a návrhů, včetně těch o odstoupení území s německou většinou ve prospěch nově vzniklého Německa, byla ještě celá řada, vše nakonec vyvrcholilo na konferenci v německé Postupimi, která probíhala od 17. července do 2. srpna 1945. Na ní bylo mimo jiné rozhodnuto i o nutnosti odsunu německé menšiny z Polska, Maďarska a ČSR. Již 3. srpna o tomto jednala československá vláda a 16. srpna byla spojencům předána nota, ve které vláda předpokládala odsun cca 2.500.000 osob během jednoho roku. Dne 2. srpna 1945 byl také vydán dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb. „o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské“. Postupimská konference také dodatečně legalizovala a schválila vyhánění sudetských Němců, které probíhalo od konce války do 2. srpna 1945.²⁸

S vysídlením Němců také s naprostou samozřejmostí počítala i podzemní židovská organizace v terezínském ghettu, která si svým memorandumem dovolila navrhnout, aby všechna uvolněná území po odsunutých Němcích byla osídlena židovskými navrátilci z koncentračních táborů. Smutným faktem zůstává, že autoři tohoto návrhu neměli tušení, že se jedná o tábory vyhlazovací, ze kterých povětšinou není návratu.²⁹

Přístupme k samotnému vysídlování sudetských Němců z Broumova. Když nastala

---

²⁶ BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1946*. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2008, 415 s. Historie (Academia). ISBN 978-802-0016-379, str. 93.

²⁷ Tamtéž, str. 94.

²⁸ BENEŠ, Zdeněk a KURAL, Václav. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2. opr. vyd. Praha: Gallery, 2002, 304 s. ISBN 80-860-1060-0, str. 211.

²⁹ Tamtéž, str. 188.

všeobecná euforie z osvobození republiky od nadvlády německého „zlořádu“, byla zde skupina obyvatel, která nadšení nesdílela – sudetští Němci. Mezi těmi se rozpoutala panika a obavy o jejich další osud. Na paměti jistě měli události, které se děly v roce 1938³⁰ a tak se nechá říci, že jejich obavy byly víc než oprávněné. Hned několik dní po osvobození se objevují sebevraždy jednotlivců, ale i hromadné sebevraždy celých rodin. Kronika města Broumov hovoří o několika málo případech, které se udály na Broumovsku. Za všechny jmenujme alespoň dva; 12. května 1945 se udála sebevražda Huberta Birkeho, který působil jako redaktor broumovského týdeníku, o dva dny později následovala sebevražda Dra. Kleinera i s manželkou a dětmi. Doktor všem členům své rodiny včetně sebe podal velmi prudký jed. To však nebyli jediní, někdo se zastřelil (zemský školní inspektor Dr. John), jiní se zase vrhali pod kola jedoucích nákladních automobilů (paní Deuse).³¹

Obavy Němců se naplnily záhy po skončení války. Všeobecně vzrůstající nacionalismus a potřeba odplaty vedla některé české obyvatele k násilnostem proti německému etniku. Došlo také k prvnímu pokusu o odsun, když bylo shromážděno několik set Němců a posléze byli vedeni k polským hranicím, tam je však polské hlídky okamžitě vrátily zpět a odmítly odsunované Němce přijmout.³² Již 11. května získal Broumov vojenské velení a 12. května přichází první příslušníci četnictva a státní policie. Ve městě byl nastolen pořádek a začalo zabavování německého majetku včetně postupného jmenování národních správců. Dne 19. května přijel jízdní oddíl československé armády o síle 250 mužů a o dva dny později bylo broumovské vlakové nádraží obsazeno osvobozovacím vlakem, který byl doprovázen obrněným vlakem „Maršál Stalin“.³³

Mezi těmito událostmi vydává MNV v Broumově vyhlášku z 15. května 1945, ve které nařizuje „všem cizozemcům“ – tím nejsou myšleni pouze Němci, ale také všichni navrátilci z války, kteří Broumovem procházeli a cizí pracovní síly, které sem byly zavlčeny během války, aby „nejpozději do 19. května opustili Broumov“³⁴

---

³⁰ Po celý rok 1938 a nejvíce pak v období od vyhlášení mobilizace (23. 9. 1938) se po celém pohraničí stupňovaly výboje agresivních stoupců Třetí říše z řad sudetských Němců, Broumovsko nevyjímaje. Jako příklad můžeme uvést noc z 22. na 23. září 1938, kdy skupinka zhruba 30 – 40 mužů přepadla celnici v obci Božanov a stejné noci bylo obdobně silnou skupinou přepadeno i bojové postavení Stráže obrany státu v obci Šonov. V obou případech byl útok odražen až za pomoci granátů a střelby z kulometů, padlí zůstali na obou stranách bojiště. HOLUB, Ota. *Stůj! Finanční stráž!*. Vyd. 1. Praha: Naše vojsko, 1987, 266 s., bez ISBN. Str. 94 – 95.

³¹ Muzeum Broumovska: Pamětní kniha města Broumov, str. 11.

³² OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení: vzpomínky opata břevnovského kláštera*. 3., opr. a dopl. vyd. Praha: Torst, 1997, 344 s. ISBN 80-721-5028-6. str. 128.

³³ KOŠTÁL, Zdeněk. *Dějiny Broumova a Broumovska*. Broumov: MNV Broumov, 1990, 168 s. bez ISBN, str. 96.

³⁴ SOKA Náchod, f. MěNV Broumov, Inv. č. 516, k. 48, sl. Vyhlášky (1945 – 1946). Národní výbor Broumov – vyhláška, rozkaz vrchního velitelství Sovětské Rudé Armády, 15. 5. 1945.

K tomu aby byl zajištěn pořádek ve městě, byl nedaleko města zřízen internační tábor³⁵, do kterého byli odvedeni všichni Němci, u kterých bylo jasně prokázáno, že oni nebo jejich rodinní příslušníci byli členy NSDAP či jiných nacistických organizací. Avšak v táborech byly i početné skupiny „nevinných“ Němců, u kterých nic takového prokázáno nebylo. Broumovský tábor se skládal z šesti táborových domů, ve kterých byla mimo jiné i krejčovská dílna nebo dvě ošetřovny.³⁶ Pracovní povinnost pro internované v táboře platila především „pro muže od 16 do 60 let a pro ženy od 15 do 50 let“ a netýkala se žen, které měly dítě mladší 5 let.³⁷ Ti, kteří nejbyli internováni v táborech, měli za povinnost chodit jasně označení bílou páskou s velkým černým písmenem „N“. Říšští Němci a zajatci nosili pásku žlutou, kdežto antifašisté měli mít pásky bíločervené případně rudé.³⁸

Odsunem se měly zabývat osidlovací referáty okresních národních výborů nebo správních komisí, které vznikly výnosem Ministerstva vnitra z 8. června 1945. Tyto referáty měly za úkol zajistit vysídlování a zároveň české osídlování v jejich spádových oblastech.³⁹ Osidlovací referát pracoval na plné obrátky a i přes prozatímní zákaz, během kterého se měly vyřešit všechny podmínky přijetí Němců v Německu, vypravil dva vlaky s vysídlení. Oba směřovaly do sovětského pásma v Německu: 1. ve směru Liberec – Žitava, který vezl 1.303 osob a 2. ve směru přesídlovacího střediska Teplice – Šanov a vezl 1.048 osob. Odsun neprobíhal jen za pomoci dobytčích vagónů, ale také pěšky. Příkladem za všechny může být odvedení 11 osob z Broumova přímo za státní hranice.⁴⁰

Neustále byly prováděny přípravy k řádnému vysídlení - sepisování německého majetku, vytvářely se soupisy všech osob určených k odsunu atd. Z důvodů vyčkávání na rozhodnutí spojenců, kteří měli schválit nové varianty plánu odsunu, při kterých měly být vytvořeny lidštvější podmínky pro vysídlené a hlavně měl být připraven prostor a zásobování vysídlenecých táborů v Německu, se často stávalo, že se nově příchozí osídlenci museli ubytovat v hospodářstvích, kde stále ještě bydleli původní němečtí majitelé. Vznikaly tedy až paradoxní situace, ve kterých starý a nový, německý a český sedlák museli společně vycházet

---

³⁵ Před odsunem bylo v internačních táborech umístěno asi 150.000 Němců. Později byly tyto tábory přejmenovány na Odsunová sběrná střediska. - BENEŠ, Zdeněk a KURAL, Václav. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2. opr. vyd. Praha: Gallery, 2002, 304 s. ISBN 80-860-1060-0, str. 207.

³⁶ SOKA Náchod, f. ONV Broumov, Inv. č. 337, k. 79, sl. Korespondence zajišťovacího referátu (1945 – 1947). Zajišťovací referát – složení tábora Broumov, nedatováno.

³⁷ SOKA Náchod, f. MěNV Broumov, Inv. č. 516, k. 48, sl. Vyhlášky (1945 – 1946). OSK Broumov – vyhláška o všeobecné pracovní povinnosti, 12. 6. 1945.

³⁸ BENEŠ, Zdeněk a KURAL, Václav. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2. opr. vyd. Praha: Gallery, 2002, 304 s. ISBN 80-860-1060-0, str. 205.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ SOKA Náchod, f. ONV Broumov, Inv. č. 361, k. 100, sl. Korespondence evakuačního referátu, týkající se sběrných táborů a odsunu (1946). Evakuační referát – přípis pro ONV Broumov, nedatováno.

a hospodařit na jedné usedlosti, viz kapitola o příchodu nových osídlenců na Broumovsko. Důvodem, proč k tomu docházelo, byl fakt, že dělníci pracující v průmyslu a zemědělství měli být odsouváni až jako poslední tak, aby nebylo ohroženo národní hospodářství. To se nepodařilo úplně a už v roce 1946 vznikl nedostatek pracovních sil v zemědělství, proto musela vláda vyhlásit „*národní mobilizaci pracovních sil pro zemědělství*“ a zavést tříměsíční pracovní povinnost v zemědělství pro dva ročníky mládeže.⁴¹ Když bylo 20. listopadu 1945 vydáno souhlasné stanovisko s postupem odsunů, začaly příslušné úřady pracovat na plné obrátky.⁴²

První velký transport z Broumova odjel 25. ledna 1946, odjížděl z vlakového nádraží v Meziměstí a bylo v něm 1.210 osob, převážně ženy s dětmi a starci (218 mužů, 585 žen, 150 dětí do 6 let, 148 dívek nad 14 let a 109 chlapců nad 14 let).⁴³ Další transporty dle přípisu z 29. ledna 1946 od oblastní osídlovací úřadovny pro ONV v Broumově, měly následovat v zápětí a odsun měl být prováděn co nejrychleji a plynule. Bylo řečeno, že odsuny budou probíhat z vlakového nádraží v Meziměstí a tedy ze sběrného střediska v Meziměstí.⁴⁴ Další transporty, které z Broumovského okresu odjely, jsou v následující tabulce⁴⁵:

Číslo transportu	Datum	Počet osob	Muži	Ženy	Děti do 6 let	Děti do 14 let	Pásmo
I.	25. 1. 1946	1210	218	585	150	257	Americké
II.	21. 2. 1946	1212	285	627	139	161	Americké
III.	21. 3. 1946	1200	276	621	151	152	Americké
IV.	6. 4. 1946	1199	273	580	185	161	Americké
V.	21. 4. 1946	1200	246	582	186	186	Americké
VI.	30. 4. 1946	1164	287	585	143	149	Americké
VII.	16. 5. 1946	1201	318	591	160	132	Americké
VIII.	18. 6. 1946	1210	343	543	162	162	Sovětské
IX.	29. 6. 1946	1226	286	638	162	140	Sovětské
X.	9. 7. 1946	1229	316	631	140	142	Sovětské
XI.	15. 7. 1946	1232	297	620	146	169	Sovětské
XII.	24. 7. 1946	1226	314	629	146	137	Sovětské
XIII.	6. 8. 1946	1226	325	640	99	162	Sovětské
XIV.	16. 8. 1946	1228	315	647	133	132	Sovětské
XV.	25. 8. 1946	1229	358	648	102	121	Sovětské

⁴¹ BENEŠ, Zdeněk a KURAL, Václav. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2. opr. vyd. Praha: Gallery, 2002, 304 s. ISBN 80-860-1060-0, str. 214.

⁴² STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa, 1945-1947*. Vyd. 1. Praha: Naše vojsko, 1991, 536 s. ISBN 80-200-0328-2. str. 111.

⁴³ SOKA Náchod, f. ONV Broumov, Inv. č. 20, k. 816, sl. Tábor meziměstí – Transporty, I. transport 25. 1. 1946. Soupis transportovaných, 25. 1. 1946.

⁴⁴ SOKA Náchod, f. ONV Broumov, Inv. č. 361, k. 100, sl. Korespondence evakuačního referátu, týkající se sběrných táborů a odsunu (1946). Oblastní osídlovací úřadovna pro ONV Broumov – přípis z 29. ledna 1946.

⁴⁵ SOKA Náchod, f. ONV Broumov, Inv. č. 20, k. 816, sl. Tábor meziměstí – Transporty, I. – XX. Transport. Seznamy odsunutých – celkový počet, 25. 1. 1946 – 16. 10. 1946.

XVI.	3. 9. 1946	1225	346	624	118	137	Sovětské
XVII.	9. 9. 1946	1224	365	612	104	143	Sovětské
XVIII.	13. 9. 1946	1233	360	604	114	155	Sovětské
XIV.	22. 9. 1946	1191	346	607	122	116	Americké
XX.	16. 10. 1946	1196	391	572	100	133	Americké
Celkem		24261	6265	12186	2762	3047	+++++++

Celou kapitolu odsunu velmi dobře vystihuje zápis ve školní kronice základní školy ve Velké Vsi: „*Naše pohraniční kraje jsou navždy zbavovány těch, kteří zneužili demokratických práv, jež jim poskytovala naše první republika, aby se na ní dopustili zrady, a na jejich místa nastupují naši lidé, Češi a Slováci, kteří budou pevnou hrází proti německému živlu, jimž jsme odklopeni*“.⁴⁶

---

⁴⁶ Masarykova základní škola Broumov: Pamětní kniha základní školy Velká Ves, „školní rok 1945/1946“.

4. Poválečné osídlování československého pohraničí

4.1. Osídlování a jeho politický a právní rámeček

Otázkou zemědělského osídlování československého pohraničí se nutně musela zabývat již exilová vláda v Londýně. Je totiž nesporné, že odsun německého obyvatelstva a jeho následné nahrazení novými přistěhovalci z vnitrozemí spolu bezesporu souvisí, neboť kdyby nedošlo k odsunu, nemohlo by dojít k novému osídlení a naopak.

I když si exilová vláda v čele s Dr. Benešem připouštěla nutnost změn v budoucí nové vlasti, nebyla schopna vypracovat ucelený projekt, který by dával jasný obraz budoucí pozemkové reformy, která byla nutně nevyhnutelná. Jistým pokrokem byl až návrh osnovy zákona o znárodnění půdy z roku 1942, ve kterém se objevuje myšlenka přidělovat pouze tak velká hospodářství, která by zaručila soběstačnost zemědělské rodiny o šesti až sedmi členech. V návrhu se však nejvíce upřednostňovalo sdružování do „*společných farem s kolektivním hospodařením*“, což může být s odstupem času bráno jako předpověď budoucnosti zemědělské politiky v poválečném Československu. Tento návrh, který se výrazně podobá návrhu moskevského exilového vedení KSČ, byl vypracován za přispění sociální demokracie, která sama odsuzovala podklady předložené českými a slovenskými agrárníky, na kterých spolupracoval i exilový ministr financí Ladislav Karel Feierabend.⁴⁷ Jejich návrh obsahoval jasnou formulaci nedotknutelnosti soukromého vlastnictví půdy a razil heslo, že „*základem nového státu po válce se musí stát svobodný selský statek*“ jehož výměra by se měla pohybovat od 50 do 200 ha zemědělské půdy. Svým návrhem Feierabend sledoval trojí cíl: „*provést prakticky zásadu, že půdu má vlastnit ten, kdo na ní hospodaří, stabilizovat cenu půdy a zabránit postupnému roztržštění zemědělského majetku.*“⁴⁸

Svůj návrh agrární reformy připravovalo i exilové vedení KSČ a díky naprosté nepřipravenosti členů londýnského exilu, kteří se v březnu 1945 účastnili společného jednání v Moskvě, kde komunisté převzali veškerou iniciativu, se jim podařilo téměř celý svůj návrh a to bez větších formálních úprav prosadit a následně včlenit do návrhu Košického vládního programu.⁴⁹ Přijetí Košického vládního programu v Košicích dne 5. dubna 1945 bylo již pouze završením moskevských jednání, při kterých také vznikla vláda Národní fronty Čechů a Slováků, kde komunisté obsadili nejdůležitější ministerstva, včetně postu ministra

⁴⁷ ČAPKA, František; SLEZÁK, Lubomír a VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2005, 359 s. ISBN 80-720-4419-2, str. 33.

⁴⁸ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky II*. Vyd. 2., uprav. Brno: Atlantis, 1994, 367 s. ISBN 80-710-8091-8, str. 75.

⁴⁹ ČAPKA, František; SLEZÁK, Lubomír a VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2005, 359 s. ISBN 80-720-4419-2, str. 35.

zemědělství.⁵⁰ K myšlence jmenování komunisty ministrem zemědělství Beneš ještě v Londýně prohlásil, že komunista „*může být stejně dobrý ministrem zemědělství jako agrárník a nebál by se mu svěřit ani pozemkovou reformu. Komunisté prý dobře vědí, že půda musí u nás zůstat v soukromém vlastnictví...*“.⁵¹

Košický vládní program se svým XI. článkem, který se zabýval právě zemědělstvím a ve kterém se jasně píše, že vláda má v úmyslu „*dáti [půdu] ji do rukou českého a slovenského rolnictva a bezzemků*“ sám o sobě ještě neznamenal, že nastane zemědělské osidlování.⁵² To bylo uzákoněno až přijetím dalších dekretů, podle kterých se měla řídit konfiskace, následné přerozdělení a osídlení majetku, který byl zabaven „*Němcům, Maďarům, jakož i zrádcům a nepřátelům českého a slovenského národa*“.⁵³

Prvním přijatým dekretem byl dekret č. 5/1945 Sb., ze dne 19. května 1945 „*o neplatnosti některých majetkově právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů*“⁵⁴, jednalo se o „*jakékoliv majetkové převody a jakákoliv majetková jednání*“, která byla „*uzavřená po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo národní, rasové nebo politické persekuce*“.⁵⁵ Dále se v dekretu jasně píše, že se pod národní správu dává „*majetek osob státně nespolehlivých*“⁵⁶ a že bude národní správa zavedena do „*všech podniků (závodů) [...], kde toho vyžaduje plynulý chod výroby a hospodářského života*“.⁵⁷ Poté, co jsou v § 4 vyjmenovány všechny možné příklady „*státně nespolehlivých osob*“, následuje definice národního správce: „*Národním správcem má být ustanovena pouze osoba s patřičnými odbornými i praktickými znalostmi, mravně bezúhonná, státně spolehlivá*“⁵⁸ což jak známo nebylo vždy do důsledku splněno, protože „*někteří neměli o zemědělství ani potuchy, neuměli podojit krávu, ba ani nevěděli, že se krávy musí dojit denně*“.⁵⁹ Práce národního správce byla prací hospodáře, za špatně vykonanou práci mu hrozil trest a naopak za dobrou práci mu příslušela jistá odměna.⁶⁰ I přestože se v dekretu nehovoří o osidlování a jeho souvislosti

⁵⁰ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky III*. Vyd. 2., uprav. Brno: Atlantis, 1996, 503 s. ISBN 80-710-8091-6, str. 231.

⁵¹ Tamtéž, str. 209.

⁵² Košický vládní program ze dne 5. dubna 1945, XI. článek.

⁵³ Dekret presidenta republiky č. 12/1945 Sb.

⁵⁴ Dekret presidenta republiky č. 5/1945 Sb.

⁵⁵ Dekret presidenta republiky č. 5/1945 Sb., §1.

⁵⁶ Dekret presidenta republiky č. 5/1945 Sb. §2.

⁵⁷ Dekret presidenta republiky č. 5/1945 Sb. §3.

⁵⁸ Dekret presidenta republiky č. 5/1945 Sb., §16.

⁵⁹ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky III*. Vyd. 2., uprav. Brno: Atlantis, 1996, 503 s. ISBN 80-710-8091-6, str. 268.

⁶⁰ ČAPKA, František; SLEZÁK Lubomír a VACULÍK Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2005, 359 s. ISBN 80-720-4419-2, str. 37.

s národní správou, bylo téměř jisté, že národní správci budou jedni z nejpočetnějších žadatelů o přiděl majetku v pohraničí.⁶¹

Druhým, o měsíc a pár dnů mladším, dekretem číslo 12/1945 Sb., ze dne 21. června 1945 „o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa“⁶² se „s okamžitou platností a bez náhrady“ konfiskoval zemědělský majetek všem osobám „německé a maďarské národnosti bez ohledu na státní příslušnost“, dále majetek „zrádců a nepřátel republiky“ a „akciových a jiných společností a korporací, jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému vedení války“.⁶³ Veškerý zabavený majetek měl dále spravovat Národní pozemkový fond, který byl tímto dekretem zřízen, a to „až do odevzdání přidělcům“.⁶⁴ Dekret dále přesně definuje ty, kteří měli možnost získat přiděl půdy do vlastnictví: mohly to být obce, okresy, zemědělstí dělníci, deputátníci, malozemědělci, početné zemědělské rodiny a další. Důležitý význam pro budoucí přidělování půdy měl poslední odstavec sedmého paragrafu, ve kterém stojí, že „přednostní právo na přiděl mají osoby, které se vyznamenaly a zasloužily v národně osvobozovacím boji, zejména vojáci a partyzáni, bývalí političtí vězňové a deportovaní.“⁶⁵

Následně se „při místním národním výboru, v jehož obvodu se nachází konfiskovaný majetek“ zřizovaly místní rolnické komise a okresní rolnické komise, které si rolníci zvolili sami ze svých řad.⁶⁶ Zmínka o rolnických komisích byla již ve „směrnici pro národní výbory o nejnnutnějších opatřeních v zemědělství“, kterou vydalo ministerstvo zemědělství 10. května 1945. Tato směrnice byla ve velkém nákladu rozšířena do všech obcí, jednalo se o provizorní opatření, které mělo zůstat v platnosti doté doby, než budou vyřešeny všechny otázky týkající se konfiskace a přerozdělení majetku a „půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu“.⁶⁷

Jak již bylo řečeno výše, místní rolnickou komisi si volili rolníci sami („příslušní podle § 7, odst. 1, písm. a), b), c), d) a f)“) a mohla mít nanejvýš 10 členů. Jednotliví zástupci těchto komisí si pak na společné schůzi měli zvolit společnou okresní rolnickou komisi při okresním národním výboru, která mohla být opět složena nejvýše z 10 členů. Místní komise pak měla za úkol vypracovat přidělový plán s návrhem na úhradu a ten následně předložit ke schválení ORK. Okresní rolnická komise musela ze všech předložených plánů a návrhů vypracovat

---

⁶¹ SLEZÁK, Lubomír. *Zemědělské osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Blok, 1978, 189 s. bez ISBN, str. 19.

⁶² Dekret presidenta republiky č. 12/1945.

⁶³ Dekret presidenta republiky č. 12/1945 Sb., §1.

⁶⁴ Dekret presidenta republiky č. 12/1945 Sb., §6.

⁶⁵ Dekret presidenta republiky č. 12/1945 Sb., §7.

⁶⁶ Dekret presidenta republiky č. 12/1945 Sb., §9.

⁶⁷ SCHELLE, Karel; SCHELLEOVÁ, Ilona a SCHELLEOVÁ Andrea. *Geschichte der tschechischen öffentlichen Verwaltung*. 1. Aufl. München: Grin, 2011, 225 s. ISBN 978-3-640-79720-2, str. 137.

celo-okresní přidělový plán s návrhem na úhradu, který měl být předložen „*ihned zemskému národnímu výboru*“, který k tomuto přidal svá dobrozdání a odeslal jej ministerstvu zemědělství, to mohlo přidělové plány změnit. Kdyby došlo k tomu, že okresní rolnická komise nenajde konsensus mezi jednotlivými návrhy a sama ve svých řadách, měla by problém předložit zemskému národnímu výboru, který celou záležitost doprovázenou svým dobrozdáním předal ministerstvu zemědělství ke konečnému rozhodnutí.⁶⁸

Pokud se v některé z obcí nenašel dostatečný počet uchazečů, jednalo se o dobrovolnou činnost rolníků a především „*jejich nejchudších a nejrevolučnějších vrstev*“, prováděly veškerou agendu, která měla spadat do područí rolnických komisí, tedy otázky konfiskace a přerozdělení půdy, MNV a ONV nebo místní správní komise. Prvním počinem rolnických komisí bylo zveřejňování seznamů majitelů konfiskovaných hospodářství, následně se prováděla inventura a soupis tohoto majetku tak, aby mohly být vytvořeny osídlovací a přidělové plány.⁶⁹

Úhrada se určila „*podle výnosnosti, polohy, vzdálenosti a stavu obdělávání půdy a podle majetkových a rodinných poměrů přidělenec*“. Tato úhrada byla předem přesně definována, nesměla být nižší než „*hodnoty jedné průměrné roční úrody*“ a zároveň nesměla přesáhnout hodnotu „*dvou průměrných ročních úrod*“, u budov se hodnota úhrady měla pohybovat „*ve výši 1 až 3 ročního nájemného přidělované budovy*“.⁷⁰ Takovéto ocenění celých hospodářství bezesporu vzbudilo obdiv u masy občanů, kteří v tuto chvíli mohli již bez větších problémů dosáhnout na vlastní hospodářství, kde by byli „*vlastními pány*“. Kritici naopak tvrdili, že „*přidělovací cena byla směšně nízká*“.⁷¹

Ministr zemědělství ve stejný den, kdy prezident republiky dekret číslo 12/1945 Sb., ze dne 21. června 1945 podepsal, přednesl rozhlasový projev, ve kterém vyzýval k jeho urychlenému prosazování. „*Utvořte ihned místní a okresní Rolnické komise z oprávněných uchazečů, zabavte půdu zrádců a nepřátel, dohodněte se na podílech a úhradě, a předložte okamžitě své návrhy přes Zemský národní výbor ministerstvu zemědělství. Tuto a příští neděli přebírejte všude všénárodními manifestacemi půdu do rukou národa! Jednejte*

---

⁶⁸ Dekret presidenta republiky č. 12/1945 Sb., §9.

⁶⁹ SLEZÁK, Lubomír. *Zemědělské osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Blok, 1978, 189 s. bez ISBN, str. 20.

⁷⁰ Dekret presidenta republiky č. 12/1945 Sb., §10.

⁷¹ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky III*. Vyd. 2., uprav. Brno: Atlantis, 1996, 503 s. ISBN 80-710-8091-6, str. 267.

ihned!“⁷² O několik dní později ministr Ďuriš osobně rozdělil půdu Rudolfa Berana do rukou zaměstnanců na jeho velkostatku a rolníkům z blízkých vesnic.⁷³

V souvislosti se vznikem rolnických komisí zřídilo ministerstvo zemědělství tzv. osídlovací komise ministerstva zemědělství, které měly jako odborné orgány zajišťovat technické a administrativní práce.⁷⁴ V konečném důsledku rozhodovalo o zapsání přídělů do pozemkové knihy ministerstvo zemědělství skrze Národní pozemkový fond. „*Tento postup měl zakrýt neomezenou moc komunistického ministerstva zemědělství a dělat dojem, že si lid sám vládne a rozhoduje.*“⁷⁵ Celkový systém rolnických komisí, jejich sociální složení a pravomoci výrazně napomáhaly ke korupci a upřednostňování členů komunistické strany při rozhodování o žádostech na příděl zemědělské půdy v pohraničí.

Posledním z trojice dekretů je tzv. dekret osídlovací, tedy dekret č. 28/1945 Sb., ze dne 20. července 1945 „*o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci*“.⁷⁶ Tento dekret přinesl zásadní změnu v tom, že umožnil žádat o příděl i zemědělci „*s dosavadní výměrou zemědělské půdy do 13 ha*“, avšak pouze pod podmínkou, že „*tuto půdu i s příslušnými budovami odevzdá Národnímu pozemkovému fondu*“.⁷⁷ Osídlovací dekret šel na ruku komunistům, kteří si jím zajistili, že noví osídlenci nedostanou více jak 13 ha zemědělské půdy. Navíc přídělky měly být dávány hlavně deputátníkům, zemědělským dělníkům a malorolníkům, což byla voličská základna právě Komunistické strany. Jak prohlásil Klement Gottwald na táboru lidu v Brně dne 23. června 1945: „*Zemědělci, kteří mají určitou výměru, nároky na novou půdu nemají a také ji nedostanou. Dostanou ji do rukou pouze malí a střední rolníci, domkaři a deputátníci, a to za takových podmínek, aby za nějaký rok nebo dva nemuseli jít žebrotou, nýbrž skutečně velmi výhodně, ba možno říci téměř zadarmo.*“⁷⁸

O oněch 13 ha zemědělské půdy se následně rozhořely ostré diskuze mezi komunisty, kteří byli zastánci 13 ha, jako maximální možné výměry, kterou mohl osídlenec obdržet, a nekomunistickými stranami, které vycházely ze svých zemědělských programů. Například Československá strana národně socialistická ve svém programu, kde hlásala nedotknutelnost

⁷² ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: vzestup a pád agrární strany*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2011, 901 s. ISBN 978-80-87211-47-2, str. 590.

⁷³ Tamtéž, str. 591.

⁷⁴ ČAPKA, František; SLEZÁK Lubomír a VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2005, 359 s. ISBN 80-720-4419-2, str. 37 – 38.

⁷⁵ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky III*. Vyd. 2., uprav. Brno: Atlantis, 1996, 503 s. ISBN 80-710-8091-6, str. 267.

⁷⁶ Dekret presidenta republiky č. 28/1945 Sb.

⁷⁷ Dekret presidenta republiky č. 28/1945 Sb., §2.

⁷⁸ SLEZÁK, Lubomír. *Zemědělské osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Blok, 1978, 189 s. bez ISBN, str. 21.

soukromého vlastnictví půdy, jako opak nacionalizaci či kolektivizaci půdy, zastávala názor, že zemědělský podnik musí být plně soběstačný a k tomu potřebuje větší rozlohu přídělů, než navrhnou komunisté, rozlohu do 20 ha.⁷⁹ Ministr zahraničního obchodu Hubert Ripka na táboru lidu v Chlumu 29. června 1947 prohlásil k otázce „*drobení půdy na malé dílky*“ toto: „*Takovéto pokusy by uvedly československé zemědělství do neodčinitelné katastrofy, která by pak měla nedozírné důsledky pro celé naše hospodářství, ale vůbec pro celou republiku. Proto do všech důsledků trváme na tom, aby se včas činilo vše potřebné, aby již v zárodku byly odstraňovány všechny příčiny i podmínky, vedoucí nakonec ke kolektivizaci půdy a tím k novému nevolnictví československého zemědělce.*“⁸⁰ S dvaceti hektary souhlasila i skupina 25 poslanců, kteří v dubnu 1946 podali návrh na vydání zákona o doplnění tzv. „konfiskačního“ a „osidlovacího“ dekretu tak, aby mohl být příděl ve výši až 20 ha zemědělské půdy a ve výjimečných případech by tuto hranici mohl i překročit. Avšak návrh byl zamítnut.⁸¹

Československá strana lidová odmítala kolektivizační snahy snad ještě ostřeji než Národní socialisté. Také v jejich programech bylo mnoho společného až na fakt, že lidovci navrhovali pro rentabilní podnikání výměru zemědělského přídělů až do 50 ha. Lidovecký poslanec F. Hynek při schůzi Ústavodárného Národního shromáždění prohlásil: „*Byla strašná chyba, že byly stanoveny v pohraničí výměry hospodářství na 13 ha*“. Dále si stěžuje, že toto číslo nemá „*žádného hospodářského opodstatnění*“ a že vybavit takový zemědělský závod stroji je „*zcela nemožné*“. V jeho projevu zazněla jistě nezcela špatná myšlenka, že větší hospodářství by přilákalo více větších a zkušenějších zemědělců z vnitrozemí „*i zemědělci deseti a vícehektaroví [...] a hospodářsky by si byli opravdu polepšili.*“⁸²

Za alespoň 20-ti hektarovou výměru se stavěli i sociální demokraté, protože hospodářství o 8 – 13-ti hektarech se tehdy zdálo jako naprosto nerentabilní a neschopné soběstačnosti, což měla být jedna z priorit zemědělského osidlování. Mezi kritiky 13 hektarů patřili i bývalí agrárníci, všichni společně vycházeli z úsilí prvorepublikových ekonomů, kteří se snažili zjistit ideální velikost středě velkého selského statku. Ti se nakonec na celostátním sjezdu zemědělských ekonomů v roce 1939 shodli na tom, že selský statek musí být natolik velký, aby byl schopen uživit hospodáře i s jeho rodinou a to i v době ekonomické krize.

⁷⁹ ČAPKA, František; SLEZÁK, Lubomír a VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2005, 359 s. ISBN 80-720-4419-2, str. 42.

⁸⁰ Projev ministra zahraničního obchodu Doc. Dr. Huberta Ripky k zemědělcům na táboru lidu v Chlumu v neděli 29. června 1947, brožováno, 16 s. Archiv autora.

⁸¹ ČAPKA, František; SLEZÁK, Lubomír a VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2005, 359 s. ISBN 80-720-4419-2, str. 42 – 43.

⁸² SLEZÁK, Lubomír. *Zemědělské osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Blok, 1978, 189 s. bez ISBN, str. 25.

Dalším závěrem bylo, že výměra takového hospodářství je ovlivňována hlavně bonitou půdy a klimatickými podmínkami. Nakonec se shodli, že se celková výměra může pohybovat od 5 do 50 hektarů, ve kterých jsou zahrnuty tři druhy usedlostí: 5 – 10 ha malé, 10 – 20 ha střední a 20 – 50 ha velké hospodářství.⁸³

Okolo dekretu se rozhořely i další spory, ten první byl již zmíněn výše, jednalo se o nepřiměřeně nízké úhrady za přidělovaná hospodářství. Proti nízkým úhradám se ohradil ministr financí Vavro Šrobár, který tvrdil, že tento obnos bude pro státní pokladnu, která se po válce nacházela v katastrofálním stavu jen malou vzpruhou. Nakonec vláda jeho návrh na zvýšení úhrady odmítla a osnovu dekretu doporučila prezidentu ke schválení a podpisu. Ten však osnovu budoucího dekretu odmítl s tím, že podporuje návrh ministra Šrobára a dále podal připomínku ve věci možného odškodnění německého obyvatelstva, které bude odsunuto. Připomínky prezidenta Beneše a ministra financí Šrobára odmítli především komunističtí ministři v čele s ministrem zemědělství Ďurišem. Následně celá vláda odmítla i návrh na odškodnění odsouvaného obyvatelstva a prezident Beneš se ocitl se svými názory zcela osamocen. Návrhem kompenzace chtěl Beneš oslovit spojence a tím je přesvědčit, že odsun, který stále ještě nedostal zahraniční podporu, bude „proveden spořádaně a v duchu právních norem demokratické společnosti“. Avšak v tuto chvíli mu nezbylo nic jiného, než dekret i přes svůj osobní odpor k některým jeho částem podepsat.⁸⁴

Celé zemědělské osidlování pohraničí je na základě studií a odborné literatury povětšinou děleno na tři etapy. První etapou je bezesporu doba od konce války, respektive od dubna roku 1945, kdy byla postupně osvobozována republika, až do září či října téhož roku, kdy se objevuje program zemědělského osidlování s dlouhodobými výhledy, tzv. „generální plán“. Tato doba je známá především příchodem národních správců, kteří přichází na základě dekretu č. 5/1945 Sb. a zavádí národní správu nad jednotlivými zemědělskými závody. S nimi naprosto neorganizovaně přichází i největší počet osídlenců a postupně se obsazují jednotlivé usedlosti. Z logiky věci vyplývá, že ten, kdo přišel dříve, si mohl vybírat nejlepší a nejzachovalejší usedlost, a proto mnohdy bývají národní správci označováni za „zlatokopy“. Druhá fáze osidlování se datuje mezi říjen 1945 a léto 1946, kdy se naplno rozběhl tzv. „generální plán“. Toto období je též spjato s velkými manifestacemi, na kterých se osídlencům předávaly dekrety o vlastnictví půdy. Poslední třetí etapa probíhala od léta 1946 do podzimu následujícího roku a je známá především osidlováním lokalit nejvíce vzdálených

---

⁸³ ČAPKA, František; SLEZÁK, Lubomír a VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2005, 359 s. ISBN 80-720-4419-2, str. 43 – 44.

⁸⁴ Tamtéž, str. 45.

od vnitrozemí. Osídlování probíhá ještě v roce 1948, ale v tomto období přišlo jen mizivé procento nových osídlenců, kteří obsazovali ta hospodářství, která již byla v minulosti svěřena pod národní správu, ale národní správce buď nebyl kompetentní pro vedení hospodářství, nebo doslova utekl zpět do vnitrozemí.⁸⁵

Již zmíněný generální plán, oficiálně znám jako „*Plán na osídlení pohraničí*“, byl souborem právních opatření v podobě dekretů, zákonů, pokynů, vyhlášek a ministerských výnosů, podle kterých se mělo řídit osídlování. Prvořadým úkolem bylo přivádět zemědělské osídlence organizovaně a po skupinách. Jednotlivé skupiny se měly utvořit z budoucích osídlenců, kteří pocházeli z jedné obce či okresu, takto vzniknuvší skupina se již neměla dělit a všichni osídlenci měli určitý kout pohraničí osídlovat společně, to mělo pomáhat k jejich lepšímu přizpůsobení se cizímu prostředí. Místo jejich budoucího pobytu se mělo klimatickými podmínkami co možná nejvíce přibližovat stávajícímu domovu, čímž měla být zajištěna ekonomická prosperita nových hospodářů. Toto všechno měl zajistit především „*Osídlovací plán*“, který byl schválen ministrem zemědělství 9. října 1945, tedy v době, kdy byla již většina obyvatelných usedlostí v pohraničí osídlena.⁸⁶

Organizovaný přísun osídlenců na Broumovsko začíná až po 25. srpnu 1945, kdy byla v Broumově zřízena osídlovací komise, která začala pracovat 1. září téhož roku. Současně s ní vznikla i Okresní rolnická komise, která pro zvýšení zájmu o Broumov a Broumovsko u budoucích osídlenců začala pořádat zájezdy z vnitrozemí do okolních obcí (např. 6. října 1945 byl pořádán zájezd pro 320 zájemců z okolí Hradce Králové).⁸⁷

4.2. Národní správa a osídlení Velké Vsi

Prvními zájemci o národní správu nad německými usedlostmi v pohraničí byli původní obyvatelé, kteří v pohraničí již žili před válkou, a buď byli po mnichovských událostech donuceni k útěku, nebo zůstali, podařilo se jim přečkat válečné útrapy a v květnu 1945 se opět dočkali svobody. Tito lidé na svých bedrech nesli „povinnost“ založit národní výbor a tím obnovit místní samosprávu v jednotlivých obcích.⁸⁸ Členy prvního revolučního výboru ve Velké Vsi se stali Adolf Šimek, František Kamiš, Antonín Slezák, Josef Meixner, Karel

---

⁸⁵ ČAPKA, František; SLEZÁK, Lubomír a VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2005, 359 p. ISBN 80-720-4419-2, str. 49.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ KOŠTÁL, Zdeněk. *Dějiny Broumova a Broumovska*. Broumov: MNV Broumov, 1990, 168 s. bez ISBN, str. 101.

⁸⁸ ČAPKA, František; SLEZÁK, Lubomír a VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2005, 359 s. ISBN 80-720-4419-2, str. 49.

Valenta a Hubert Mohr. V druhé polovině roku 1945 se správy v obci ujala Místní správní komise, jejímž předsedou byl 10. srpna jmenován ředitel zdejší základní školy Alois Kopáček. Další členové komise byli stejní, jako v revolučním výboru až na Josefa Meixnera a Huberta Mohra, kteří nebyli do MSK jmenováni.⁸⁹

Místní správní komise vznikaly na základě ústavního dekretu „o národních výborech a Prozatímním Národním shromáždění“ č.18/1944 Ústředního věstníku československého, vydaného dne 4. prosince 1944 a Košického vládního programu. Na základě tohoto dekretu měly v obcích a okresech s převážně státně nespolehlivým obyvatelstvem vznikat na místo okresních a místní národních výborů okresní a místní správní komise či být jmenováni správní komisaři. Tento orgán mohl ke své činnosti, pokud mu to místní poměry dovolily, přibrat ke „spolupráci zástupce státně spolehlivého obyvatelstva“, zde však vznikl první rozpor tohoto dekretu, protože jasným způsobem nedefinoval, kdo je státně nespolehlivý a tedy nemůže vykonávat funkce v MSK. Nejbližší možná definice státně nespolehlivého obyvatelstva pocházela až z roku 1936⁹⁰ a proto byla nepoužitelná.⁹¹ Správní komise však vznikaly pouze na přechodné období, které začínalo „dnem, kdy některá část republiky je osvobozená z nepřátelské moci a končí dnem, který určí řádně zvolené Národní shromáždění“.⁹² Počáteční situace převážně v pohraničí byla značně nepřehledná, a proto v mnoha obcích místní správní komise ani nemohly vzniknout, a tak veškerou správní a bezpečnostní službu, která spočívala převážně v udržení pořádku a obnovení správní činnosti úřadů, vykonávalo četnictvo, finanční stráž či armáda. Stav se změnil až v polovině června 1945, kdy se již situace ve většině obcí uklidnila, ale i přesto zůstávalo velké množství sudetských Němců věrné nacistické ideologii.⁹³

Prakticky ihned po jmenování Místní správní komise ve Velké Vsi se otevřela otázka na sloučení Velké Vsi s městem Broumov, které s obcí přímo sousedí. Zástupci Velké Vsi se 3. srpna dostavili na jednání MSK Broumov, kde jim byl předložen návrh na sloučení obou obcí. Avšak „zástupci z Velké Vsi neprojevovali velké chuti pro návrh, slíbili, že přijdou jednat znovu za týden 10./8., ale pak už se nedostavili“.⁹⁴

⁸⁹ Muzeum Broumovska: Pamětní kniha města Broumov, str. 18.

⁹⁰ Jedná se o zákon č. 131/1936 Sb. „Zákon o obraně státu“.

⁹¹ SCHELLE, Karel; SCHELLEOVÁ, Ilona a SCHELLEOVÁ Andrea. *Geschichte der tschechischen öffentlichen Verwaltung*. 1. Aufl. München: Grin, 2011, 225 s. ISBN 978-3-640-79720-2, str. 133.

⁹² Ústavní dekret ze dne 4. prosince 1944 č. 18/1944 „O národních výborech a Prozatímním Národním shromáždění“, článek 5 „Přechodné období“.

⁹³ ČAPKA, František; SLEZÁK Lubomír a VACULÍK Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2005, 359 s. ISBN 80-720-4419-2, str. 27.

⁹⁴ Muzeum Broumovska: Pamětní kniha města Broumov, str. 18.

Dne 24. února 1946 byl v obci jmenován Místní národní výbor s rovným zastoupením všech stran sdružených v Národní frontě, prvním předsedou byl Oldřich Kadlec (KSČ). O tři měsíce později byl na základě voleb do Ústavodárného shromáždění zvolen nový národní výbor, který se již z větší části skládal z osídlenců, kteří přišli před necelým rokem. Voleb se v obci zúčastnilo 636 voličů⁹⁵, kteří odevzdali své hlasy z 42% komunistické straně (256 hlasů = 13 mandátů), z 30% národním socialistům (189 hlasů = 9 mandátů), z 20% sociálním demokratům (124 hlasů = 6) a z 8% lidovcům (54 hlasů = 2 mandáty). Předsedou byl zvolen národní socialista Jindřich Žák (st.), 1. náměstkem komunista Roman Poláček a 2. náměstkem Alois Meier.⁹⁶

Druhá vlna osídlenců se skládala ze dvou skupin: první byli lidé z okolí osídlovaného okresu, např. Antonín Jirman a druhou byli rodinní příslušníci místních obyvatel a prvních zájemců, např. Vilém Volke a Jindřich Žák.

Antonín Jirman byl Místní správní komisí do funkce národního správce nad usedlostí č. 17 jmenován dne 27. června 1945.⁹⁷ Jirman přišel do Velké Vsi z Vysoké Srbské č. 23 (vzdálenost obou obcí je cca 25 km), kde hospodařil jeho otec a „jelikož se nejednalo o prvorozeného syna a naděje na to, že by zdědil celý statek, byla mizivá, tak využil příležitosti a šel do Broumova. Chtěl hospodařit, ne zabrat, vybydlet, jak se to kolikrát dělalo...“⁹⁸ Národní správa Antonína Jirmana, který byl synem zkušeného sedláka z Vysoké Srbské, byla ustanovena na největší hospodářství ve Velké Vsi, které původně patřilo Ottu a Marii Kahlerovým. Jejich hospodářství s výměrou 41,8 hektarů⁹⁹, mělo okolo 15 kusů dojného dobytka, pár volů, pár tažných koní a celé hospodářství bylo strojně a technicky zajištěno.¹⁰⁰ Konečný příděl Antonína Jirmana, který dostal do vlastnictví 1. března 1946, měl výměru 44,33 ha, včetně mrtvého a živého inventáře.¹⁰¹ Díky takto velkému hospodářství a selskému

---

⁹⁵ Vývoj počtu obyvatel obce Velká Ves byl od roku 1930, kdy bylo provedeno sčítání obyvatel a v obci bylo nahlášeno 2635 stálých obyvatel, sestupný. Při dalším sčítání obyvatel, které probíhalo v roce 1950, se k trvalému pobytu přihlásilo pouhých 1778 obyvatel a o dalších jedenáct let později, tedy v roce 1961 zde žili již 1690 lidí. Tato klesající tendence pokračovala i v následujících letech, a tak zde žilo v roce 1970 1655 obyvatel, v roce 1980 1558 obyvatel a v roce 1991 pouhých 1321 obyvatel. Měnil se i počet domů, v roce 1950 bylo v obci 290 domů a v roce 1970 již pouze 245, to je dáno tím, že se musela strhnout neobydlená stavení, která byla v dezolátním stavu a již nebyla vhodná pro osídlení. RŮŽKOVÁ, Jiřina a ŠKRABAL, Josef. *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005*. 1. vyd. Praha: Český statistický úřad, 2006, 1. díl., 759 s. ISBN 80-250-1310-3.

⁹⁶ Muzeum Broumovska: Pamětní kniha města Broumov, str. 25.

⁹⁷ SOkA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, inv. č. 332, k. 74, sl. Dekrety národních správců Velká Ves 1945 -1947. Ustanovení národního správce – Antonín Jirman, 27. 6. 1945.

⁹⁸ Rozhovor s Janem Jirmanem - syn Antonína Jirmana, Broumov – Velká Ves, 15. 1. 2013.

⁹⁹ Kinzel, Herbert: *Die Gemeinde Grossdorf. Heimatkreis Braunau*. Forchheim, Sudetenland 1999. 195 s. bez ISBN, str. 99.

¹⁰⁰ Rozhovor s Janem Jirmanem – syn Antonína Jirmana, Broumov – Velká Ves, 15. 1. 2013.

¹⁰¹ SOkA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, dodatek – agenda Národní pozemkový fond, sl. Celkový návrh za úhrady přídělce: Jirman Antonín, 1. 4. 1953. Dotazník pro národního správce 10. 10. 1945. Nezpracováno.

původu Antonína Jirmana, bude mít budoucí poúnorová garnitura dobře připravenou půdu na jeho prohlášení „kulakem“ a zabavení jemu přiděleného hospodářství pro potřeby nově vzniklého JZD.¹⁰²

Druhý jmenovaný, Vilém Volke, byl zástupcem skupiny, která se navracela do svého rodného kraje. Volkovi byli Sudetští Němci a žili po několik generací v obci Martínkovice, která sousedí s Velkou Vsí, na usedlosti č. 126. Vilém Volke se před válkou odstěhoval do Dobrušky č. 113 a jeho sestra Anna Volke dokonce až do jižních Čech, kde se provdala za Jindřicha Žáka st. a společně žili v obci Kámen, tam byl Jindřich Žák st. starostou a vedoucím cihelny. Po skončení války se Vilém Volke vrátil zpět na Broumovsko, kde se chtěl usadit ve Velké Vsi¹⁰³, tam jej také Místní správní komise dne 26. června 1945 jmenovala národním správcem nad usedlostí č. 8 Franze a Marie Winterových,¹⁰⁴ kteří hospodařili na 13,3 ha zemědělské půdy.¹⁰⁵ „Potom, co se tam usadil, tak se strejc Volků rozjel k nám do Kamene a začal přemlouvát Žákovi, aby šli do pohraničí, že tam jsou volný statky. My jsme o tom už věděli z rozhlasu a matinka [Anna Volke] chtěla pořád domů do Martínkovic.“ Následně se Jindřich Žák st. vydal do Velké Vsi, aby si obhlídnul místní statky a rozhodl se, jestli se přestěhují. Po několika dnech se vrátil „a že tam musí být hned národní správce a tak Jindra [Jindřich Žák ml.] je!“¹⁰⁶

Jindřich Žák ml. byl jmenován národním správcem nad statkem a výměnkem číslo 5 a 6 ve Velké Vsi dne 18. července 1945.¹⁰⁷ Celé hospodářství dříve patřilo Hermině Kahler, ale nájemcem zde byl Hugo Scholz, který zde žil se svou ženou, čtyřmi dětmi, dvěma děvečkami a matkou jedné z nich. Celé hospodářství bylo o výměře 22,5 ha a svou velikostí patřilo k průměrným.¹⁰⁸ Nový národní správce nebyl v zemědělství žádný nováček, byl absolventem zemědělské školy v Pelhřimově a účastníkem dojícímho kurzu. Svě zemědělské vzdělání si rozšiřoval i nadále např. poslechem Rozhlasové zemědělské univerzity v roce 1950 atd.¹⁰⁹ Za práci národního správce náležela Jindřichu Žákovi podle § 23 dekretu č. 5/1945 Sb. odměna,

---

¹⁰² SOkA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, dodatek – agenda Národní pozemkový fond, sl. Celkový návrh za úhrady přidělce: Jirman Antonín, 1. 4. 1953. MNV Broumov: Zrušení přidělu zem. usedlosti Antonínu Jirmanovi a jeho manželce a přidělení této JZD Velká Ves, 18. 2. 1953. Nezpracováno.

¹⁰³ Rozhovor s Marií Žákovou - manželka Jindřicha Žáka ml., Božanov, 12. 8. 2012.

¹⁰⁴ SOkA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, inv. č. 332, k. 74, sl. Dekrety národních správců Velká Ves 1945 -1947. Ustanovení národního správce – Vilém Volke, 26. 6. 1945.

¹⁰⁵ Kinzel, Herbert: *Die Gemeinde Grossdorf. Heimatkreis Braunau*. Forchheim, Sudetenland 1999. 195 s. bez ISBN, str. 99.

¹⁰⁶ Rozhovor s Marií Žákovou - manželka Jindřicha Žáka ml., Božanov, 12. 8. 2012.

¹⁰⁷ SOkA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, inv. č. 332, k. 74, sl. Dekrety národních správců Velká Ves 1945 -1947. Ustanovení národního správce – Jindřich Žák, 18. 7. 1945.

¹⁰⁸ Kinzel, Herbert: *Die Gemeinde Grossdorf. Heimatkreis Braunau*. Forchheim, Sudetenland 1999. 195 s. bez ISBN, str. 99.

¹⁰⁹ Osvědčení pro posluchače „Rozhlasové zemědělské univerzity“, 1950. Archiv autora.

kteřá byla ve výši čistého výnosu ze spravovaného podniku, ze kterého ještě musel zaplatit Národnímu pozemkovému fondu 18 319 Kč. Tato částka se vypočítávala z výměry hospodářství a podle čistého průměrného výnosu z jednoho hektaru v dané oblasti.¹¹⁰

Každý národní správce si musel poradit s jazykovou bariérou a musel se naučit vycházet s německým obyvatelstvem, které bylo na jednotlivých hospodářstvích stále přítomno. Při mém průzkumu mezi pamětníky jsem nevynechával otázku konfliktů, které by se mezi starým a novým hospodářem daly očekávat. Všichni mnou dotazovaní potvrzovali, že se jednalo o téměř bezkonfliktní soužití a že „*Němci byli smířeni s osudem a s tím, že musí odejít*“.¹¹¹ Avšak když přicházeli národní správci, nebyl mezi nimi snad jediný, který by si s sebou nepřinášel osobní zbraň, kterých bylo na konci války všude dostatek. Jednu měl i Jindřich Žák a podle slov jeho ženy jí „*nikdy nemusel použít, ale jednou měl namále. V noci asi ve tři hodiny na něj zabouchal starej Scholz, ještě s nějakýma cizíma chlapama a chtěli, aby jim otevřel. Jindra vždycky říkal, že tak, jak tenkrát se nikdy už nebál, ale odbyl je slovy: pokračujte v tom, co jste dělali do teď a nerušte mě*“.¹¹² Tato zbraň mu byla 1. března 1948 zabavena stržm. Semerákem a odevzdána do depozitu SNB Velká Ves.¹¹³

Ještě jeden případ národního správce z Velké Vsi stojí za zmínku. Dne 27. června 1945 jmenovala Místní správní komise ve Velké Vsi Jana Moravce, původním bytem ve Vrchovinách čp. 24¹¹⁴, národním správcem nad hospodářstvím č. 22,¹¹⁵ které patřilo manželům Ottu a Rose Walzelovým a hospodářem zde byl jejich syn Richard Walzel, který obhospodařoval 11,96 ha.¹¹⁶ Jan Moravec poslal písemnou žádost adresovanou Okresní správní komisi v Broumově, kde žádal „*aby byl ustanoven národním správcem na některém hospodářství v okolí Broumova*“. Svou žádost odůvodnil tím, že „*po vychození obecné a dvou tříd měšťanských škol v Opočně, stále jsem pracoval v hospodářství, až do doby, kdy jsem narukoval na vojnu. Doufám, že takové místo bych zastal, neb mám za sebou sedmiletou praxi*“.¹¹⁷ Jeho zkušenosti a praxe se prokázaly v říjnu 1945, kdy jednotlivá hospodářství obcházela komise složená ze zástupců národních výborů, rolnických komisí, národních

¹¹⁰ Výměr o určení odměny národního správce [Jindřicha Žák, Velká Ves čp. 6] podniku polního hospodářství o výměře do 30 ha. Archiv autora.

¹¹¹ Rozhovor s Janem Jirmanem – syn Antonína Jirmana, Broumov – Velká Ves, 15. 1. 2013.

¹¹² Rozhovor s Marií Žákovou - manželka Jindřicha Žáka ml., Božanov, 12. 8. 2012.

¹¹³ Úřední záznam o zabavení zbraně č. 50817, ONV Broumov 1. 3. 1948, Č.j.: 352/48. Archiv autora.

¹¹⁴ SOKA Náchod, f. NF – MAV Velká Ves 1948, inv. č. 11, fasc. 1, sl. Řízení a kontrola jednotlivých odvětví – Národní správa 1946. MNV Vrchoviny – potvrzení národní spolehlivosti Moravec Jan, 16. 6. 1945.

¹¹⁵ Tamtéž, Místní správní komise Velká Ves – zavedení národní správy na hospodářství Richard Walzel, 27. 6. 1946.

¹¹⁶ Kinzel, Herbert: *Die Gemeinde Grossdorf. Heimatkreis Braunau*. Forchheim, Sudetenland 1999. 195 s. bez ISBN, str. 99.

¹¹⁷ SOKA Náchod, f. NF – MAV Velká Ves 1948, inv. č. 11, fasc. 1, sl. Řízení a kontrola jednotlivých odvětví – Národní správa 1946. Žádost o národní správu – Jan Moravec, nedatováno.

správců, rolníků z vnitrozemí, kteří měli nahradit ty národní správce, kteří neprošli touto revizí, vše probíhalo za součinnosti orgánů národní bezpečnosti.¹¹⁸

Dne 10. října 1945 jedna z těchto komisí navštívila i hospodářství národního správce Moravce a shledala, že „*jest mladý a nemá schopnosti plánování práce usedlosti. Potřebuje zemědělskou praxi nebo nad sebou po určitou dobu dobré vedení.*“ Dále ve své zprávě pro Místní správní komisi ve Velké Vsi, která jí však byla zaslána až 4. února 1946, připomíná, že na Jana Moravce bylo Okresní osídlovací komisi ministerstva zemědělství v Broumově podáno již „*několikateré upozornění, že si nehledí vůbec hospodářství, že po 3 týdny nedostavil se vůbec na pole a nebyti starého hospodáře Němce nebyl by p. Moravec jako hospodář samostatný schopný.*“ Rolnická komise v Broumově se tedy na základě těchto zjištění rozhodla zrušit národní správu Jana Moravce nad zemědělským hospodářstvím č. 22 a jako adekvátní náhradu navrhla Okresní rolnická komise pro osídlení v Náchodě Bohumila Hypšmana z Malého Poříčí čp. 42, který měl společně s komisí skládající se z „*1 člen[a] okresní komise, 1 člen[a] okr. rol. komise a 1 člen[a] místní komise*“ převzít hospodářství.¹¹⁹ Celou záležitost ukončil 7. února 1946 MNV ve Velké Vsi, který Janu Moravcovi zaslal vyrozumění o rozhodnutí okresní rolnické komise v Broumově a zároveň jej požádal, aby dekret na národní správu ze dne 27. 6. 1945 „*ihned odevzdal*“.¹²⁰

Jan Moravec nebyl jediným národním správcem, který na Broumovsku neprošel revizí. Podle výsledků revize národních správců bylo na Broumovsku celkem 646 správců, z toho prošlo prověřením 587 správců, ti byli uznáni schopnými své funkce, protože dostatečně prokázali svou národní spolehlivost a znalosti z oboru zemědělství. Zbýlých 59 národních správců, což je asi 9 % všech správců na Broumovsku, muselo spravovaná hospodářství opustit.¹²¹ Na výsledek revize měly velký vliv i žně 1945, při kterých mohl ten či onen národní správce prokázat své odborné znalosti, schopnost organizace práce atd. Revize měla především za úkol oddělit „zrno od plev“ a tím uvolnit hospodářství pro ty, kteří měli na základě § 3 dekretu prezidenta republiky č.28/1945 Sb. přednostní právo na přiděl půdy.¹²² I když na slovech Ladislava K. Feierabenda bude jistě také trocha pravdy: „*Politická*

---

¹¹⁸ ČAPKA, František; SLEZÁK, Lubomír a VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2005, 359 p. ISBN 80-720-4419-2, str. 53.

¹¹⁹ SOkA Náchod, f. NF – MAV Velká Ves 1948, inv. č. 11, fasc. 1, sl. Řízení a kontrola jednotlivých odvětví – Národní správa 1946. Osídlovací komise ministerstva zemědělství pro pol. okres Broumov - zrušení národní správy na hospodářství č. 22, 7. 2. 1946.

¹²⁰ Tamtéž, MNV Velká Ves – zrušení národní správy na hospodářství č. 22, 7. 2. 1946.

¹²¹ ČAPKA, František; SLEZÁK, Lubomír a VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2005, 359 p. ISBN 80-720-4419-2, str. 55.

¹²² Tamtéž, str. 53.

*příslušnost uchazečů byla důležitější než odborná znalost a schopnost tu usedlost samostatně spravovat. Lidé s komunistickou legitimací dostali přesně to, co chtěli.*¹²³

Současně s revizí národních správců začíná druhá fáze osídlování, kdy se rozeběhl tzv. „generální plán“. V rámci „generálního plánu“ byly mimo jiné stanoveny oblasti, odkud a kam se mají osídlenci přesouvat, Broumovsko dostalo svůj „příděl“ okresů 2. října 1945. Noví osídlenci tedy přicházeli z okresů Hradec Králové, Nové Město nad Metují, Náchod, Hořice a Police nad Metují, každý z těchto okresů měl přidělený určitý počet obcí, které osídloval.¹²⁴

V této fázi přichází i rodiny národních správců, kteří byli již od začátku léta 1945 na nových hospodářstvích. Příchod celých rodin byl jednoznačně důsledkem kladného ohodnocení národního správce při revizi, který tím získal jakousi existenční jistotu na novém hospodářství. I když mu nikdo nezaručil, že hospodářství se stane jeho majetkem, bylo již téměř jisté, že se zde zdrží delší dobu. Nově přicházející rodiny, které s sebou přinášely veškerý svůj cenný majetek a „všechno co se nám mohlo vejít do půl dobytčáku“¹²⁵ měly dvě možnosti, buď mohly přijít po vlastní ose na vozech a pěšky, což je případ rodiny Antonína Jirmana, a nebo mohly využít služby Československých drah a zajistit si část vagónu, kam se musely se všemi svými věcmi vejít, což byl případ rodiny Jindřicha Žáka.

Rodina národního správce Jirmana se nastěhovala na statek č. 22 ve Velké Vsi někdy na přelomu září a října roku 1945. Veškerý svůj majetek, kterého však Antonín Jirman neměl mnoho, protože bydlel na statku svých rodičů, který dědil jeho bratr, přivezli na voze taženém koňmo. „*Ono nebylo skoro nic potřeba, všechno tady bylo*“. Jirmanovi neměli s původními obyvateli statku žádný problém, ba naopak s nimi velmi dobře vycházeli, a tak když došlo na odsun, „*tak se zapřáhnul vůz a do Meziměstí jsme je odvezli, ne jak tady Sedláček, který jim nebyl schopnej dát ani ten žebřiňáček, aby si na to mohli dát ten trošek, který jim dovolili si vzít s sebou*“. „*Rodiče zvládali hospodařit na statku bez větších problémů*“ například při žních využívali až 11 zaměstnanců¹²⁶ a díky tomu „*stíhali plnit dodávky, ono jim taky nic jiné nezbyvalo*“.¹²⁷

Hlavní dějství kolem rodiny Jirmanů se rozehrálo až na přelomu let 1952 a 1953, kdy byl Antonín Jirman označen za „*vesnického boháče*“ – „*kulaka*“. Následkem toho byl nuceně přesídlen do obce Horní Adršpach a celé hospodářství ve Velké Vsi propadlo nově

¹²³ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky III*. Vyd. 2., uprav. Brno: Atlantis, 1996, 503 s. ISBN 80-710-8091-6, str. 268.

¹²⁴ KOŠTÁL, Zdeněk. *Dějiny Broumova a Broumovska*. Broumov: MNV Broumov, 1990, 168 s. bez ISBN, str. 101.

¹²⁵ Rozhovor s Marií Žakovou - manželka Jindřicha Žáka ml., Božanov, 12. 8. 2012.

¹²⁶ SOkA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, dodatek – agenda Národní pozemkový fond, sl. Celkový návrh za úhrady přídělce: Jirman Antonín, 1. 4. 1953. Dotazník pro národního správce 10. 10. 1945. Nezpracováno.

¹²⁷ Rozhovor s Janem Jirmanem – syn Antonína Jirmana, Broumov – Velká Ves, 15. 1. 2013.

vzniknuvšímu JZD Velká Ves, které tyto budovy nutně potřebovalo pro založení společného kravína.¹²⁸ „Bylo jasné, že to chtěli zabrat, protože Němci tady měli jako první v okrese udělaný krmný žlab, přípravnou krmiv a strojní dojení. Prostě se jim tohle hospodářství hodilo do krámu“.¹²⁹

Ve stejnou dobu přicházela i rodina národního správce Jindřicha Žáka, která absolvovala cestu přes celou republiku. „Mnoho se mi nechtělo, měla jsem tam kamarádky, ale chtěla jsem za mužem a těšila jsem se, že budeme mít konečně své hospodářství“, takovou odpověď by mohlo dát pravděpodobně více pamětníků, protože ta poslední slova, byla přesně tím, co lákalo osídlence do pohraničí. Cesta rodiny Žákových nebyla nijak jednoduchá, veškeré své živobytí museli naskládat do poloviny dobytčáku, vagonu na dobytek. „Všechno se to muselo vymést a vyčistit, než se tam nechalo něco dát a stejně nám věci smrděly. Já jsem se s malým dítětem v náručí naložila do normálního vagonu, s sebou jsem měla ještě kočárek, který byl plný věcí pro malého, ale ten jsem musela nechat v Praze v úschovně, kde ho nakonec někdo stejně ukrad, takže když jsme přijeli do Broumova, neměla jsem ani čistý plíny.“¹³⁰ Stěhování se vlakem nebylo nic příjemného, obdobné vzpomínky má i Alice Ledvinová – Slavíková, která se svými rodiči přišla na Broumovsko v roce 1947 z Volyně: „Ty vlaky byly špinavý od podlahy po střechu a my jsme tam musely bydlet celý týden, nemohli jsme jít do normálního vagonu, protože žádný nebyl, takže jsme týden seděli a mrzli v tom špinavém voze“.¹³¹

Žákovi jsou jedním z případů, kdy si celá rodina osídlením pohraničí výrazně polepšila. V obci Kámen opouštěli malé hospodářství čp. 37 a několik dalších hospodářských budov, které měli pouze v nájmu a do kterých „nebyla zavedená voda a elektřina byla jen v obytné části“. Voda se musela nosit v kbelících z nedalekého rybníčka vzdáleného asi 100 metrů. Na příchod a život s původními obyvateli vzpomíná Marie Žáková takto: „Když jsme přišli na statek, tak to tam bylo všechno mnohem větší než doma, stará selka mi všechno ukázala a dokonce mi půjčila věci pro dítě, než si pořídím vlastní. Po celou dobu jsme s nimi neměli žádné problémy, ba naopak, společně jsme vařili, jedli... Museli jsme se prostě naučit spolu hospodařit, jinak to nešlo“. Avšak i přes vzájemné porozumění se mezi osídlenci a původními obyvateli občas objevil spor v otázce víry či folkloru, důkazem toho mohou být události ze Štědrého dne 1945: „Když jsme šli ráno do chlíva, tak stará Sholz-ka venku věšela prádlo,

¹²⁸ SOkA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, dodatek – agenda Národní pozemkový fond, sl. Celkový návrh za úhrady přidělce: Jirman Antonín, 1. 4. 1953. ONV Broumov – Jirman Antonín z Velké Vsi – zrušení přidělu ve prospěch JZD Velká Ves, 15. 4. 1953. Nezpracováno.

¹²⁹ Rozhovor s Janem Jirmanem – synem Antonína Jirmana, Broumov – Velká Ves, 15. 1. 2013.

¹³⁰ Rozhovor s Marií Žákovou - manželkou Jindřicha Žáka ml., Božanov, 12. 8. 2012.

¹³¹ Rozhovor s Alicí Ledvinovou – Slavíkovou – dcerou Josefa Ledviny, Martínkovice, 13. 8. 2012.

*měli takový zvyk s tím, že se prádlo očistí od všech hříchů. U nás to bylo vždycky naopak, prádlo se na Štědrý den věšet nemá, aby se z něj nevyvěsilo štěstí. Tohle muže tolik rozčílilo, že šel a všechno jim to strhával a házel zpět do koše. Nakonec to museli věšet doma kolem kamen, protože ven nesměli“.*¹³²

Poté co byl ukončen organizovaný přesun zemědělských osídlenců a ukončena revize národních správců, která se místy protáhla až do poloviny roku 1946, přistoupilo ministerstvo zemědělství k vydávání dekretů o vlastnictví půdy.¹³³ Předávání dekretů probíhalo na velkých manifestacích, které se uspořádaly buď přímo za tímto účelem nebo za účelem oslav národních či lidových svátků, bylo velmi dobře promyšleným tahem propagace KSČ. Při všech těchto slavnostech se totiž v roli hlavního aktéra, který předával dekrety, objevoval vysoce postavený zástupce ministerstva zemědělství, ve většině případů přímo sám ministr Ďuriš. Předávání těchto dekretů se neobešlo bez kritiky opozičních stran, které KSČ vytýkaly, že se tváří, jako by osídlencům dávala půdu ona sama. Právo lidu ze 17. května 1945 ve svém článku „*Předvolební agitace s přidělem půdy. Zemědělci v pohraničí jsou lákáni do KSČ*“ upozorňovalo osídlence na to, že „*jde o národní majetek a nikoliv o majetek jedné politické strany. Půdu tedy nedává KSČ, ale celý národ.*“¹³⁴

Dekrety o vlastnictví půdy byly osídlencům politického okresu Broumov předávány v Martínkovicích dne 28. dubna 1946. Při této příležitosti se konala slavnost, které se účastnili i zástupci ONV Broumov v čele s předsedou ONV Broumov Oldřichem Hnatowitzem¹³⁵ a „*Josef Smrkovský, který dekrety předával*“.¹³⁶

Po předání dekretů o vlastnictví půdy se jednotliví hospodáři rozhodovali o budoucích investicích do svého nového hospodářství. Nakupovali nové stroje, zařízení, chovný dobytek a nejnütnější provozní zařízení, na které si mohl nový majitel vzít „*provozovací úvěr*“.¹³⁷ Na toto období vzpomíná Jan Jirman slovy: „*Táta si pořídil nový traktor, samovaz a další stroje, které všechny musel splácet ze svého, a pak přišli a řekli, že to není dostatečně využité a že se všechno zabavuje ve prospěch STS, ale splácet se muselo dál*“. Prakticky stejný příběh se opakoval i u rodiny Žákových, kde nově zakoupený traktor byl zabaven ve prospěch STS. Hospodář Žák se alespoň na poslední chvíli pokusil zabavení traktoru zabránit: „*Byl to*

---

¹³² Rozhovor s Marií Žákovou - manželka Jindřicha Žáka ml., Božanov, 12. 8. 2012.

¹³³ SLEZÁK, Lubomír. *Zemědělské osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Blok, 1978, 189 s. bez ISBN, str. 103.

¹³⁴ ČAPKA, František; SLEZÁK, Lubomír a VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2005, 359 p. ISBN 80-720-4419-2, str. 65.

¹³⁵ Muzeum Broumova: Pamětní kniha města Broumov, str. 19.

¹³⁶ Rozhovor s Marií Žákovou - manželka Jindřicha Žáka ml., Božanov, 12. 8. 2012.

¹³⁷ SOkA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, inv. č 347, k. 88, sl. Konfiskáty v jednotlivých obcích 1945 – 1947, plakát „Provozovací úvěr“, 10. 5. 1946.

*Fordson a ten se musel startovat přes stabilák a to ta komise neuměla, proto odešli s tím, že se vrátí s technikem. Mezitím na něj Jindra s bráchou nasadili ořebný kola a normální gumový hodili do rybníka. Když si pro traktor přišli znova, tak jim řekli, že jiný nemáme a oni se na těch železných kolech museli kodrcat až někam do tramtárie“.*¹³⁸ Zabavování strojů, které probíhalo na přelomu roku 1949 a 1950 mělo především přinutit samostatně hospodařící zemědělce ke vstupu do JZD případně k jejich zakládání.

Již rok po předání dekretů o vlastnictví půdy se obec Velká Ves dostala na první místo v žebříčku plnění předepsaných dodávek mléka a dalších komodit, toto prvenství si obec udržela až do vzniku JZD a i poté bylo JZD Velká Ves označováno za jedno z nejlepších v okrese.¹³⁹ Důkazem toho může být fakt, že Okresní národní výbor v Broumově udělil celé obci dne 15. března 1947 pochvalné uznání „za vzorné plnění dodávek mléka“. Toto uznání bylo uděleno na základě rozhodnutí okresní mléčné komise v Broumově ze dne 27. ledna 1947¹⁴⁰. Takovéto pochvaly včetně odměn dostávali i jednotliví rolníci např.: dne 23. prosince 1947 jedno z takových dostal i Jindřich Žák ml. V oznamovacím lístku od ONV Broumov mu bylo sděleno, že se má 23. prosince 1947 dostavit na ONV Broumov k „oficiálnímu rozdělení cen, udělených ministerstvem zemědělství za vzorné plnění kontingentu, mléka“.¹⁴¹ Je zajímavé, že dodávky stíhal plnit, i když poměrně pravidelně „schovával konev mléka do sena, aby jí případná kontrola nenašla. Museli jsme to dělat, protože se všechno odevzdávalo a neměli jsme ani čím namazat chleba dětem do školy“.¹⁴² Jelikož jistě nešlo o ojedinělý případ, byl to pravděpodobně jeden z důvodů, proč se o rok později „vyskytují stížnosti na špatné plnění povinných dodávek mléka u některých nesvědomitých zemědělců v naší obci“, v reakci na toto zjištění se MAV na své schůzi 21. července 1948 rozhodl „požádati MNV, aby mimořádná vyživovací komise zjistila, jak který zemědělec dodávku plní“ a případné neplnění mělo být okamžitě hlášeno MNV Velká Ves.¹⁴³

Na Broumovsku během celého roku 1947 výrazně působil Jednotný svaz českých zemědělců. Prvním počinem oblastní úřadovny JSČZ z Rychnova nad Kněžnou bylo pořádání týdenního zemědělského kurzu ve dnech 26. 2. až 2. 3. 1947 v hotelu Beránek ve Velké Vsi.

---

¹³⁸ Rozhovor s Marií Žákovou - manželka Jindřicha Žáka ml., Božanov, 12. 8. 2012.

¹³⁹ SOkA Náchod, sbírka novin, Za nový život – vesnické noviny okresu Broumov 1956 -1957, číslo 8 ze dne 25. února 1956, titulní strana – „Vděk pracujícího lidu těm, kteří pečují o jeho výživu“.

¹⁴⁰ Pochvalné uznání obci Velká Ves za vzorné plnění dodávek mléka, ONV Broumov, 15. 3. 1947. Archiv autora.

¹⁴¹ Odměny za vzorné plnění kontingentu, ONV Broumov, 23. 12. 1947. Archiv autora.

¹⁴² Rozhovor s Marií Žákovou - manželka Jindřicha Žáka ml., Božanov, 12. 8. 2012.

¹⁴³ SOkA Náchod, f. NF – MAV Velká Ves 1948, inv. č. 10, fasc. 1, sl. Řízení a kontrola jednotlivých odvětví – zemědělství – projednávané záležitosti 1948. Místní akční výbor NF Velká Ves – kontrola povinné dodávky mléka, 3. 8. 1948.

Tento kurz JSČZ pořádal z pověření ministerstva zemědělství a vyzíval, aby se jej „účastnila celá zemědělská veřejnost (hospodáři, hospodyně, zemědělský dorost a čeleď), neboť podle toho bude posuzována celková úroveň a zeměděl. zájem celé obce“.¹⁴⁴ V průběhu tohoto kurzu uspořádal JSČZ návštěvu poslance Nepomuckého a generálního tajemníka OSČZ Volavky, ti při této příležitosti promluvili na shromáždění 3. března 1947 ve dvoraně kulturního domu Střelnice. Tématem jejich projevů byly „úkoly JSČZ v dnešní době“. Akce se konala za povinné účasti všech členů JSČZ.¹⁴⁵ Další akcí bylo uspořádání exkurze ve dnech 25. a 26. května na Náchodsko, Policko a Broumovsko, kdy účastníci navštěvovali jednotlivá hospodářství členů JSČZ. Při této exkurzi navštívili i čtyři hospodářství ve Velké Vsi: hospodářství Oldřicha Kříže, Václava Šály, Antonína Jirmana a Jindřicha Žáka.¹⁴⁶

Jako poslední začalo osídlování Broumovska Volyňskými Čechy, pro které byly některé usedlosti rezervovány díky výnosu ministerstva zemědělství ze dne 6. ledna 1947 čj. 2470-47-IX-B-11. Konec osídlování by vyhlášen 15. května téhož roku, do té doby bylo obsazeno 1.589 usedlostí z toho bylo osídleno 75 usedlostí Slováky, 49 Volyňskými Čechy a 11 jinými reemigranty. Celkový počet obyvatel Broumovska po ukončení osídlování činil cca 32.000 lidí.¹⁴⁷

I přes veškerou snahu osídlenců o znovuvytvoření kulturního života v obci se jim toto moc nedařilo a „kulturní činnost se zatím omezila jen na oslavy památných dní“. V obci se ustanovila Místní odbočka Svazu přátel SSSR, jejíž dramatický odbor sehrál ve Velké Vsi první divadelní představení od konce války s názvem „Lešetínský kovář“. V obci se také konala ustanovující schůze Spolku zahrádkářů, ale tím také zahrádkáři skončili, protože spolek se „vícekrát nesešel“. Činnost Junáka, který byl založen v prvních měsících po válce, byla velmi slabá a ještě hůře dopadl Svaz československé mládeže, když „pokus o založení místní skupiny ztroskotal“. Kulturní život v obci byl tedy minimální, což kronikář místní základní školy odůvodňuje tím, že „příčiny dlužno hledati v době bezprostředně poválečné, kdy mládež se chtěla bavit po svém[...], dále vzájemnou neznalostí nových obyvatelů a jistě také pro nával práce“.¹⁴⁸ Jediný úspěch měla veřejná knihovna, ta vznikla z darů místních obyvatel, úřadů a největší část nových knih zakoupila školská rada, která „k uctění památky

---

¹⁴⁴ Oznámení o týdenním zemědělském kurzu ve Velké Vsi, Jednotný svaz českých zemědělců oblastní úřadovna Rychnov nad Kněžnou, 25. 2. 1946. Archiv autora.

¹⁴⁵ Oznámení o návštěvě poslance Nepomuckého, Jednotný svaz českých zemědělců okresní úřadovna Broumov. Archiv autora.

¹⁴⁶ Itinerář exkurze pořádané Jednotným svazem českých zemědělců ve dnech 25. a 26. května 1947. Archiv autora.

¹⁴⁷ KOŠTÁL, Zdeněk. *Dějiny Broumova a Broumovska*. Broumov: MNV Broumov, 1990, 168 s. bez ISBN, str. 102.

¹⁴⁸ Masarykova základní škola Broumov: Pamětní kniha základní školy Velká Ves „školní rok 1945/1946“.

T.G.M.“ uspořádala sbírku na zakoupení knih, při které vybrala 12.300 Kč. Knihovna začala půjčovat knihy v prosinci 1946.¹⁴⁹

Jednou z největších kulturních událostí mezi lety 1945 a 1948 byla bezesporu návštěva ministra práce a sociální péče Zdeňka Nejedlého, který dne 2. června 1947 navštívil Velkou Ves a tamější základní školu. Při této příležitosti se MNV na své schůzi 29. května 1947 rozhodl, udělit „čestné občanství p.p. ministrům Zdeňku Nejedlému a Bohumilu Laušmanovi“.¹⁵⁰ Slavnostní předání jmenovacích dekretů se mělo uskutečnit při „příležitostné návštěv pánu ministrů v budově zdejší školy“.¹⁵¹ Avšak nakonec se dostavil pouze ministr Nejedlý, který se zapsal do pamětní knihy místní základní školy.¹⁵² Bohumil Laušman Broumov navštívil již 11. prosince 1946 a při této příležitosti mu bylo uděleno čestné občanství města Broumov.¹⁵³ Dne 2. června 1947 mělo jít pravděpodobně o společnou návštěvu obou ministrů, protože při této příležitosti byl přejmenován výrobní závod Broumov – Velká Ves podniku VEBA na závod „Zdeněk Nejedlý“.¹⁵⁴

4.3. Příchod volyňských Čechů na Broumovsko

Jak již bylo řečeno výše, volyňským Čechům byly nejen na Broumovsku rezervovány desítky zemědělských závodů, které měli reemigranti postupně obsazovat. Příchod a usídlování Čechů z Volyňe probíhal ve dvou etapách, tou první byl příchod „svobodovy“ armády, ve které sloužilo velké množství právě volyňských Čechů, v roce 1945, kdy se někteří rozhodli, že v osvobozeném Československu zůstanou a druhou etapou byla řízená reemigrace v roce 1947. I když dekret č. 108/1945 Sb. dával reemigrantům přednostní právo před domácími uchazeči, tedy pokud nespádali do skupiny podle §3 dekretu presidenta republiky č. 28/1945 Sb.¹⁵⁵ Bohužel se však stávalo, že jednotlivé usedlosti nezůstaly prázdné, ale byly postupně obsazovány žadateli o přiděl z vnitrozemí a také v roce 1946 bylo

¹⁴⁹ Masarykova základní škola Broumov: Pamětní kniha základní školy Velká Ves „školní rok 1946/1947“.

¹⁵⁰ Bohumil Laušman byl ministrem průmyslu od 4. dubna 1945 do 25. listopadu 1947. Dostupné na: Vláda České republiky: *historie minulých vlád – vlády 1945 – 1960* [2013-01-19].

URL: <http://vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/>.

¹⁵¹ SOKA Náchod, sdružený inventář Místní národní výbory okresu Náchod 1945 – 1970, AP – 604, f. MNV Velká Ves 1945 – 1950, inv. č. 3, k. 7, sl. Zápisy ze schůzí pléna 1947 -1949. Schůze pléna MNV, která se konala dne 29. 5. 1947.

¹⁵² Masarykova základní škola Broumov: Pamětní kniha základní školy Velká Ves „školní rok 1946/1947“.

¹⁵³ KOŠTÁL, Zdeněk. *Dějiny Broumova a Broumovska*. Broumov: MNV Broumov, 1990, 168 s. bez ISBN, str. 107.

¹⁵⁴ Masarykova základní škola Broumov: Pamětní kniha základní školy Velká Ves „školní rok 1946/1947“ – pamětní list.

¹⁵⁵ NOSKOVÁ, Jana. *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*. Vyd. 1. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity, 2007, 227 s. Etnologické studie, 2. ISBN 978-802-5400-951, str. 101.

dokončeno osídlování pohraničí, tedy ještě před příchodem druhé a větší části reemigrantů. Zájemci, kteří přišli z Volyně a neměli v pohraničí své příbuzné, kteří zde zůstali po skončení války, museli do shromažďovacích středisek, z nichž měly být osídlovány jednotlivé okresy.¹⁵⁶ Do okresu Broumov přicházeli reemigranti ze střediska v Rychnově u Jablonce nad Nisou.¹⁵⁷

Okres Broumov v zápětí po skončení války osídlilo 6 vojáků z prvního československého armádního sboru v SSSR¹⁵⁸ a dalších 65 rodin přišlo mezi lety 1947 až 1948.¹⁵⁹ Celkem tedy broumovský okres osídlilo 266 osob. Mezi těmito byl i Josef Ledvina, který se stal „symbolem“ mezi volyňskými Čechy na Broumovsku. Josef Ledvina byl československým válečným hrdinou, během války, kdy sloužil jako ženista byl dvakrát raněn a byl oceněn „Čsl. válečným křížem 1939“, medailí „Za chrabrost“, Dukelskou pamětní medailí a dalšími vysokými vojenskými řády. Rodina Josefa Ledviny při vypálení Českého Malína přišla o 42 členů a byl to právě Josef Ledvina, který byl ve skupině místní mužů, kteří museli pohřbívat mrtvé a uklízet spáleniště. Ledvinovi přišli do Martínkovic 5. února 1947 po čtrnáctidenní cestě vlakem.¹⁶⁰ Na toto vzpomíná Alice Ledvinová – Slavíková: *„Jeli jsme čtrnáct dnů v dobytčáku, byla tam špína a kouř, protože byla zima, tak jsem měli malá kamínka a vždycky, když projel kolem vlak, tak nám ten kouř vehnal dovnitř. No byly bychom tady dřív, ale neustále jsme někde museli stát a uplácet nádražáky, aby nás pustili dál“*.¹⁶¹

Ledvinovi se nejdříve nastěhovali do obce Křinice, na malé hospodářské stavení, kde měli jen několik hektarů velmi špatného pole, *„které bylo plné kamení a tak to rodiče vybírali a snažili se, ale pak se uvolnil statek v Martínkovicích a tak jsme se asi po roce přestěhovali tam“*.¹⁶² V Martínkovicích Ledvinovi osídlili statek s 12 ha orné půdy, ale celé hospodářství *„bylo úplně vybydlený, tam nebylo vůbec nic ani na co si sednout a tak naši jeli pro nábytek někam k Vižňovu, kde byl sklad“*.¹⁶³ Jelikož se osídlenci, kteří přišli již dříve, vykrádali

---

¹⁵⁶ NOSKOVÁ, Jana. *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*. Vyd. 1. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity, 2007, 227 s. Etnologické studie, 2. ISBN 978-802-5400-951, str. 103.

¹⁵⁷ VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny volyňských Čechů*. Brno: Masarykova universita v Brně, 1997-2001, 218 s. ISBN 80210256893, str. 88.

¹⁵⁸ NOSKOVÁ, Jana. *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*. Vyd. 1. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity, 2007, 227 s. Etnologické studie, 2. ISBN 978-802-5400-951, str. 180.

¹⁵⁹ Tamtéž, str. 181.

¹⁶⁰ Broumovské noviny, zvláštní vydání u příležitosti 65 let od návratu volyňských Čechů do vlasti svých předků, *„Volyňští Češi na Broumovsku“*. Broumov, Občanské sdružení Evropa Union Broumov, duben 2012, str. 16.

¹⁶¹ Rozhovor s Alicí Ledvinovou – Slavíkovou – dcera Josefa Ledviny, Martínkovice, 13. 8. 2012.

¹⁶² Rozhovor s Vlastimilem Ledvinou – syn Josefa Ledviny, Martínkovice, 10. 8. 2012.

¹⁶³ Rozhovor s Alicí Ledvinovou – Slavíkovou – dcera Josefa Ledviny, Martínkovice, 13. 8. 2012.

jednotlivá stavení, rozhodlo ONV Broumov o nutnosti, „aby místní národní výbory, jakož i stanice SNB všemi prostředky a s největší přísností a důrazností těmto zjevům zabránili“.¹⁶⁴

Poté co byl celý statek zařízený a začalo se plně hospodařit, rozhodl se Josef Ledvina, že si pořídí nové stroje, které mu ulehčí práci a případně si navzájem bude moci vypomáhat i s ostatními sousedy. „Koupil mlátičku, obracák, pluh, kultivátor, brány a další věci, všechno za koně, my jsme traktor neměli“. Následně přišlo zvyšování dodávek a Ledvinovi se rozhodli, že začnou spolupracovat se svým sousedem a tak „společně sklízeli, mlátili a odevzdávali všechno, co měli. Naším se do družstva nechťelo a tímhle se mu účinně bránili“. Z vyprávění Alice Ledvinové – Slavíkové, také víme, že se její rodiče nebáli najímat dělníky z továrny, kteří u nich na statku pracovali při špičkových pracích a za práci dostávali pouze naturálie. „To se samosebou nelíbilo těm soudruhům na vsi a tak se snažili donutit naši, aby šli do JZD“. Ledvinovi nakonec do JZD Martínkovice vstoupili v roce 1954, protože jím bylo pohroženo, že se jejich dcera nedostane na střední pedagogickou školu v Jaroměři a bude muset jít do zemědělství. „Co já bych tam asi dělala, měla jsem 40 kilo a byla jsem takový malý střízlík“.

Práce v JZD neměla pro Ledvinovi dlouhého trvání, protože „to šlo od desíti k pěti a za jednotku dostávali jen 1korunu, to bylo něco šílenýho, když si vedle vypláceli třeba 15 a tak naši vystoupili. Ale už je jen tak nenechali, dostali svůj příděl dluhu za celé družstvo a stroje jim nikdo nevrátil. Potom, co se založilo JZD znovu do něj museli zase vstoupit a pak to tady raděj převzali státní statky“.¹⁶⁵

Václav Hrádek, další volyňský Čech, který se přistěhoval na Broumovsko, toto období ještě před svou smrtí vystihl poměrně trefně: „Z Volyně jsme před bolševíkem a kolchozy utekli a tady nás dohonili“.¹⁶⁶

---

¹⁶⁴ SOkA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, Inv. č. 347, k. 88, sl. Konfiskáty v jednotlivých obcích 1945 - 1947. MNV Martínkovice – ONV Broumov oběžník č. 23 „zajištění majetku na opuštěných usedlostech“, 20. 3. 1947.

¹⁶⁵ Rozhovor s Vlastimilem Ledvinou – syn Josefa Ledviny, Martínkovice, 10. 8. 2012.

¹⁶⁶ Broumovské noviny, zvláštní vydání u příležitosti 65 let od návratu volyňských Čechů do vlasti svých předků, „Volyňští Češi na Broumovsku“. Broumov, Občanské sdružení Evropa Union Broumov, duben 2012, str. 15.

5. Od kolektivizace k socialistické velkovýrobě

5.1. "Vítězný" únor aneb začátek konce

Komunistická strana se již delší dobu, od počátku svého vzniku, aktivně pak od začátku okupace Čech a Moravy nacistickými vojsky, připravovala k převzetí moci ve státě. K tomuto cíli se spojila se svým mocným bratrem na východě, Sovětským svazem. Po skončení 2. světové války se komunisté pokoušeli co nejvíce narušit ostatní politické strany, což se jim částečně podařilo, když byly některé politické strany zastoupeny v Národní frontě a ostatní zbývající, převážně pravicové, strany byly zakázány. Mezi zakázané samozřejmě musela patřit i strana Agrární, tedy Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu. Ta byla výslovně zakázána v hlavě IX. Košického vládního programu ze dne 5. dubna 1945.¹⁶⁷ Na otázku proč došlo k zákazu agrárníků, existují dvě možné varianty. Oficiálním důvodem zákazu je to, že se strana velkou měrou podílela na omezení demokratického systému druhé tzv. "pomnichovské" republiky, přesněji, že se zapojila, v čele se svým předsedou Rudolfem Beranem, do vzniku Strany národní jednoty. Rudolf Beran se následně stal jejím předsedou. Beranovi bylo také vytýkáno horlivé plnění německých příkazů, avšak jeho soudci pozapomněli na činnost v protinacistickém odboji a následné věznění, kterým si Beran prošel. Do odboje se zapojili i jiní významní agráři, především L. K. Freierabend, ten byl v letech 1941-1945 člen exilové vlády, nebo Milan Hodža.¹⁶⁸

Důvodem likvidace Agrární strany však byl fakt, že strana byla jednou z nejsilnějších v Československu. Ve volbách v roce 1935 dokonce získala 14,29% hlasů, čímž se zařadila na druhé místo nejsilnějších stran (před ní už byla pouze koalice Henleinovy Sudetoněmecké strany s Karpatoněmeckou stranou)¹⁶⁹. Zrušením takto silné strany s velkou členskou základnou právě na venkově, získala Komunistická strana Československa volné pole působnosti, které se snažila co nejdříve zaplnit. Velké procento "volných" voličů poskytovalo komunistům reálnou možnost k dosažení svého cíle, ovládnutí celého státu. Velkou měrou si KSCZ získala voliče v nově osídleném pohraničí, tedy i na Broumovsku. Přidělování půdy a celých zemědělských usedlostí občanům československé národnosti, kteří si ve většině případů polepšili oproti svým stávajícím životním podmínkám, ministerstvem zemědělství (které v té

¹⁶⁷ Košický vládní program ze dne 5. dubna 1945.

¹⁶⁸ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: vzestup a pád agrární strany*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2011, 901 s. ISBN 978-80-87211-47-2, str. 636 – 645.

¹⁶⁹ Komunistická strana Československa ve volbách v roce 1935 získala pouze 10,32% hlasů, čímž získala 30 mandátů v Poslanecké sněmovně. Dostupné na: Český statistický úřad: *volby do Národního shromáždění 1920 až 1935* [2012-05-20]. URL: http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/4219-06-1920_az_1935.

době již prozíravě drželi právě komunisté)¹⁷⁰ vedlo k vytváření všeobecné domněnky o lidské tváři KSČ. Samozřejmě k tomu přispíval i fakt, že komunisté až do poslední chvíle tvrdili, že v žádném případě nechtějí kolektivizaci v podobě sovětských kolchozů. Lidskou tvář vytvářela také velká setkání a slavnosti za účelem předávání dekretů novým osídlencům, ať už přímo z rukou samotného Ďuriše nebo jiného komunistického pohlavára na úrovni KNV či ONV. Komunisté také do jisté míry ovlivňovali rolnickou veřejnost svými návrhy tzv. Ďurišových zákonů z roku 1946 nebo Hradeckým program z roku následujícího, které rolníkům přinášely pocit sociálního zabezpečení a jistoty.¹⁷¹ Ovlivnění rolníků se Ďurišovi opravdu podařilo, protože ještě pře schválením zákonů jezdily do parlamentu početné rolnické delegace, které intervenovaly za jejich schválení.

Když se v únoru roku 1948 dostala Komunistická strana československá k moci, situace se alespoň z počátku nijak nezměnila. Vedení komunistů nebylo v otázce následujícího vývoje zemědělství v republice jednotné, proto se nechá říci, že "*vítězný únor*", jako historický mezník českých a československých dějin, neměl na zemědělství příliš velký dopad. Ovšem významnější pro zemědělství byla květnová ústava z téhož roku, ve které byla stanovena horní hranice vlastnictví pozemků jednou osobou nebo celou rodinou. V článku 158 a 159 Ústavy ze dne 9. května 1948 se přímo psalo, že "*nejvyšší přípustná výměra půdy, která smí být v soukromém vlastnictví jednotlivce nebo spoluvlastníků nebo společně hospodařící rodiny, je 50 hektarů, a že soukromé vlastnictví půdy je u zemědělců, kteří na ní sami pracují, do výměry 50 hektarů zaručeno.*" Stanovení hranice 50 hektarů půdy můžeme srovnávat i se zásadou týkající se spíše živnostenského podnikání a drobného průmyslu, kde bylo soukromé vlastnictví podniků, které neměly více jak 50 zaměstnanců také zaručeno.¹⁷²

Díky tomu, že komunistická strana všeho řádně propagandisticky využila a dokázala se zviditelnit i na vesnicích (především za pomoci moderních technologií, jako byla pojízdná kina, budování obecních kin a zřizování obecních rozhlasů nebo také pořádáním osvětových akcí – zemědělských kurzů¹⁷³), tak téměř všichni nabili uklidňující myšlenky o zachování svého soukromého majetku, což bylo plánováno. Určení přijatelné hranice pro množství vlastněných hektarů, mělo totiž poskytnout právní jistotu malým a středním rolníkům, ale zároveň také uklidnit velké vlastníky půdy, že díky aktuálním politicko-právním změnám

---

¹⁷⁰ Ministerstvo zemědělství vedl od 4. dubna 1945 Július Ďuriš (KSČ).

¹⁷¹ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 51 a 52.

¹⁷² Tamtéž, str. 53.

¹⁷³ Zemědělské kurzy se pořádaly i v obci Velká Ves. Pro zemědělskou veřejnost ve Velké Vsi a okolí z pověření ministerstva zemědělství takový kurz pořádala Oblastní úřadovna JSČZ z Rychnova nad Kněžnou, 26. 2. 1946 – archiv autora.

nepřijdou o svůj majetek, který mnozí vlastnili již celé generace. Díky tomu a také díky uvědomování si potřebných změn se nechá vysvětlit stále silná podpora Komunistické strany i v době, kdy se její zemědělská politika začíná otáčet jiným směrem.¹⁷⁴

K definitivnímu otočení kormidla dějin zemědělství "kupředu" došlo v červnu roku 1948. V letních dnech se totiž v Bukurešti sešlo Informační byro komunistických stran¹⁷⁵, aby obvinilo vedení Komunistické strany Jugoslávie z nacionalismu a nerespektování sovětských poznatků při budování socialistického zřízení. Byro Jugoslávii vytýkalo dvě základní věci týkající se zemědělství. Tou první bylo předčasně urychlená likvidace soukromého (kapitalistického) zemědělství, kvůli čemuž byla nedostatečně připravená půda pro kolektivizaci a socializaci vesnice, včetně rolníků. Druhý prohřešek, který byl vedení jugoslávských komunistů vytýkán, byl poněkud protichůdný k prvnímu. Informbyro totiž Jugoslávčům vyčítalo neodpovědný až shovívavý postoj ke „*kulakům*“, což bylo dáno převážně jugoslávským chápáním rolnictva. Jugoslávské vedení rolníky považovalo za jednolitý celek bez třídní diferenciaci vesnice a hlavně stále nechápalo, že při socializaci vesnice se „*třídní boj*“ zákonitě zostřuje, alespoň podle Informbyra.¹⁷⁶

Závěrečná rezoluce, která ze schůze Informačního byra komunistických stran vzešla, byla s jistou samozřejmostí souhlasně přijata všemi evropskými komunistickými stranami. Ti, kteří měli výhrady vůči zemědělské části rezoluce, byli následně pozatýkáni, uvězněni a označeni za „*nacionalistické úchylkáře*“. Jednalo se o zástupce Polska (W. Gomulka) a Maďarska (I. Nagy). V Československu byl postoj naprosto opačný. Vedení ÚV KSČ v obavách z toho, že by mohlo být kritizováno stejně jako jugoslávští komunisté, vydalo své souhlasné stanovisko a to dokonce bez kvalifikovaného rozboru možných dopadů na zemědělství¹⁷⁷. Aby stejný postoj byl zachován i v celé republice, tedy na nižších úrovních vlády, bylo vydáno pár disciplinárních opatření, která měla zastavit a zastrašit všechny ty, kteří váhali o správnosti stalinistického diktátu.

Důsledkem Československého přistoupení na Bukurešťskou rezoluci bylo postupné zostřování „*třídního boje*“ na vesnicích. Do té doby komunisté, tedy alespoň podle slov A.

---

¹⁷⁴ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 53.

¹⁷⁵ Byla to organizace utvořená roku 1947 J. V. Stalinem s cílem koordinovat činnost evropských komunistických stran (Bulharsko, Francie, Itálie, Československo, Sovětský svaz, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, do roku 1948 Jugoslávie). Informbyro navázalo na činnost meziválečné Komunistické internacionály. Informbyro bylo rozpuštěno v roce 1956 jako (nežádoucí) výraz úsilí o zlepšení vztahů se Západem. JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5.

¹⁷⁶ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 55.

¹⁷⁷ Tamtéž, str. 56.

Zápotockého, dělali politiku, kterou „se jednalo o získání moci, abychom mohli k budování socialismu přikročit“, to se mělo změnit. Vesnice už neměla být pevným jednotným celkem, ale měla se stát bojištěm, na kterém bude bujet sousedská nevraživost, závist a lidská ubohost. Nejbližší úkoly pro další období byly stanoveny jasně:

- 1- omezovat kapitalistické živly na vsi a znemožnit tvoření nových vesnických kapitalistů;
- 2- postupně přebudovat individuální zemědělskou malovýrobu v socialistické velkovýrobní hospodářství;
- 3- urychleně organizovat socialistickou velkovýrobu na státních statcích¹⁷⁸.

Ve stejných dnech, kdy se v Československu zatočilo s posledním "zpátečníkem", který se pokusil vzepřít se nebo jen nepřijmout Bukurešťskou rezoluci, se na Krymu konalo setkání mezi soudruhy Gottwaldem a Stalinem. Z tohoto setkání přijel Gottwald se slovy: "Říkal jsem Stalinovi výslovně, že o kolchozech nebudeme mluvit, že je budeme dělat. Likvidovat staré formy. On s tím souhlasil. Paniku ve straně je třeba likvidovat a uvědomit si, co rezoluce říká: je to varování, jako by socialismus už byl v Jugoslávii hotov. Naopak: zde chvat může jen uškodit."¹⁷⁹ A to byla poslední kapka, kterou přetekla číše lží komunistických pohlavárů. Do teď neustále opakované dogma o tom, že v Československu nebudou vznikat „družstva“ v podobě sovětských kolchozů či sovchozů, přestalo platit a v započetí budování „československých kolchozů“ v podobě JZD již nic nepřekáželo. Dokonce i Nitranský program ze dne 4. dubna 1948, ve kterém se ujišťovalo, že se nebude zasahovat do soukromého vlastnictví a držba půdy či jejich výrobních prostředků nebude v budoucnu nijak omezována, byl pomalu pozapomenut a odsunut z jeviště. „Nešlo tedy o obrat v tom smyslu, že by se od dřívějšího odmítání kolchozů přešlo k jejich zakládání. Ovšem oproti dřívější politice nastaly některé rozhodující změny.“ Jednou z takových byla změna postoje od podporování všech forem družstevnictví k upřednostňování jen jedné, pro zemědělce nejméně přitažlivé, podporování zemědělských výrobních družstev.¹⁸⁰

Když už měla strana získánu podporu většiny vesnice a mezinárodní situace byla jasně nakloněná pro to, aby mohla nastat kolektivizace, začali se komunisté zaměřovat na malé rolníky a kovorolníky, které chtěli jasně oddělit a distancovat od „vesnických kapitalistů“, tedy

---

¹⁷⁸ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 58.

¹⁷⁹ JUNĚCOVÁ, Jana a PŠENIČKOV, Jana (ed.): *Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství – vznik JZD 1948 – 1949. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze*. Praha: Státní ústřední archiv, 1995. ISBN 80-85475-23-5. str. 46 - Zápis ze schůze širšího předsednictva ÚV KSČ, konané 14. října 1948 – zabývající se zemědělskou politikou KSČ po únoru 1948 s usnesením.

¹⁸⁰ BLAŽEK, Petr, JECH, Karel a KUBÁLEK, Michal a kol. *Akce K".vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech : studie, seznamy a dokumenty*. 1. vyd. Praha: Pulchra, 2010, 636 s. ISBN 80-873-7705-2, str. 37.

od sedláků s velkým gruntem. Tak, aby je zanedlouho mohli zlikvidovat jako překážku v kolektivizaci a socializaci vesnice. Postupně tedy došlo k pojmenování nového nepřítele státu a lidu. Výrazy „*vesniční kapitalisté*“ nebo „*kapitalistické živly na vsi*“, které se objevují v Leninových i Stalinových spisech, se na české vesnici neujaly. Stejně tak se neujala česká označení „*statkář, sedlák či velkosedlák*“. Klement Gottwald označil toho „*kdo má být kulakem na vesnici*“ za „*vesnického boháče*“.¹⁸¹ Toto označení v sobě jasně zahrnovalo myšlenku třídního boje. Boje chudoby proti bohatosti. Je to pojmenování, které dává do jisté míry volnost výkladu. Přeci za „*vesnického boháče*“ nemusí být označen jen člověk s velkou výměrou polností, ale může to být i rolník vlastníci traktor, rolník, který má větší stodolu než soused, rolník s větším stádem dobytka. Prostě každý, kdo se stal na vesnici nepohodlným, důvod pro jeho obvinění se už vždy našel.

Zmiňme také, že komunisté při „*svém novém združstevňování*“ velmi dobře využili družstevní tradice v Československu. Už od 19. století se v českých zemích zakládala různá družstva se zaměřením hlavně na vzájemnou svépomoc – nákup společné mlátičky či společného chovného býka.¹⁸² Spolková a družstevní činnost má v českých zemích opravdu silnou tradici a 1. republika nebyla výjimkou. Objevila se mlékárenská družstva, družstva provozující palírny, lihovary, sušárny, ale také družstva pro elektrifikaci vesnice atd.¹⁸³

První rok komunistické vlády v Československu se může zprvu jevit jako klidný. Strana získávala rozhodující vliv na vesnici, připravovalo se „*konečné řešení*“ proti samostatně hospodařícím zemědělcům a začínal „*třídní boj*“. Vše nabralo na obrátkách 23. února 1949, kdy byl schválen zákon č. 69/1949 Sb. o jednotném zemědělském družstvu. Jím a dalšími zákony¹⁸⁴ byly otevřeny dveře kolektivizaci. Paradoxem bylo, že první vzorové stanovy JZD dokonce připouštěly účast „*vesnických boháčů*“ a to jako vhodný způsob jejich převýchovy. Už po dvou letech platnosti těchto stanov, ale KSČ přišla s další razantní změnou – „*kulak*“ do JZD v žádném případě nepatří. Pro sedláky nastaly těžké časy. Do JZD nesměli, všechny stroje a mechanizace jim byly postupně odebrány, kvůli čemuž přestávali stačit na obdělávání půdy a

---

¹⁸¹ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 59.

¹⁸² LENDEROVÁ, Milena - JIRÁNEK, Tomáš - MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010, 430 s. ISBN 978-802-4616-834, str. 320.

¹⁸³ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 35.

¹⁸⁴ Dalšími takovými zákony může být například tzv. „*pětapadesátka*“ – zákon č. 55/1947 Sb., o pomoci zemědělcům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu z 1. dubna 1947, vyhláška č. 612/1949 Ú. I., podle níž se vykupovaly mechanizační prostředky především „*vesnickým boháčům*“, scelovací zákon č. 46/1948 z 21. března 1948 atd. JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5.

obstarávání dobytka.¹⁸⁵ Vedení strany se zatím mohlo cítit v klidu, neboť očekávané protesty středních a malých rolníků na podporu sedláků se vesměs neodehrávaly – „*třídní boj běžel*“ na plné obrátky.¹⁸⁶

5.2. Ze sedláka „kulakem“

Za „*vesnického boháče*“ mohl být rolník označen, pokud splňoval určitá kritéria: 1. měl větší počet hektarů obdělávané půdy, 2. vedle zemědělství provozoval i živnostenskou činnost, 3. provozoval specializovanou zemědělskou výrobu, 4. „*kulak*“ se mohl vyskytovat i mezi prvními pohraničními osídlenci.

Ad 1.) Výměra půdy „*vesnického boháče*“ byla vždy otázkou sporů. Přípustná výměra půdy se několikrát upravovala. Ústava z 9. května 1948 stanovovala jako jedinou přípustnou maximální výměru půdy v soukromém držení 50 ha, ale komunistům se taková výměra zdála příliš velká, a tak začali zemědělce dělit na ty, kteří měli do 20 ha půdy a na ty s větší výměrou – „*kulaky*“. Avšak i toto dělení přestalo postupně stačit požadavkům „*třídního boje*“, a tak sekretariát ÚV KSČ 4. května 1951 ve svém usnesení začal dělit zemědělce následovně; za „*vesnického boháče*“ byl označen ten, kdo měl více jak 8 – 12 ha v řepařských oblastech¹⁸⁷, 10 – 14 ha v obilnářských oblastech, 12 – 16 ha v bramborářských oblastech a 15 – 20 ha v píceňářských oblastech.¹⁸⁸

Ad 2.) Při tomto parametru nebyl brán ohled na obdělávanou plochu zemědělské půdy, ale další činnost provozovanou současně se zemědělstvím. Pokud byl i malý rolník současně „*hostinským, mlynářem, zahradníkem, povozníkem*“ či se zabýval nějakou jinou profesí, měl velmi dobře našlápnuto k tomu, aby byl označen za „*vesnického boháče*“. A to i v případě, že svou živnost již předal, „*ale zůstal v ní jako vedoucí družstevního, komunálního či národního podniku.*“

Ad 3.) „*Kulakem*“ byl i ten rolník, který se zabýval ovocnářstvím, chmelařstvím, vinařstvím, semenářstvím případně šlechtitelstvím dobytka atd. Při těchto činnostech byl za „*kulaka*“ označen téměř každý samostatně hospodařící zemědělec. Jako odůvodnění se

---

¹⁸⁵ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 72.

¹⁸⁶ Tamtéž, str. 74.

¹⁸⁷ Jedná se o dělení podle bonity půdy, tedy na základě její úrodnosti a potencionálního výnosu, díky tomu lze odvodit vhodnost půdy pro pěstování určitých plodin. Odtud názvy, jako bramborářská oblast, píceňářská oblast apod. V současnosti toto označení nahradila „Bonitovaná půdně ekologická jednotka“ – pětimístný číselný kód.

¹⁸⁸ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 87.

udávalo buď „*najímání námezdních pracovních sil*“¹⁸⁹ nebo nedostatečné využití specializovaných strojů určených pro tuto výrobu (sušičky chmelu, vinopaly, závlahová zařízení, atd.).¹⁹⁰

Ad 4.) „*V pohraničí je nutno hledat vesnické boháče mezi osídlenci a jsou to zpravidla ti, kteří zabrali mnohdy dvojité příděl nejlepší půdy, nejlepší dobytek, nejvíce strojů a nářadí, pomocí nichž ovlivňují a vykořisťují ostatní rolníky.*“ Co více dodat? Kdo přišel první a měl největší potíže při svém zásobování, musel se potýkat se skupinkami ozbrojených sudetských Němců, musel se naučit vycházet s místním, ještě neodsunutým německým obyvatelstvem, byl najednou „*vyvrhel*“.¹⁹¹

Jak nakládat s „*vesnickým boháčem*“ poměrně radikálně nastínil na jaře roku 1951 ministr zemědělství J. Ďuriš. Ten mimo toho, aby byla na „*kulacký*“ grunt uvalena národní správa či nucený pacht, přidal ještě jedno, nechalo by se říci „*definitivní*“ řešení – vystěhování. Obával se totiž toho, že pokud by vesnický boháč zůstal na vesnici, tak by mohl i přes zábor veškerého svého majetku „*ovlivňovat ostatní lidi*“, a proto by bylo v zájmu všech, takového sedláka „*přesídlit do jiné vesnice*“. Jeho dům měl poté připadnout JZD nebo státnímu statku, které jej měli řádně využívat „*ku prospěchu všech*“. Ďuriš počítal i s nepřízní místních malých a středních rolníků, a tak dále ve svém návrhu uvádí, že bude dům využit „*pro takové účely, které nejvíce získají souhlas obyvatelstva.*“¹⁹² Pro vysídleného „*vesnického boháče*“, který byl zbaven téměř veškerého majetku a cti, připadalo v úvahu několik variant dalšího živobytí, přitom musel být brán zřetel na to, že „*v žádném případě nesmí vesnický boháč pracovat ani jako námezdní síla v JZD*“. Pokud tedy opustil zemědělskou výrobu, měl být neustále kontrolován, tak aby byl „*zaměstnán jen na takových pracovištích, kde by nemohl škodit a snadno dosahovat vyšších výdělků a kde je současně možno kontrolovat jeho práci i jeho chování (cihelny, lomy, povrchové doly apod.)*“.¹⁹³ Druhou variantou bylo osídlení pohraničních regionů, kde se ještě stále nacházely prázdné usedlosti, ty byly již většinou vyrabovány a v naprosto dezolátním stavu, takže byly téměř neobyvatelné. Tam se měli podílet

¹⁸⁹ NA Praha, f. Ministerstvo zemědělství II. – JZD (1945)1949 – 1960(1961), Inv. čís. 201/2, karton 52, sl. Vesničtí boháči 1950 -1952. Práce mezi malo-rolníky v dohodě se středním rolníkem dále omezovat a zatlačovat úhlavního nepřítele rolnictva – vesnického boháče, bez datace.

¹⁹⁰ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 88.

¹⁹¹ NA Praha, f. Ministerstvo zemědělství II. – JZD (1945)1949 – 1960(1961), Inv. čís. 201/2, karton 52, sl. Vesničtí boháči 1950 -1952. Práce mezi malo-rolníky v dohodě se středním rolníkem dále omezovat a zatlačovat úhlavního nepřítele rolnictva – vesnického boháče, bez datace.

¹⁹² JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 87.

¹⁹³ NA Praha, f. Ministerstvo zemědělství II. – JZD (1945)1949 – 1960(1961), Inv. čís. 201/2, karton 52, sl. Vesničtí boháči 1950 -1952. Práce mezi malo-rolníky v dohodě se středním rolníkem dále omezovat a zatlačovat úhlavního nepřítele rolnictva – vesnického boháče, bez datace.

na práci pro státní statky. K masovému přesunu „kulaků“ došlo až po vyhlášení akce „K“ na podzim roku 1951 a o tom, kdo a kam půjde, rozhodovali okresní funkcionáři KSČ.¹⁹⁴

K radikálnímu zakročení proti „kulakům“ jako třídnímu nepříteli se objevují dvě významné záminky. První je označení „kulaka“, jako viníka pomalé kolektivizace a druhou záminkou se stal tzv. „případ Babice“. V únoru roku 1951 se sešlo plénum ÚV KSČ a při této příležitosti vzneslo myšlenku potřeby nalezení viníků pomalého či dokonce mírně zpomalujícího se tempa kolektivizace. Za prvního a jednoznačného viníka byl tedy označen „kulak“ - nepřítel socialistického zřízení. A kdo je tím druhým? Jsou to ti, kteří „kapitalistickým živlům na vesnici“ napomáhají, přičemž bylo úplně jedno, o koho jde. Do takovéto pasti spadla například zástupkyně ústředního tajemníka KSČ Marie Švermová nebo Gustáv Husák a další. Všichni byli označeni za „smířlivce s třídními nepřáteli, zastánce a obhájce vesnických boháčů“¹⁹⁵

Druhou záminkou byl „případ Babice“. Malá zemědělská obec Babice ležela v „nejkulačtějším“ okresu Jihomoravského kraje, „kde se to kulaky jen hemží“.¹⁹⁶ Dne 2. července 1951 zde došlo k přepadení funkcionářů MNV, kteří zasedali v tamější škole. Maskovaní „teroristé“ zde zastřelili tři funkcionáře místního národního výboru. Celá událost, která se stala dobrou záminkou k tvrdému zakročení proti rozvratným živlům ve vesnici a v blízkém okolí, není do dnes plně objasněná. K nalezení vrahů byly v Babicích a okolí nasazeny oddíly SNB a Lidových milic. Následujícího dne došlo k přestřelce mezi příslušníky Bezpečnosti a čtyřmi „teroristy“, kteří byly následně zatčeni. V „případu Babice“ je několik velkých rozporů a objevují se otázky, na které se bude jen těžko hledat správná odpověď: Byl vůdce teroristické skupiny Ladislav Malý zastřelen policisty nebo byl ve službách StB? Byl ve skupině agent anglo – americké výzvědné služby? Případně, byla celá akce jen dobře rozehranou šachovou partií Státní bezpečnosti? A další by se ještě našly, jisté je jedno, „babický případ“ byl dokonale propagandisticky využit při boji proti všem odmítačům JZD¹⁹⁷ a dal dobrou záminku k zostření postoje proti „vesnickým boháčům“.¹⁹⁸ Vypovídá o tom i článek v Rudém právu z 20. července 1951, ve kterém se jasně píše, že „my komunisté se

¹⁹⁴ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 52.

¹⁹⁵ BLAŽEK, Petr, JECH, Karel a KUBÁLEK, Michal a kol. *Akce K"vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech : studie, seznamy a dokumenty*. 1. vyd. Praha: Pulchra, 2010, 636 s. ISBN 80-873-7705-2, str. 68.

¹⁹⁶ Obec Babice leží v okrese Třebíč (dříve okres Moravské Budějovice).

¹⁹⁷ O využití „Babického případu“ v propagandě velmi dobře svědčí jeden z dílů televizního seriálu „30 případů majora Zemana“, který byl natočen v roce 1975 a nese název „Vrah se skrývá v poli“.

¹⁹⁸ JECH, Karel. *Soumrak selského stavu, 1945-1960*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, 252 s. ISBN 80-728-5010-5, str. 58.

učíme z babického zločinu, učíme se ještě víc nenávidět třídního nepřítele, učíme se ještě lépe bít ho a zároveň se učíme ještě více milovat socialismus“¹⁹⁹.

Neustále se zhoršující zásobování měst zemědělskými produkty a to převážně masem, vytvářelo v městské společnosti pochopitelnou nespokojenost. Obyvatelstvo bylo neustále masírováno propagandou, která z nedostatku masa vinila „zločince z řad vesnických boháčů.“ Tím strana odvrátila pozornost od skutečných příčin výpadků zásobování, kterými bezesporu byl kolektivizační systém jako celek. Díky tomu, že městské vrstvy byly přesvědčeny o vině „kulaků“, mohli ministři vnitra, národní bezpečnosti a spravedlnosti vydat výnos „o postupu proti sabotérům zásobování obyvatelstva masem.“²⁰⁰ Plnění či neplnění dodávek se řídilo „podle třídně provedeného rozpisu výrobních a dodávkových úkolů“ a v tu chvíli záleželo jen na orgánech „lidové správy... aby tohoto instrumentu řádně použily.“²⁰¹ Tito „nepřátelé lidu“ byli obviněni nejen ze záměrného neplnění předepsaných dodávek masa, sádla, mléka a vajec, ale také z toho, že svým chováním nabádají a přesvědčují ostatní drobné rolníky ke stejnému „sabotážnímu“ chování. Při trestání těchto trestných činů, byla prokurátorem navrhována konfiskace veškerého majetku. Tyto represe nesly krycí název „Akce maso.“²⁰²

Stejně jako „Akce maso“ vznikla v témže roce, jen s tím rozdílem, že na podzim, akce nová. Ta nesla krycí název „Akce „K“, případně „Akce kulak“. V srpnu roku 1951 byli nejvyšším stranickým vedením pověřeni ministr národní bezpečnosti a ministr vnitra, aby vypracovali přísně tajnou směrnici, jejímž výsledkem mělo být přesídlení „kulaků.“ Tedy vytvoření systematického plánu na likvidaci selského stavu jako celku a tím urychlit kolektivizaci. „Směrnice ministra národní bezpečnosti, ministra vnitra a ministra spravedlnosti o uspořádání některých poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů“²⁰³ byla 19. září 1951 schválena politickým sekretariátem ÚV KSČ a následně podepsána všemi třemi ministry. Vžilo se pro ni zjednodušené označení „směrnice tří

---

¹⁹⁹ Rudé právo z 20. července 1951, třetí strana – „Svědectví o Babicích“. Dostupné na: Ústav pro českou literaturu Akademie věd České republiky: *digitalizované časopisy* [2012-12-02]. URL: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo>

²⁰⁰ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 98.

²⁰¹ NA Praha, f. Ministerstvo zemědělství II – JZD (1945)1949 – 1960(1961), Inv. čís. 201/1, karton 51, sl. Vesničtí boháči 1950 -1952. Postup proti „vesnickému boháči“, bez datace.

²⁰² JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 99.

²⁰³ V roce 1951 byl ministrem národní bezpečnosti Ladislav Kopřiva, ministrem vnitra byl Václav Nosek a ministrem spravedlnosti byl Štefan Rais. Dostupné na: Vláda České republiky: *historie minulých vlád – vlády 1945 – 1960* [2013-01-19]. URL: <http://vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/>

ministrů“.²⁰⁴ Otázka je, proč nebyl k podpisu a jednání o směrnicí přizván i ministr zemědělství Josef Nepomucký, který krátce předtím nastoupil do svého rezortu?²⁰⁵

Co v sobě vlastně sousloví „[...]uspořádání některých poměrů rodinných příslušníků[...]“ skrývá? Jde o to, že „lid“, potažmo jeho zástupci, strana a vláda, získali definitivní páku na zbytek dosud ještě samostatně hospodařících zemědělců. Směrnice poskytovala možnost trestat krom samotného sedláka, také jeho rodinu. Zákaz pobytu, nucené přesídlení a ztráta majetku se tedy už nevztahovaly jen na samotného odsouzence. Perzekuce se nevyhnuly ani dětem, které měly za rodiče „*kulaky*.“ Již na začátku roku 1951 začalo ministerstvo zemědělství s vylučováním takovýchto dětí ze čtyřletých odborných zemědělských škol. Vyloučením se mělo „*zabránit proniknutí nepřátelských a nespolehlivých živlů na vedoucí místa [...] převychovat je a dát jim příležitost k uplatnění svých schopností při výstavbě průmyslu.*“ Naplno se vyloučení „*synků vesnických boháčů a reakčních živlů*“ rozeběhlo až v roce 1952, kdy podle zprávy organizačního sekretariátu ÚV KSČ znamenalo jejich další vzdělávání „*zbytečné náklady, které se v žádné formě národnímu hospodářství nevrátí.*“ Vyloučení studenti měli být následně pro zachování jejich „*zdravého vývoje*“ odděleni od vlivu svých rodičů a být zaměstnáni jako „*manuálně pracující na státních statcích na úseku rostlinné výroby*“. Děti měly pracovat na státních statcích Javorník a Albrechtice případně na Slovensku jako zaměstnanci státního statku Želiezovce. Výhrůžka o vyloučení dítěte ze školy byla také velmi často uplatňována při nátlakových akcích, které probíhaly během „*verbování*“ do JZD.²⁰⁶

Akce ve svém tempu pokračovala až do jara roku 1952, kdy se na světlo světa začaly dostávat problémy, které represe proti „*kulakům*“ přinášela. Na „*Akci K*“ se ze strany ÚV KSČ snesla vlna kritiky, která vyvrcholila jejím dočasným pozastavením v květnu 1952. Toto pozastavení mělo trvat maximálně několik týdnů a to do té doby, než bude vyřešena většina vzniklých problémů.²⁰⁷ Vše se nakonec protáhlo až do listopadu 1952, kdy byly represe po půl

---

²⁰⁴ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 119.

²⁰⁵ Josef Nepomucký nahradil ministra Ďuriše 10. září 1951 a na svém místě setrval až do 14. září 1953. Dostupné na: Vláda České republiky: *historie minulých vlád – vlády 1945 – 1960* [2013-01-19]. URL: <http://vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/>

²⁰⁶ BARTA, Milan. *Očista středních zemědělských škol od dětí "vesnických boháčů" a jejich internace na státním statku Albrechtice*. In: BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, roz. 196 - 208. ISBN 9788073632267, str. 197-201.

²⁰⁷ BLAŽEK, Petr, JECH, Karel a KUBÁLEK, Michal a kol. *Akce K"vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech : studie, seznamy a dokumenty*. 1. vyd. Praha: Pulchra, 2010, 636 s. ISBN 80-873-7705-2, str. 90.

roce znovu obnoveny.²⁰⁸

Problémů, které akci zastavily, bylo hned několik. Tím nejvíce závažným byl asi fakt, že se mnohdy vesnické obyvatelstvo postavilo na stranu odsouzeného statkáře, který měl být vysídlen. Ministerstvo spravedlnosti to ve své zprávě z 8. května 1952 dávala za vinu rodinným příslušníkům „*vesnického boháče*“, kterým se podařilo mezi drobnými a středními rolníky „*vzbudit soucit a zmařit tak výsledky dobře provedeného trestního řízení.*“²⁰⁹ Další problém byl spíše politického charakteru, kde se jednalo o to, že strana šla ve svém chování sama proti sobě, když umisťovala „*vesnické boháče*“ a jejich rodiny na práci na státních statcích. V tu chvíli vznikal rozpor s usnesením strany a vlády „*o zlepšení práce na státních statcích*“ a proto zde práce „*kulaků*“ byla nepřipustná. Jako řešení ministerstvo spravedlnosti navrhlo, aby byli všichni vysídlenci přemístěni na statky vězeňské správy, kde bude zajištěna jejich kolektivní převýchova a kontrola.²¹⁰

Vystěhováním „*kulacké*“ rodiny vznikala na vesnici dvojí nespokojenost. Ta první byla spojena s lidským pohledem na celou věc. Mnohdy byly totiž v rodině malé děti či staří a nemocní rodiče sedláka. Rodina byla stěhována narychlo a s sebou si mohli odnášet pouze nejnutnější majetek. Soucit se objevoval i ve chvílích, kdy byly rodiny stěhovány za deště případně silných mrazů. Aby se odporu drobných a středních rolníků zabránilo, probíhalo stěhování pod záštitou noci.²¹¹ Záhy po vystěhování se objevoval další problém, který bylo nutno řešit. Co s pozemky, které po vystěhování sedláka nemá kdo obhospodařovat? Ostatní rolníci o pozemky zájem neměli a tak je přebíralo JZD, tím však stoupala výměra obhospodařované půdy, ale počet zaměstnanců nijak nestoupal a to byl v době nedostatku pracovních sil v zemědělství opravdu závažný problém.

V konečné fázi bylo rozhodnuto, že akce i přes veškeré své nedostatky je stále přínosná a bude pokračovat. Druhá vlna „*akce K*“ se započala 1. listopadu 1952. Nově byla rozšířená i na území Slovenska a postupovala s mnohem větší razancí než předchozí léta. K postupnému uvolňování napětí docházelo až o rok později, kdy v celé společnosti nastával zvrát a komunistický režim zažíval svou první velkou krizi, která byla mimo jiné způsobena nedostatečným zásobováním, přidělovým systémem a měnovou reformou v podobě „*zákona č.*

---

²⁰⁸ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 170.

²⁰⁹ BLAŽEK, Petr, JECH, Karel a KUBÁLEK, Michal a kol. *Akce K".vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlosti v padesátých letech : studie, seznamy a dokumenty*. 1. vyd. Praha: Pulchra, 2010, 636 s. ISBN 80-873-7705-2, str. 95

²¹⁰ Tamtéž, str. 99.

²¹¹ Tamtéž, str. 292.

41/1953 Sb. o peněžní reformě.“²¹² To vše nakonec vyvrcholilo 18. ledna 1954 na schůzi politického sekretariátu ÚV KSČ, kde byla „směrnice tří ministrů“ definitivně zrušena.²¹³ Nakonec bylo od října 1951 do začátku roku 1954 přesídleno cca tři až čtyři tisíce selských rodin, přesná čísla se však pravděpodobně již nikdy nedozvíme.²¹⁴

5.3. Krize režimu = krize kolektivizace

Měnová reforma v Československu „značnou část veřejnosti dost otrávil a dokonce i ty nové elity, které si Komunistická strana po únoru 1948 vytvářela, aby jí podporovali.“²¹⁵ S tím plně souvisela i vznikající neoblíbenost komunistů v zemědělství. Lidé přestali mít kvůli „velké krádeži“ dostatek finančních prostředků a začali se bát o své živobytí. Kvůli tomu a také kvůli stále se zvyšujícímu „třídnímu boji“, neúměrně vysokým dodávkám, pokutám, konfiskacím majetku, zvyšujícím se výměrám JZD a JRD a v neposlední řadě jejich nekvalifikovanému vedení, začala mezi rolníky narůstat nespokojenost s kolektivním hospodařením, což se výrazně projevovalo podáváním odhlášek z JZD.²¹⁶ Výjimkou nejsou ani případy, kdy dochází k úplnému zániku „družstva“.²¹⁷ S problémy se však nepotýkal jen režim v Československu, nechá se říci, že krizí procházel celý komunistický blok. Červencové povstání v NDR či stávkový v Maďarsku jsou toho důkazem. Smrt „vůdce“ celého komunistického světa J. V. Stalina uklidnění rozhodně nepřinesla a když devět dní poté zemřel v Československu „1. dělnický prezident“ Klement Gottwald, na jehož místo v čele státu nastoupil Antonín Zápotocký, otrávil se československý režim až do základů.

Díky výrazně negativnímu postoji nejen vesnice, se od léta roku 1953 vedení strany rozhodlo podniknout řadu politických, hospodářských, sociálních a právních úlev, které měly navodit dojem zmoudření a zklidnění strany v otázkách zemědělské politiky. Toto uvolnění poměrů, ale vedlo k návratu velkého množství rolníků zpět k soukromému hospodaření. „Družstva“ se začínala rozpadat a myšlenka kolektivizace se postupně stahovala z jeviště.

²¹² JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 191.

²¹³ Tamtéž, str. 205.

²¹⁴ Tamtéž, str. 206.

²¹⁵ Doc. PhDr. Jiří Pernes, Ph.D. v pořadu České televize s názvem *Historický magazín – Měnová reforma 1953 a Čepičkova armáda*, vysílaný 28. 6. 2008. Dostupné na: Česká televize: *internetové vysílání – historický magazín* [2012-12-15]. URL: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10095687448-historicky-magazin/208452801280026/>.

²¹⁶ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 207.

²¹⁷ BŘEZINA, Vladimír. *Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955 - 1960*. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, roz. 128 - 135. ISBN 9788073632267, str. 130.

V tuto chvíli šlo hlavně o to, aby se zachoval klid a režim opět zapustil pevné kořeny. Přispělo k tomu i zrušení kulackých seznamů a vůbec zmírnění postoje proti „*vesnickým boháčům*“.²¹⁸ Následně, jak bylo řečeno v předchozí kapitole, byla „*akce kulak*“ zrušena úplně.

To, že rolníci mohou z jednotných zemědělských družstev vystoupit, jim „posvětil“ i prezident Zápotocký ve svém projevu z 1. srpna 1953, který pronesl u příležitosti „*slavnostního uložení posledního kubického metru betonu*“ do Klíčavské přehrad. V projevu mimo jiné uvedl: „*A těm, kteří si myslí, že si pomohou tím, že z družstev utečou, těm můžeme docela otevřeně říci: nic si nepomůžete. Za několik roků budete muset družstva, ze kterých dneska třeba utečete, znovu budovat. My vám nebudeme bránit, ale vezměte na vědomí, že zemědělskou výrobu zvýšit musíme. Tak jako vybudujeme velké průmyslové stavby, tak také zvýšíme a vybudujeme moderní zemědělskou výrobu.*“ Projev byl následující den uveřejněn na titulní straně Rudého práva a stal se velmi oblíbeným v řadách „*družstevníků*“ a to i přes značnou kritiku, kterou do něho Zápotocký vložil: „*Zakládat zemědělská družstva bez rozmyslu, bez ohledu na to, jestli jsme přesvědčili ty, které do družstva získáváme, o nutnosti té myšlenky, to je veliká otázka. A proto, soudruzi, zakládání družstev administrativní a snad násilnou cestou, nepomůže. Taková družstva budou vegetovat. Tam lidé nebudou pořádně pracovat [...] a proto nám nebudou nic platná.*“²¹⁹ Další tolerantní projev, týkající se dobrovolného vstupu rolníků do JZD pronesl prezident republiky při zasedání ÚV KSČ 4. září 1953. V projevu byla částečně přislíbená pomoc soukromému sektoru. Za tento i předchozí projev byl Zápotocký v budoucnu velmi kritizován.²²⁰

5.4. Dokončení kolektivizace československého venkova

Poslední fáze kolektivizace byla na venkově provázená silnou agitační kampaní, která měla všechny dosud nebo nově samostatně hospodařící rolníky přesvědčit ke vstupu do „družstva“. Samostatně hospodařícím rolníkům se při uvolnění poměrů, které proběhlo v předchozích letech, začalo i přes stále vysoké dodávky poměrně dařit, a proto neviděli důvod, proč do družstev vstupovat. Aby se kolektivizační proces znovu rozjel naplno, musely se spustit i nové nátlakové akce. Rolníkům se postupně zvyšovaly dodávky a do vesnic

²¹⁸ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 208.

²¹⁹ Rudé právo z 2. srpna 1953, titulní strana – „*Prezident republiky mezi budovateli Klíčavské přehrad*“. Dostupné na: Ústav pro českou literaturu Akademie věd České republiky: *digitalizované časopisy* [2012-12-02]. URL: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo>.

²²⁰ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: Doba tání 1953 - 1956*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2005, 768 s. ISBN 80-86598-98-5, str. 111.

zavítaly tzv. agitační brigády. Ty se skládaly z členů a funkcionářů komunistické strany, ale byli zde také členové MNV, učitelé, příslušníci Lidových milic, zaměstnanci průmyslu a služeb a další, kteří přesvědčovali o výhodnosti společného hospodaření.²²¹ Zakládání nových JZD však chvíli trvalo, protože se ÚV KSČ obávalo masivních protikomunistických demonstrací, které se odehrávaly v roce 1956 v Polsku a Maďarsku, ve kterém dokonce došlo k intervenci sovětské armády. Poté co se tzv. „*druhá krize komunistických režimů*“ uklidnila, mohla v roce 1957 strana přistoupit, u těch, u kterých nezabrala agitace, k tvrdým postihům neplničů dodávek a tak nutit zemědělce k zakládání nových „*družstev*“.²²²

Zásadní změna však nastala v nahlížení na „*vesnické boháče*“. Těm bylo nově povoleno vstupovat do JZD avšak pouze pod podmínkou, že „*nebudou provádět žádné akce vůči lidové demokratickému zřízení, nebudou sabotovat práci družstevníků atd.*“, ale i tak přijetí nebylo samozřejmostí. Každá žádost o členství „*kulaka*“ v JZD musela být pečlivě přezkoumána a následně poté bylo rozhodnuto, zda bude či nebude „*vesnický boháč*“ do jednotného zemědělského družstva přijat.²²³ Tuto možnost připouštěly i nové „*Vzorové stanovy JZD*“ vydané v roce 1957. V těch se píše, že „*ve výjimečných jednotlivých případech, tam, kde se družstvo dostatečně upevnilo, smí se stát členem družstva se souhlasem rady okresního národního výboru kulak...*“ dále je dodáno, že zde „*po dobu 5 let nesmí zastávat žádné funkce.*“ Lhůta pěti let byla stanovená proto, aby se „*družstevníci přesvědčili, zda to kulak myslí poctivě se svou prací v družstvu.*“²²⁴

Po dobu celé kolektivizace se zemědělství potýkalo s nedostatkem pracovních sil, což bylo způsobeno značným odlivem zemědělských pracovníků do průmyslu, který byl preferovanější odvětvím. To v důsledku vedlo k tomu, že se některým „*družstvům*“ nedostávalo potřebného množství pracovníků, že nestíhaly obdělávat „*družstevní*“ půdu a přestávaly stíhat plnění dodávek. Vznikala tedy tzv. „*úpadková družstva*“, která byla dotována státem. Pokud se JZD nacházelo v pohraničí, dostávalo finanční podporu, případně se mu snižovaly předepsané dodávky a to až o 20%.²²⁵

V červenci roku 1960 prezident Antonín Novotný vyhlásil „*vítězství socialismu v Československu*“, čímž byl dokončen proces kolektivizace. Společně obhospodařováno bylo

---

²²¹ BŘEZINA, Vladimír. *Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955 - 1960*. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, roz. 128 - 135. ISBN 9788073632267, str. 131.

²²² Tamtéž, str. 132.

²²³ Tamtéž, str. 131.

²²⁴ Vzorové stanovy JZD 1957. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1957. Čl. 9, str. 59.

²²⁵ NA Praha, f. Ministerstvo zemědělství II – JZD (1945)1949 – 1960(1961), inv. č. 194, k. 42, sl. Financování nově založených JZD a přímá pomoc nově založeným a podstatně rozšířeným JZD, jejich materiální zabezpečení. 1952 – 1960. Poskytování přímé pomoci JZD, bez datace.

ted' více jak 84% veškeré zemědělské půdy v Československu. Zbytek byli povětšinou drobní kovářníci případně několik málo „*zatvrzelých*“ hospodářů, kteří si udrželi svou samostatnost a stíhali plnit nařízené dodávky. Tím prakticky zanikl selský stav v Československu. Avšak zemědělství se i nadále potýkalo s problémy, jako byla malá efektivita práce případně nestíhání pokrytí veškeré poptávky na trhu.²²⁶

---

²²⁶ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5, str. 227.

6. Kolektivizace Broumavska

Kolektivizace byla v pohraničí podstatně jednodušší než ve vnitrozemí, což bylo především dáno sociální skladbou zemědělských osídlenců. Obecně se nechá říci, že do pohraničí odcházel převážně „zemědělský proletariát“, který ve vnitrozemí nezanechával téměř nic, případně jen malá hospodářství. Nově příchozí si tedy v mnohém polepšili, neboť většina německých usedlostí byla strojově i technicky vybavená a výměra přidělu, která se měla pohybovat do 13 ha zemědělské půdy, byla mnohem větší, než osídlenci ve vnitrozemí vlastnili.²²⁷ Nezkušenost a nedostatečná kvalifikace většiny zemědělských osídlenců je nutila k tomu, aby spolupracovali, což v konečném důsledku vedlo k zakládání společných družstev v duchu prvorepublikového družstevnictví, kdy se jednotliví hospodáři skládali na společné stroje, nebo zakládali pastvinářská družstva. Dobrým příkladem může být založení pastvinářského družstva v Adršpachu v roce 1946. Dalším faktorem, který napomáhal při zakládání jednotlivých JZD, je skutečnost, že osídlenci neměli zakořeněný vztah k půdě a proto jedny z prvních jednotných zemědělských družstev vznikají právě v pohraničí.²²⁸

První JZD v okrese Broumov vzniklo 18. května 1949 v Jetřichově, které Ústřední rada družstev, zastoupená okresní družstevní radou v Broumově, schválila o měsíc později. Předsedou JZD Jetřichov byl Jan Valášek - maloročník a místopředsedou Filip Pejchar – rolník. Dalších pět členů nově vzniklého „družstva“ byly povětšinou maloročníky.²²⁹ Následující JZD byla založena v témže roce ve Vižnově, kde byl přípravný výbor ustanoven 1. října 1949²³⁰ a v Heřmánkovicích, kde se přípravný výbor ustanovil 29. října 1949, vznik obou nových JZD byl odsouhlasen 12. listopadu téhož roku²³¹. Práci nově vzniklým „družstvům“ měla usnadnit Státní strojní stanice, která svou činnost v Broumově zahájila dne 28. června 1948. Svou práci stanice začala se 2 traktory a 2 samovazy.²³²

Další jednotná zemědělská družstva vznikala v těsném souběhu po sobě, a tak v roce 1951 byla v okrese Broumov 4 JZD IV. typu, 12 JZD III. typu, 6 JZD II. typu a 2 JZD I. typu.²³³ Rozdíl mezi jednotlivými typy je následující: V I. typu členové družstva vzájemně

---

²²⁷ SLEZÁK, Lubomír. *Zemědělské osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Blok, 1978, 189 s. bez ISBN, str. 99.

²²⁸ KOŠŤÁL, Zdeněk. *Dějiny Broumova a Broumavska*. Broumov: MNV Broumov, 1990, 168 s. bez ISBN, str. 118.

²²⁹ NA Praha, f. Ministerstvo zemědělství II – JZD, (1945)1949 – 1960(1961), inv. č. 181, k. 24, sl. Schválení PV JZD kraj Hradec Králové o. Broumov – Žamberk 1949-1951. Schválení přípravného výboru JZD Jetřichov, 16. 5. 1949.

²³⁰ Tamtéž, Schválení přípravného výboru JZD Vižňov, 1. 10. 1949.

²³¹ Tamtéž, Schválení přípravného výboru JZD Heřmánkovice, 12. 11. 1949

²³² Muzeum Broumavska: Pamětní kniha města Broumov, str. 49.

²³³ Tamtéž, str. 50.

sdíleli mechanizaci, která byla v soukromém vlastnictví jednotlivých členů, a následně s ní společně obhospodařovali pozemky všech členů, které byly ještě stále ohraničeny mezemi. Ve II. typu se hranice jednotlivých pozemků rušily a docházelo ke scelování půdy, tzv. hospodářsko-technické úpravě půdy. Často se při rozorávání mezí, jak bývá tento akt nazýván, pořádaly velké slavnosti za účasti významných osobností z MNV a ONV, ne zřídka se slavností účastnil i tisk. Výnosy z těchto pozemků, byly děleny mezi jednotlivé majitele, kteří ještě stále mohli neomezeně chovat hospodářský dobytek. Při zakládání nových JZD byly tyto dva typy velmi často vynechávány a přípravné výbory rovnou přistupovali k zakládání JZD III. typu. S jeho příchodem se jednotliví hospodáři zbavili svých práv na celé hospodářství, které tím postupně přešlo do užívání JZD. Členové „družstva“ si ponechávali pouze záhumenky o výměře ½ ha a drobné hospodářské zvířectvo, jako byli slepice a králíci, případně větší kusy dobytka („záhumenková“ kráva či prase), které měli pro svou potřebu. Ohodnocování probíhalo na základě odvedených pracovních jednotek a velikosti pozemku do JZD vložené. V tomto typu mimo jiné dochází ke svádění dobytku do společných stájí a chlívů. V posledním, IV. typu JZD, bylo naprosto anulováno soukromé vlastnictví půdy a hospodářského dobytka a jednotliví členové byly ohodnocovány pouze za odpracovanou jednotku práce. Tímto typem byla prakticky završena socializace vesnice.²³⁴

Hospodářsko-technická úprava půdy, kterou byl „vytvořen předpoklad pro socialistickou velkovýrobu“, byla v roce 1951 na Broumovsku provedena již ve 14 obcích. Celkově v tomto roce jednotná zemědělská družstva společně se státními statky obdělávala dohromady 44% veškeré zemědělské půdy v okrese. Pro urychlení plnění hospodářských plánů se mezi jednotlivými družstvy odehrávaly soutěže na různá témata, jako bylo plnění jarních prací, plnění žňových prací či plnění dodávek masa, mléka, vajec atd. Například v soutěži o nejrychlejší dokončení žní vyhrálo v roce 1950 JZD Heřmánkovice celokrajskou soutěž.²³⁵

Počátky JZD v pohraničí však nebyly tak jednoduché, jak by se mohlo zdát. Díky tomu, že velké procento členů nově vzniklých JZD byli kovorolníci, kteří vedle práce v zemědělství ještě pracovali v průmyslu, začala se jednotlivá „družstva“ postupem času potýkat s nedostatkem pracovních sil a když se k této situaci přidala ještě krize režimu v roce 1953, začala se některá JZD rozpadat. V roce 1954 úplně zaniklo JZD v Dědově a odhlášky podalo

---

²³⁴ FEIERABEND, Ladislav. *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952*. Volary: Stehlík, 2007. ISBN 978-80-86913-03-2, str. 66 – 69.

²³⁵ Muzeum Broumova: Pamětní kniha města Broumov, str. 50.

např. 22 členů z JZD Křinice a obdobná situace potkávala i další.²³⁶ V témže roce se v Broumově konala I. okresní konference JZD, která však ve svém důsledku nic nevyřešila, a byli na ní pouze vyznamenáni nejlepší pracovníci v zemědělství. K situaci v JZD měl svůj příspěvek i předseda JZD Velká Ves Bohuslav Pivokoňský, který kritizoval stav družstev na okrese a vše přičítal „nedodržování vzorových stanov“.²³⁷ Avšak jeho slova pravděpodobně nebrali „družstevníci“ příliš vážně, protože o několik měsíců později si odhlášky podalo 18 členů JZD ve Verněřovicích, které kvůli tomu muselo ukončit svou činnost.²³⁸ ONV Broumov se pokoušelo situaci řešit pomocí tzv. „bleskovek“, propagandistických pamfletů, které měly přesvědčit zemědělce o kvalitách JZD, nebezpečí číhajícího ze strany „kulaka“ a v neposlední řadě ukázat „kdo je tady lepší“ (viz příloha).²³⁹

Situaci okolo JZD nezachránily ani patronáty, které měly sloužit „*k posílení, upevnění a prohloubení činnosti jednotných družstev*“. Tyto závodní patronáty nad jednotlivými JZD měly především brigádnicky pomáhat při „*opravách strojů a při zdolávání špičkových prací*“ a to hlavně technickými znalostmi dělníků, které se družstevníkům mnohdy nedostávaly. Odpovědnost za vznik a udržení patronátu nesli jednotliví instruktoři, kteří měli ve spolupráci s okresním sekretariátem KSČ vyhledat co nejvhodnější podnik a s tím patronát uzavřít.²⁴⁰ Tak například v roce 1956 vznikl patronát Veba Olivětín nad JZD Heřmánkovice, Texlen Adršpach nad JZD Janovice a Kovopol Police nad Metují nad JZD Zdoňov. Samotný patronát ještě neznamená, že výrobní závod „svému“ jednotnému družstvu opravdu pomáhal, byly totiž závody, „*kteřé průběhem jara nepochopily, že se mají stát oporou družstva a špatně plnily svou patronátní povinnost*“, jako například n. p. Melta Teplice, kde „*veškeré volání o pomoc našemu zemědělství zůstalo [...] bez odezvy*“. Dobový tisk dokonce vyzýval patronátní závody, aby v nich „*byly organizovány pohotovostní skupiny, vybavené dopravními prostředky, které budou schopny zasáhnout všude tam, kde bude pomoci naléhavě třeba*“.²⁴¹

---

²³⁶ KOŠŤÁL, Zdeněk. *Dějiny Broumova a Broumovska*. Broumov: MNV Broumov, 1990, 168 s. bez ISBN, str. 119.

²³⁷ SOkA Náchod, sbírka novin, *Za nový život – vesnické noviny okresu Broumov* 1955, č. 3 ze dne 22. ledna 1955, str. 3 - „*JZD Velká Ves*“.

²³⁸ KOŠŤÁL, Zdeněk. *Dějiny Broumova a Broumovska*. Broumov: MNV Broumov, 1990, 168 s. bez ISBN, str. 119.

²³⁹ SOkA Náchod, sbírka novin – *Za nový život 1956 -1957 – vložené listy, bleskovky + archiv autora* viz příloha

²⁴⁰ NA Praha, f. Ministerstvo zemědělství II – JZD, (1945)1949 – 1960(1961), Inv. č. 252, k. 72, sl. Patronáty nad JZD 1949 -1955(1957). Pokyny pro organizační instruktory jednotných zemědělských družstev, str. 13, nedatováno.

²⁴¹ SOkA Náchod, sbírka novin, *Za nový život – vesnické noviny okresu Broumov* 1954, č. 34 ze dne 21. srpna 1954, titulní strana - „*Patronátní závody – opora družstevníkům*“.

Výsledkem krizového stavu v JZD bylo, že jednotlivá družstva se začala slučovat se státním statkem Broumov a to především na Teplicku,²⁴² kde v důsledku toho musel dne 1. 7. 1960 rozdělením státního statku Broumov vzniknout nový státní statek Adršpach, později přejmenován na státní statek Teplice nad Metují.²⁴³

První vlašťovkou informující o zlepšení nálad bylo založení JZD Otovice. Jeho ustanovující výbor byl založen 12. března 1956 a JZD vzniklo 1. října téhož roku, jako JZD III. typu. Jedenáct zakládajících členů, kteří vstoupili i se svými manželkami, do nového podniku vložilo 220 ha půdy, 2 traktory a 3 koňské potahy. Prvním předsedou byl zvolen maloročník Jan Labuť. Další vstup soukromě hospodařících rolníků nastal v roce 1958, kdy se jednotné družstvo rozrostlo o dalších 25 členů, a následující rok, kdy vstoupilo devět samostatně hospodařících zemědělců. Poslední dva rolníci, kteří nevstoupili do JZD, byli: Bradna Václav, jehož hospodářství „bylo zlikvidováno“, a maloročník Beneš Roman, který hospodařil na 2 ha půdy.²⁴⁴ Hospodář Václav Bradna, „ *kterému bylo přes 60 let* “ a do „*JZD nechtěl vstoupit*“, měl hospodářské budovy a dobytek v tak špatném stavu, že celé hospodářství muselo být v roce 1959 „*z úřední moci zlikvidováno*“.²⁴⁵ V témže roce mělo JZD Otovice již 99 členů a obhospodařovalo 520 ha zemědělské půdy a „*v obci zůstal pouze jeden soukromě hospodařící zemědělec*“. Avšak nově založené JZD není ani tak zárukou zlepšení nálad ve společnosti, ale spíše důkazem potřeby plnit povinné dodávky, ze zápisů v tamější obecní kronice vyplývá, že se „*družstevníci*“ k JZD „*chovají, jako by snad ani jejich nebylo*“.²⁴⁶ Což nakonec potvrzují i pamětníci: „*Byly tady tři nejhorší družstva: u nás v Martinkovicích, kde se třikrát založilo a dvakrát rozpadlo; Otovice, kde si ho rozkradli, tak že je pak zabrali státní statky*²⁴⁷ a Křinice, kde nejdřív založili dvě, horní a dolní a pak pozavírali půlku vesnice“.²⁴⁸

Aby mělo nové JZD kde hospodařit, předal mu státní statek Broumov, jehož farma byla v Otovicích založena 17. listopadu 1955, usedlost Karla Vašátka včetně pozemků. Samotné státní statky při zakládání své farmy v Otovicích převzaly šest usedlostí, povětšinou od „*neplničů*“, a jejich hospodářství o celkové výměře 95 ha orné půdy.²⁴⁹ Mezi těmi, kteří přišli

---

²⁴² KOŠŤÁL, Zdeněk. *Dějiny Broumova a Broumovska*. Broumov: MNV Broumov, 1990, 168 s. bez ISBN, str. 120.

²⁴³ SOA Zámorsk, f. Státní statek Broumov 1952 – 2000, nezpracováno. Mapa vývoje státního statku Broumov.

²⁴⁴ Obecní úřad Otovice: Obecní kronika, str. 13 – 14.

²⁴⁵ Tamtéž, str. 20.

²⁴⁶ Tamtéž, str. 18 – 19.

²⁴⁷ JZD Otovice bylo zabráno státním statkem Broumov 1. 8. 1960: SOA Zámorsk, f. Státní statek Broumov 1952 – 2000, nezpracováno. Mapa vývoje státního statku Broumov.

²⁴⁸ Rozhovor s Vlastimilem Ledvinou – syn Josefa Ledviny, Martínkovice, 10. 8. 2012.

²⁴⁹ Obecní úřad Otovice: Obecní kronika, str. 18 - 19.

o svůj statek, byl i Alois Rýdlo, který přesídlil do Otovic z Nového Města nad Metují. Již při jeho příchodu se dostal do střetu s úřady, protože 2. května 1946 obdržel ONV Broumov dopis, ve kterém MNV Nové Město nad Metují žádá, aby byl Alois Rýdlo předvolán na Okresní národní výbor, protože při svém odchodu nechal „zdejší půdu aniž by jí někomu předal neb sám obdělal ladem“. Tam mu mělo být sděleno, „že neobděláná půda bude na jeho útraty vyplevelena [...] obdělána a zaseta“.²⁵⁰ Do dalšího problému se dostal společně s Václavem Kuncem, který také pocházel z Nového Města nad Metují, když jim jako neplničům „nevoní lidově demokratické zřízení naší vlasti“. Avšak oba dva samostatně hospodařící rolníci nebyli v místních novinách pranýřováni pouze za své neplnění, ale též za to, že veřejně na MNV prohlašovali, že „i za Hitlera bylo líp“. Hospodářství Václava Kunce převzal státní statek na jaře v roce 1957.²⁵¹

Situaci v zemědělství se definitivně podařilo zlepšit až v roce 1957 po III. sjezdu JZD, kdy nastala druhá vlna kolektivizace a bylo založeno 14 nových JZD a to především na Policku²⁵². Například ustanovující schůze JZD Slavný se konala 8. srpna 1957 za účasti vedoucího tajemníka OV KSC Josefa Vojtěcha, poslance národního shromáždění R. Kupky, náměstka předsedy ONV, tajemníka ONV NF a pracovníků zemědělského odboru rady ONV. Zároveň vznikl i patronát nad nově zakládaným JZD, který převzal závod Masného průmyslu v Polici nad Metují. Předsedou JZD Slavný se stal Robert Kubeček. Následně se všichni „zemědělci ze Slavného také jednomyslně rozhodli hospodařit společně podle vzorových stanov III. typu JZD“.²⁵³

Tato druhá vlna kolektivizace dosáhla snížení obhospodařované půdy soukromě hospodařícími rolníky na 3% veškeré zemědělské půdy na Broumovsku, čímž byla kolektivizace okresu prakticky dokončena.²⁵⁴ Dalším krokem bylo vytváření velkých zemědělských podniků, které vznikaly slučováním JZD, takto například sloučením JZD Vižňov a Meziměstí vzniklo 8. března 1960 JZD Vižňov či JZD Nový život Březová vzniklo sloučením JZD Verněřovice a Březová. Následně v letech 1960 až 1965 přebíraly státní statky Broumov, Teplice nad Metují a Jetřichov jednotlivá JZD. Poslední etapa nastala 1. 1. 1973,

---

²⁵⁰ SOKA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, Inv. č. 347, k. 88, sl. Konfiskáty v jednotlivých obcích 1945 - 1947. Stížnost MNV Nové Město nad Metují na Aloise Rydla, pro neobdělání pozemků, 2. 5. 1946.

²⁵¹ SOKA Náchod, sbírka novin, Za nový život – vesnické noviny okresu Broumov. Č. 18 ze dne 6. listopadu 1952, str. 3 - „Představujeme pana Rydlo a Kunce z Otovic“.

²⁵² KOŠTÁL, Zdeněk. *Dějiny Broumova a Broumovska*. Broumov: MNV Broumov, 1990, 168 s. bez ISBN, str. 120.

²⁵³ SOKA Náchod, sbírka novin, Za nový život – vesnické noviny okresu Broumov 1956 -1957, č. 41 ze dne 10. srpna 1957, titulní strana – „Ve Slavném ustanoveno JZD“.

²⁵⁴ KOŠTÁL, Zdeněk. *Dějiny Broumova a Broumovska*. Broumov: MNV Broumov, 1990, 168 s. bez ISBN, str. 120.

kdy se sloučil státní statek Broumov se státním statkem Jetřichov a 1. 1. 1977, kdy se se státním statkem Teplice nad Metují sloučil státní statek Broumov. Poslední samostatná jednotná zemědělská družstva, JZD Velká Ves „Hraničář“ a JZD Martínkovice, převzal státní statek Teplice nad Metují až 1. března 1977.²⁵⁵

6.1. Kolektivizace Velké Vsi

Poslední JZD, které vzniklo v první vlně kolektivizace v okrese Broumov, bylo JZD ve Velké Vsi. Přípravný výbor si zemědělci z Velké Vsi zvolili 19. srpna 1952, zároveň všichni podepsali souhlas s provedením HTÚP. Ihned po svém vzniku se dostalo nové JZD na titulní strany místních novin, kde bylo dáváno za příklad ostatním samostatně hospodařícím rolníkům ve vedlejších obcích, především z Otovic a Božanova, kde „*done dávna rádi poukazovali na to, že vstoupí do JZD, až bude družstvo ve Velké Vsi*“. V článku se též odkazuje na to, že rolníci z Velké Vsi se rozhodli založit JZD i přes to, že zde „*hospodaří většinou střední rolníci a že bonita půdy v katastru obce je velmi dobrá. V důsledku toho se zemědělcům ve Velké Vsi nijak špatně nevede, a proto očekávali [rolníci z Otovic a Božanova], že Velká Ves s družstevní myšlenkou nebude pospíchat. Skutečnost je však jiná*“. Je opravdu pravdou, že rolníci založili JZD z přesvědčení, „*že společné hospodaření zvýší zemědělskou výrobu a v důsledku toho, že se musí zvýšit i životní úroveň*“, jak se píše v dobovém tisku, nebo je skutečnost trochu někde jinde?²⁵⁶

Faktem zůstává, že po různých způsobech a metodách přesvědčování postupně vstoupilo do JZD všech 28 rodin, které Velkou Ves osídlovaly zemědělské závody. Velikost jejich hospodářství se pohybovala od 8 do 28 ha plus další půda, kterou měly nuceně připachtovanou od Národního pozemkového fondu. Samostatně hospodařící zůstal pouze Antonín Jirman, který hospodařil se svou rodinou, jak již bylo řečeno, na usedlosti č. 17.²⁵⁷

Antonín Jirman, který měl tzv. „selský původ“, byl od svého mládí zvyklý hospodařit samostatně a to byl i jeden z důvodů proč odmítal jakoukoliv spolupráci s JZD. Díky svému odmítavému postoji se zanedlouho stal vzorem pro několik dalších rolníků, kteří „*těm různějším dělníkům, kteří tady chodili agitovat, aby se založilo družstvo, říkali, že „do družstva nepůjdou dřív než Jirman*““. Prvním krokem, aby se zamezilo jeho vlivu na ostatní, bylo zvyšování dodávek, které jej měly nakonec přinutit k pokoře, avšak Jirmanovi si s tímto

²⁵⁵ SOA Zámorsk, f. Státní statek Broumov 1952 – 2000, nezpracováno. Mapa vývoje státního statku Broumov.

²⁵⁶ SOkA Náchod, sbírka novin, Za nový život – vesnické noviny okresu Broumov 1952, č. 14 ze dne 10. září 1952, titulní strana – „JZD Velká Ves u Broumova“.

²⁵⁷ Zpráva o stavu JZD Velká Ves, nedatováno. Archiv autora.

poradili po svém a začali směřovat své přebytky za přebytky ostatních: „*Když nám se třeba urodili brambory a támhle v Křinicích měli hromadu pšenice, tak se to prostě vyměnilo, a takhle jsme si navzájem pomáhali*“. Dalším krokem v třídním boji, který se proti Antonínu Jirmanovi rozeběhl naplno, bylo veřejné zdiskreditování pomocí novin na podzim roku 1952.²⁵⁸ Tyto štvavé články, ve kterých není nic jiného než komunistická propaganda známá v té době z celé republiky, přišly právě ve chvíli, kdy bylo ve Velké Vsi založeno JZD a to potřebovalo prostor pro ustájení dojníc včetně veškerého technického vybavení, které k tomu náleželo. Pro tento účel byl statek Antonína Jirmana přímo stvořený a JZD se nijak netajilo tím, že toto hospodářství potřebuje, respektive chce.²⁵⁹ Jeden z těchto článků obviňoval Antonína Jirmana z toho, že se brání vyšší úrodě a nechce chléb pro naše děti, celá věc se podle vyprávění jeho syna měla takto: „*On už tenkrát dával na pole prášky – strojený hnojiva a tak na podzim volal, to jsme ještě měli telefon, do Meziměstí do skladu, že potřebuje to a to. Oni mu odpovídali, že mají jen to či ono a tamto, že bude až za týden nebo kdy. No tak táta říkal, že tam nebude jezdit dvakrát, že si přijede, až budou mít všechno. Do dvou dnů o nás věděl celý okres*“.²⁶⁰ Následně byl Antonín Jirman označen za „kulaka“ a „vesnického boháče“²⁶¹, ale to všechno „*věděl vždycky dopředu, on měl na obci nějakýho kontrašpiona a tak když na něj ti soudruzi něco šili, tak se to vždycky včas dozvěděl a byl na ně už nachystanej*“. Pár dní na to začaly silné represe proti celé rodině, na hospodářství se střídala kontrola za kontrolou a „*furt sem načumovali, my jsme měli psa a ten vždycky začal štěkat, takže se vědělo, že tady někdo je*“. Takovýto hlídač, který dával jasný signál, že hospodářství někdo pozoruje či obchází, se rozhodně Státní bezpečnosti nelíbil a tak zasáhla: „*Dodneška si pamatuju, jak jsem nad ním jako kluk brečel a on měl díru v břicho, prostě nám ho ty svině zastřelili*“. Hospodářství Antonína Jirmana se nevyhnul ani nucený výmlat nebo odpojení telefonu, „*aby se jako nepřítel státu nemohl domlouvat s dalšíma*“.²⁶²

Příběh „kulacky“ ocejchovaného hospodáře Antonína Jirmana začal nabírat na obrátkách ke konci roku 1952. Dne 18. prosince toho roku Místní národní výbor v Broumově žádal „*na podkladě rozhodnutí rady MNV ze dne 17. 12. 1952 o zrušení přidělu zem. usedlosti*

²⁵⁸ Rozhovor s Janem Jirmanem – syn Antonína Jirmana, Broumov – Velká Ves, 15. 1. 2013.

²⁵⁹ SOKA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, dodatek – agenda Národní pozemkový fond, sl. Celkový návrh úhrady přidělce: Jirman Antonín, 1. 4. 1953. MNV Broumov: Zrušení přidělu zem. usedlosti Antonínu Jirmanovi a jeho manželce a přidělení této JZD Velká Ves, 18. 12 1952. Nezpracováno.

²⁶⁰ Rozhovor s Janem Jirmanem – syn Antonína Jirmana, Broumov – Velká Ves, 15. 1. 2013.

²⁶¹ První v archivu dohátelný dokument, kde je Antonín Jirman označen za „kulaka a vesnického boháče“, je dokument z 18. prosince 1952: SOKA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, dodatek – agenda Národní pozemkový fond, sl. Celkový návrh úhrady přidělce: Jirman Antonín, 1. 4. 1953. MNV Broumov: Zrušení přidělu zem. usedlosti Antonínu Jirmanovi a jeho manželce a přidělení této JZD Velká Ves, 18. 12 1952. Nezpracováno.

²⁶² Rozhovor s Janem Jirmanem – syn Antonína Jirmana, Broumov – Velká Ves, 15. 1. 2013.

č.p. 17⁶³ Antonína a Cecílie Jirmanových. Návrh byl odůvodněn tím, že Antonín Jirman, „jako vesnický boháč – kulak, který je zásadně proti socializaci vesnice a proti JZD [...], svým chováním a přítomností v dosavadním místě ohrožuje další rozvoj JZD“. Antonín Jirman měl být se svou rodinou přesídlen na zemědělskou usedlost po Františku Hronovském, Broumov č.p. 83 a 118 tzv. „Katovna“. Tato náhradní usedlost se „nachází na osamělém místě“ a díky tomu, že je na opačné straně města Broumov „nebude mít možnost vlivu na další utváření JZD“.²⁶³ Nic netušící hospodář dostal výměr o zrušení přídělů a přidělení náhradního 28. 12. 1952. V odůvodnění stojí, že ONV tuto změnu přídělů provedlo na základě žádosti MNV Broumov a JZD Velká Ves, které tyto hospodářské budovy, „které při dnešní ploše obhospodařovaných pozemků nejsou plně využity“, nutně potřebuje pro ustájení dojného dobytka, „což je pro JZD nejnnutnějším předpokladem pro další plynulý rozvoj“. Mimo jiné ONV nezapomněl dodat, že pozemky, které původně náležely k tomuto hospodářství, byly při provádění hospodářsko-technické úpravy půdy zahrnuty do honů JZD a náhradní pozemky byly Antonínu Jirmanovi přiděleny v Broumově IV.²⁶⁴ Antonín Jirman se svou manželkou „proti výměru o zbavení práva vlastnického nad usedlostí č. 17“ neměli námitek, avšak odvolali se proti navrhovanému náhradnímu přídělů,²⁶⁵ ale rada ONV Broumov trvala na svém původním rozhodnutí „s tím, že přestěhování musí být provedeno do 14 dnů“.²⁶⁶

Syn Antonína Jirmana na toto období vzpomíná následovně: „Tátoť prostě přišlo rozhodnutí o tom, že je kulak – boháč a nepřítel státu a kdesi cosi, a že se musíme do 14 dnů vystěhovat a všechno tady nechat. Původně nás chtěli poslat na Katovnu, ale tam předtím bydlel nějaký umělec a to bylo spíš na zbourání, okna dveře vymlácené, teklo do toho [...]“.²⁶⁷ Když Antonín Jirman viděl, v jakém stavu je budoucí náhradní příděl, rozhodl se povolat úřední kontrolu, která měla zkontrolovat hygienicko – lékařský, veterinárně – lékařský a stavební stav budov.²⁶⁸ Výsledky kontroly byly jednoznačné, v protokolu ze dne 27. ledna 1953 je jasně napsáno, že usedlost „nevyhovuje t.č. k obývání normálně žijící rodiny [...]“. Budova nebyla vhodná ani k hospodaření, protože „stáj dle úsudku okresního

²⁶³ SOkA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, dodatek – agenda Národní pozemkový fond, sl. Celkový návrh úhrady přídělce: Jirman Antonín, 1. 4. 1953. MNV Broumov: Zrušení přídělů zem. usedlosti Antonínu Jirmanovi a jeho manželce a přidělení této JZD Velká, 18. 12. 1952. Nezpracováno.

²⁶⁴ Tamtéž, Výměr: Jirman Antonín a Cecílie, zrušení přídělů čp. 17 ve Velké Vsi a přidělení náhradního přídělů čp. 83 a 118 v Broumově, 28. 12. 1952. Nezpracováno.

²⁶⁵ Tamtéž, Odvolání Antonína Jirmana proti rozhodnutí ONV Broumov, 9. 1. 1953. Nezpracováno.

²⁶⁶ Tamtéž, Rada ONV Broumov – zamítnutí odvolána Antonína Jirmana ze dne 9. 1. 1953, nedatováno. Nezpracováno.

²⁶⁷ Rozhovor s Janem Jirmanem – syn Antonína Jirmana, Broumov – Velká Ves, 15. 1. 2013.

²⁶⁸ SOkA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, dodatek – agenda Národní pozemkový fond, sl. Celkový návrh úhrady přídělce: Jirman Antonín, 1. 4. 1953. Odvolání Antonína Jirmana proti rozhodnutí ONV Broumov, 9. 1. 1953. Nezpracováno.

veterináře, naprosto nevyhovuje pro ustájení dobytka“²⁶⁹ „Chlív je klenutý, tmavý, vlhký, zamořený tuberkulosou. Větrání nedostatečné, toliko dvěma úzkými okénky, se stropu stále kape voda“.²⁷⁰ Veškeré práce na opravu budov by si vyžádaly částku minimálně 70.000 Kčs a to se „z důvodů hospodářských, vzhledem na socialistickou výrobu, nehodí“.²⁷¹ Antonín Jirman s celou svou rodinou, tedy prozatím zůstal na svém stávajícím hospodářství, ale to se mělo změnit.

Dne 11. března 1953 obdržel Antonín Jirman dopis od ONV Broumov, který ho informoval o „zrušení náhradního přídělů“, ONV se rozhodlo „slovíčkařit“. Jak bylo řečeno výše, Antonín Jirman se spolu se svou ženou proti výměru z 28. prosince 1952 odvolali, avšak ne proti tomu, že opustí usedlost č. 17 ve Velké Vsi, ale odvolání bylo směřováno na nevyhovující náhradní příděl. ONV Broumov mělo pravděpodobně jiný pocit a tak na základě tohoto odvolání rozhodl o zrušení náhradního přídělů č.p. 83 a 118 v Broumově: „*poněvadž Vy sám příděl odmítáte ONV Vás nemůže nutit k převzetí uvedeného přídělů proti Vaší vůli*“. Ale ustanovení o zrušení přídělů č. 17 ponechalo v platnosti a tak Antonínu Jirmanovi a jeho rodině hrozilo, že se ocitnou bez domova.²⁷² Jediná možná obrana spočívala v dopise směřovaném ONV Broumov a KNV v Hradci Králové, ve kterém psal, že neodmítl náhradní příděl, ale pouze se odvolával proti špatnému stavu budov: „*Jako zemědělec jsem si vědom, umístím-li dobytek ve stáji p. Hronovského učiním vědomě sabotáž na národním majetku a ohrožuji zdraví svých spoluobčanů. [...] Vědomě bych ohrozil zdraví své rodiny, dvou malých dětí, manželce a staré matce. Finanční prostředky na opravení a postavení hospodářských budov nemám*“.²⁷³

Následně bylo dne 27. března 1953 zabaveno „*dojící zařízení s veškerým příslušenstvím a všechny napáječky nacházející se v chlévech*“. Náhrada za toto zařízení měla být vyúčtována při konečném vyúčtování předávající budovy usedlosti.²⁷⁴

---

²⁶⁹ SOkA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, dodatek – agenda Národní pozemkový fond, sl. Celkový návrh úhrady přídělce: Jirman Antonín, 1. 4. 1953. Protokol o prohlídce hospodářské usedlosti v Broumově (s. Hronovský), která byla vykonána dne 21. 1. 1953 a to po stránce zdravotně Hygienické, 27. 1. 1953. Nezpracováno.

²⁷⁰ Tamtéž, Veterinární - zdravotní popis v zemědělské usedlosti Broumov IV. čp. 118., nedatováno. Nezpracováno.

²⁷¹ Tamtéž, Technický popis zemědělské usedlosti čp. 118 v Broumově IV, jejíž uživatelem je p. Hronovský, nedatováno. Nezpracováno.

²⁷² Tamtéž, Jirman Antonín a Cecílie, zemědělci Velká Ves čp. 17 – zrušení náhradního přídělů, 11. 3. 1955. Nezpracováno.

²⁷³ Tamtéž, Dopis Antonína Jirmana ve věci zrušení náhradního přídělů, pro ONV Broumov a KNV Hradec Králové, 23. 3. 1953. Nezpracováno.

²⁷⁴ Tamtéž, Příkaz MNV Broumov o odevzdání dojícího zařízení s veškerým příslušenstvím, 27. 3. 1953. Nezpracováno.

Celá záležitost s přesídlením Antonína Jirmana a jeho rodiny byla ukončená dne 14. dubna 1953, kdy byla uzavřena dohoda mezi ONV v Broumově a manžely Jirmanovými. Jako nový náhradní příděl byla Jirmanom připsána zemědělská usedlost č.p. 48 v Horním Adršpachu, kam se měli přestěhovat nejpozději do 26. dubna toho roku. Jirmanovi získali hospodářství o 19 ha zemědělské půdy a s sebou si mohli vzít část mrtvého i živého inventáře ze svého původního přídělu.²⁷⁵ Jednalo se především o bytové zařízení, 2 koně, 7 krav, 2 březí jalovice, 2 prasnice, 2 ovce, drůbež a další část mrtvého inventáře.²⁷⁶ Zároveň se noví majitelé zavázali, že z této usedlosti splní předepsané dodávky pro poslední tři čtvrtletí roku 1953. Jan Jirman vzpomíná na hospodářství, které bylo v „*ve špatném stavu*“²⁷⁷ s pohoršením, ale zároveň s nadsázkou dodává: „*Tam to byl zapadlej kraj, statek byl snad úplně poslední v celý vesnici a večer, když jsme šli spát, tak jsem z postele viděl přes strop a střechu hvězdy, okna tam nebyla to se muselo zadělat papundeklama a pro vodu se muselo chodit sto metrů ze stráně. Za barákem dvacet metrů byla hranice a tak jsme si pořídili nového psa, za dva dny se nám ztratil pes i s boudou*“. Noví spoluobčané v Adršpachu je přijali velmi dobře a Jirmanovi se nesetkali s žádným opovržením a nevraživostí.²⁷⁸

Avšak hospodářství v Adršpachu „*nebylo k žití*“ a tak se v roce 1954 Antonín Jirman rozhodl, že koupí hospodářství v Rožmitále, kde „*byl nějaký holič. To mi řekni, co tam mohl dělat? Sťahovali jsme se v zimě, to bylo nepředstavitelný množství sněhu, a my jsme jeli na saních až tam [...] Ten holič tam nafasoval prasata a krmil je tím způsobem, že jim hodil otýpku slámy a lopatu sněhu, když tam máma přišla, tak říkala: „Ty prasata stály na tý ohradě, ty měly 60 kg a normálně snad štěkali hladem*“. Hrozný sedláci sem přišli, ale pro ně byla záchrana JZD“.

I v Rožmitále, kde se pokoušel Antonín Jirman samostatně hospodařit, se objevili agitátoři, kteří jej přesvědčovali ke vstupu do JZD a ke kolektivnímu hospodaření, ale jejich agitace ztroskotala, když „*přišli a vyprávěli mu o tom, jak mu pokvete pšenka a on tam rostl hrách*“. Avšak ani v Rožmitále se Antonín Jirman nedočkal klidu a jako samostatně hospodařící rolník se musel potýkat s odporem úřadů a pokusy o likvidaci jeho hospodářství: „*koupil tam hospodářství asi s 13 ha a vždycky když je odplevelil a nahnojil, tak mu je sebrali a dali mu pole na druhý straně vesnice, takhle to udělali asi třikrát než táta koupil nový*

²⁷⁵ SOkA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, dodatek – agenda Národní pozemkový fond, sl. Celkový návrh úhrady přídělce: Jirman Antonín, 1. 4. 1953. Opis protokolu sepsaného u okresní prokuratury v Broumově mezi manželi Jirmanovými a MNV Broumov, 14. 4. 1953. Nezpracováno.

²⁷⁶ Tamtéž, Úřední záznam KNV Hradec Králové ve věci zrušení přídělu čp. 17 Velká Ves, nedatováno. Nezpracováno.

²⁷⁷ Tamtéž, Opis protokolu sepsaného u okresní prokuratury v Broumově mezi manželi Jirmanovými a MNV Broumov, 14. 4. 1953. Nezpracováno.

²⁷⁸ Rozhovor s Janem Jirmanem – syn Antonína Jirmana, Broumov – Velká Ves, 15. 1. 2013.

hospodářství a tam mu už nic nevzali, nakonec dostal náhradu za těch 13 ha pole, kde to byl samej šutr a to už mu zůstalo“. Antonín Jirman se svou ženou celý život hospodařil, jako samostatně hospodařící rolník a do důchodu šel až v 65 letech, v roce 1984, kdy dostal mrzký důchod, jeho manželka, jako žena samostatně hospodařícího rolníka, která musela pracovat od rána do večera, ale oficiálně neměla odpracované roky, žádný důchod nedostala. Ani jeden ze dvou hospodářových synů v jeho práci nepokračoval a tak hospodářství převzaly státní statky, čímž byl *„odpor k socializaci a novému zřízení“* Antonína Jirmana završen.²⁷⁹

Trochu jiný případ nátlaku na vstup do JZD pocítil Jindřich Žák ml., který musel do JZD vstoupit, protože již nezvládal obhospodařovat všech 28 ha, které Žákovi získali jako dvojpříděl.

Od doby kdy Jindřich Žák musel odevzdat Státní traktorové stanici v Broumově traktor a další stroje, nestíhal obdělávat všechny polnosti a tím plnit dosud plněné dodávky. Proto 16. srpna 1950 odeslal dopis Místnímu národnímu výboru v Broumově, ve kterém mu oznamuje, že se vzdává *„hospodaření as na 4 ha pozemků, připachtovaných od N.P.F.“* a současně, že se vzdává *„hospodaření na přidělu půdy na jméno Žák Jindřich a Marie, Velká Ves“*. Důvod k pokusu o odevzdání přidělené půdy byly následující: *„Z nedostatku pracovních sil, z pracovní neschopnosti mého otce a matky...“*. Hospodář si dále ve svém dopise stěžuje *„byl jsem nucen opatřit si mechanizační prostředky, traktor, mlátičku a pluh [...] tyto stroje jsem si nekoupil z přepychu, ale z nutné potřeby, abych dostal svým povinností vůči národu a jeho hospodářství. Tyto stroje mi byly odebrány [...] nyní mi zbývá v záložně dosti velký dluh, který nevím, jak a z čeho budu moci splatit [...] nemohu si dovolit na veškeré polní práce sjednávat s.s.s.[jednalo se o STS, pro něž se také vžil název státní strojní stanice], jelikož by mi nezbylo na živobytí. Nemám tedy jiných možností, než se hospodaření na mém přidělu za dnešních podmínek u mne se nalézajících, vzdát“*.²⁸⁰ Takovéto odevzdání přidělu rozhodně nebylo nijak jednoduché, ale celá rodina se ocitala již prakticky na dně: *„Neměli jsme co dát dětem na svačinku do školy, nemohla jsem jim koupit ani punčochy a každý den nám rostl dluh za dodávky“*.²⁸¹ MNV Broumov odpovědělo až 16. října 1950, a jeho odpověď byla poměrně jednoznačná: *„Půda musí být obdělána a řádně oseta dle osevního plánu na rok 1951 [...] stav dobytka z toho vyplývající a kontingenty musí býti plněny na příští rok, neboť jste z těchto pozemků sklízel úrodu [...] Máme za to, že spoluprací se tyto práce zvládnou při dobré vůli“*.

²⁷⁹ Rozhovor s Janem Jirmanem – syn Antonína Jirmana, Broumov – Velká Ves, 15. 1. 2013.

²⁸⁰ Dopis Jindřicha Žáka ml. pro MNV Broumov - předání připachtovaných pozemků /reservy/ a předání přidělu pozemků nar. poz. fondu., 16. 8. 1950. Archiv autora.

²⁸¹ Rozhovor s Marií Žákovou - manželkou Jindřicha Žáka ml., Božanov, 12. 8. 2012.

Výsledkem tedy bylo, že Místní národní výbor v Broumově půdu nepřevzal a hospodáře donutil na ní dále pracovat.²⁸²

Další rok si musel Jindřich Žák na špičkové práce v období žní sjednat brigádu z n.p. JAS, kdy brigádníci, kterým musel zaplatit mzdu, nejednalo se tedy o dobrovolnou či patronátní činnost, odpracovali dohromady 7 pracovních dní.²⁸³ A následně se téhož roku pokusil odevzdat svůj příděl i Jindřich Žák st., odůvodnění zvolil obdobné jako jeho syn: „*Jelikož nemám nikoho, komu bych mohl tyto pozemky předat, a Jindřich Žák ml. pro nemoc své manželky nechce a také nemůže v žádném případě celkovou plochu sám a se všemi předpisy obhospodařovati – což musí uznat každý trochu rozumný člověk*“.²⁸⁴ Ani tato žádost nebyla přijata a oba dva hospodáři museli dále pracovat na svých přídělech, protože „*nic jiného nezbývalo, museli jsme se snažit, jinak by nás zavřeli*“.²⁸⁵

V roce 1952 se již nahromadily pokuty za nesplněné dodávky, a jelikož je nebylo z čeho platit, nezbývalo než požádat Okresní národní výbor o prominutí pokuty ve výši 2.500 Kčs. Této žádosti ale nebylo vyhověno a dokonce ONV 8. dubna 1952 hrozilo exekučním vymáháním.²⁸⁶ Další nález, za „*nesplnění dodávkové povinnosti v roce 1951*“ ,obdržel Jindřich Žák ml. 27. května 1952. Pokuta byla stanovena ve výši 5.000 Kčs a v případě nezaplacení byl stanoven náhradní trest, odnětí svobody v trvání 1 měsíce. Pokuta byla odůvodněna tím, že „*v roce 1951 nedodal veřejnému zásobování zemědělské produkty [...] a sice: 5.839 litrů mléka, 700 kg vepřového masa, 19 kg drůbeže, 4.400 kg brambor, 3.310 kg obilí, 16.--- kg luštěnin*“.²⁸⁷

Poslední dokument, který je k dispozici, je odvolání Jindřicha Žáka ml. proti výše jmenovanému nálezu a pokutě, ve kterém se brání trochu ostřejšími formulacemi. „*Já tvrdím, že nejsem vinen! Býti odsouzen bez výsledku obžalovaného a bez řádného šetření na místě činu snad není správné. Za starých dob, všichni jsme odsuzovali soudnictví, kdy se soudilo dle suché strohé litery zákona bez ohledu na skutkovou podstatu činu, a jak se soudí dnes? [...] Čím mám platit? Za stroje jsem nedostal ani haléř, dluh na ně Kčs 80.000.-“*.²⁸⁸ „*K tomu*

---

²⁸² Odpověď MNV Broumov, pro Jindřicha Žáka ml. - odmítnutí odevzdání připachtované půdy, 16. 10. 1950. Archiv autora.

²⁸³ Dopis n.p. Oděvní obchod v Hradci Králové, pro Jindřicha Žáka ml. - náhrada za odpracovanou brigádu, 24. 11. 1951. Archiv autora.

²⁸⁴ Dopis Jindřicha Žáka st. pro MNV Broumov – obhospodařování zemědělské půdy, 20. 9. 1951. Archiv autora.

²⁸⁵ Rozhovor s Marií Žakovou - manželkou Jindřicha Žáka ml., Božanov, 12. 8. 2012.

²⁸⁶ ONV Broumov pro Jindřicha Žáka ml. – trestní řízení – odvolání – zamítnutí, 8. 4. 1952. Archiv autora.

²⁸⁷ ONV Broumov pro Jindřicha Žáka ml. – Nález – nesplnění dodávkové povinnosti v roce 1951, 27. 5. 1952. Archiv autora.

²⁸⁸ Dopis Jindřicha Žáka ml. pro ONV Broumov – odvolání, 15. 6. 1952. Archiv autora.

*výkupu jsme tenkrát dostali jen kus papíru, kterej nám nikdy nikdo neproplatil. No a potom co Jindra odeslal tenhle dopis, se nic nezměnilo a dluh nám zůstal stejně“.*²⁸⁹

Žákovi se pokusili odevzdat jim přidělenou půdu čistě z praktických důvodů, avšak jde vidět, že politické vedení obce, jim to nechtělo umožnit. Důvod toho by se nechal hledat již v roce 1948, kdy byl Jindřich Žák starší jako národní socialista a předseda MNV označen za národně nespolehlivého.²⁹⁰ Následně byl z funkce předsedy Místního národního výboru ve Velké Vsi odvolán a díky tomu byl u tehdejšího vedení obce neoblíbený.²⁹¹

Vysvobozením pro jinak zkušené hospodáře bylo právě JZD, které v obci vzniklo 19. srpna 1952.²⁹² *„My jsme do družstva vstoupili až od 1. ledna 1953. Já jsem tam nechtěla, doma jsme se sice dřeli, ale furt jsme dělali na našem a bála jsem se, že když tam půjdem, že nebudeme mít vůbec nic. Nakonec jsme se s Jindrou hodně rozhádali a pohádal se i se starejma, protože on tam chtěl, byl pro to dost nadšenej. Hlavně věděl, že se nebudeme muset dřít. No nakonec byl hlava rodiny a tak jsme vstoupili“.*

Rok po vstupu do JZD byl Jindřich Žák ml. nepřímě označen za „kulaka“, neboť dne 16. června 1954 se na ministerstvo zemědělství dostavil Ondřej Antolík z Velké Vsi č. 8, který si stěžoval na špatné poměry v místním JZD. Mezi jedním bodem jeho stížnosti bylo, že skladníkem v JZD je „vesnický boháč“, což samozřejmě chtělo ministerstvo zemědělství řádně vysvětlit.²⁹³ JZD se bránilo, že „není pravdou, že vesnický boháč je skladníkem JZD. Jest to družstevník Žák [...] jmenovaný Žák dokáže právě takovýmto chytrákům poukázat na minulou dobu, že nelze v socialismu postupovat tak, jako v minulosti, a proto je neoblíben a nařčen vesnickým boháčem“.²⁹⁴

I přes prvotní odpor Marie Žákové se z ní nakonec stala „vzorná“ družstevnice a oba manželé se s družstvem šzili. Na Marii Žákovou bezesporu zapůsobila její první dovolená, když jí a další družstevnice vyslalo JZD na rekreaci do Prahy. Dokonce napsala i článek do místních vesnických novin, ve kterém píše *„Byla to první zemědělská rekreace v tomto roce a zároveň první moje dovolená. Nikdy mne nenapadlo, že bych mohla být týden mimo domov.*

²⁸⁹ Rozhovor s Marií Žákovou - manželkou Jindřicha Žáka ml., Božanov, 12. 8. 2012.

²⁹⁰ SOkA Náchod, f. Národní fronta – místní akční výbor Velká Ves (1948), inv. č. 6, Fasc. 1, sl. Národní a politická spolehlivost, zbrojní pasy – povolení 1948. Jindřich Žák st. – odvolání proti usnesení místního akčního výboru ve Velké Vsi u Broumova, 17. 4. 1948.

²⁹¹ SOkA Náchod, f. Národní fronta – místní akční výbor Velká Ves (1948), inv. č. 2, Fasc. 1, sl. Řízení místního výboru NF, MAV MF – projednávané záležitosti 1948. Hlášení o činnosti MAV ve Velké Vsi, 1. 3. 1948.

²⁹² SOkA Náchod, sbírka novin, *Za nový život – vesnické noviny okresu Broumov 1952*. Č. 14 ze dne 10. září 1952, titulní strana – „*JZD Velká Ves u Broumova*“.

²⁹³ NA Praha, f. Ministerstvo zemědělství II – JZD, (1945)1949 – 1960(1961), inv. č. 295, k. 152 - Zakládání, žádosti a materiály: Velká Javorská – Vícenice, sl. JZD Velká Ves o. Broumov. Antolík Ondřej – Velká Ves, o. Broumov - stížnost na JZD, 16. 6. 1954.

²⁹⁴ Tamtéž, Dopis ministerstvu zemědělství od JZD Velká Ves – ve věci prošetření stížnosti Ondřeje Antolíka, 3. 7. 1954.

*My, venkovské ženy, jsme byly vždy tak přehlčeny prací, hlavně my, co máme více dětí, že nám na zábavu zbylo velmi málo času, anebo vůbec žádný“.*²⁹⁵ Následující život rodiny Žákových v JZD měl poměrně hladký průběh, a tak se v roce 1955 ocitli, jako příklad dobrých družstevníků v brožurce, vydané za účelem dosídlení Broumova: „*Manželé Žákoví z Velké Vsi obdrželi za pracovní jednotku 25.635 Kčs a naturálie v hodnotě 6.665 Kčs*“.²⁹⁶ V dalším roce byla Marie Žáková přijata, jako nejlepší družstevnice u příležitosti MDŽ předsedou Krajského národního výboru v Hradci Králové.²⁹⁷

K JZD měli takový vztah, že dokonce na VI. Okresní konferenci JZD promluvil Jindřich Žák a kritizoval špatný stav družstva: „*Chovali jsme se k našemu JZD jako valach k hříběti, až jsme si snížili pracovní jednotku. Zvýšila se péče o záhumenky, klesl zájem o družstvo. Utvořily se dva tábory. Revizní komise zabrala a likvidovala nedostatky až za pět minut dvanáct. Teprve výroční schůze našla cestu k nápravě*“.²⁹⁸

Právě na této výroční schůzi se začaly prvně řešit problémy, doposud „vzkvétajícího“, jednotného zemědělského družstva Velká Ves. Schůze se konala 11. února 1958 v restauraci „U Nádraží“ a po několika příspěvcích se družstevníci shodli, že si již nemohou zvedat hodnotu pracovní jednotky, ale naopak, že jí musí snížit. Důvodem bylo, že se JZD začalo dostávat do finančních problémů a „*nejbohatší družstvo v okrese*“,²⁹⁹ které ještě v roce 1955 dostalo čestné uznání za vzorné plnění dodávek³⁰⁰, vyhrávalo všechny mezidružstevní soutěže a v roce 1956, bylo na titulní straně novin, jako jedno z nejlepších družstev, přestávalo plnit předepsané dodávky.³⁰¹

---

²⁹⁵ Za nový život č. 5 ze dne 29. leden 1954, titulní strana – „*Každému z vás, přeji rekreaci*“ . Archiv autora.

²⁹⁶ „*Dosídľujeme pohraniční okresy Broumov a Žamberk*“ vydalo Propagačním oddělením zemědělské správy rady KNV v Hradci Králové, v nákladu 4.500 výtisků, redakci vedl Karel Daks. Tiskem Hradecké tiskárny, n. p., provozovna Nový Bydžov. N 06261 – nedatováno, str. 11.

²⁹⁷ KOŠTÁL, Zdeněk. *Dějiny Broumova a Broumova*. Broumov: MNV Broumov, 1990, 168 s. bez ISBN, str. 119.

²⁹⁸ SOkA Náchod, sbírka novin, *Za nový život – vesnické noviny okresu Broumov 1958*. Č. 11 – 12 ze dne 1. března 1958, str. 2 – „*Řekli na VI. okresním sjezdu JZD*“.

²⁹⁹ Tamtéž, č. 9 ze dne 15. února 1958, titulní strana – „*Špatně hospodaříme*“.

³⁰⁰ SOkA Náchod, sbírka novin, *Za nový život – vesnické noviny okresu Broumov 1956 -1957*. Č. 8 ze dne 25. února 1956, titulní strana – „*Vděk pracujícím lidu těm, kteří pečují o jeho výživu*“ . - příloha

³⁰¹ SOkA Náchod, sbírka novin, *Za nový život – vesnické noviny okresu Broumov 1958*. Č. 9 ze dne 15. února 1958, titulní strana – „*Špatně hospodaříme*“.

7. Proměna každodennosti po vstupu do JZD

Je zajímavé porovnávat změnu každodenního života po vstupu do JZD, pravděpodobně nejvíce tuto změnu pocítila žena samostatně hospodařícího rolníka, který se rozhodl vstoupit do JZD. Z vyprávění pamětníků je jednoznačné, že pokud byly v rodině děti, tak vstupem do „družstva“ získali rodiče, především matka mnohem více času na výchovu. Situaci s hlídáním a výchovou dětí nám přiblíží vzpomínka Marie Žákové, která ihned druhý den po porodu, musela nastoupit do chléva a dojit krávy, „protože mi bylo řečeno, že stojí práce“ a obdobná situace nastala i ve chvíli, kdy šel nejstarší syn do první třídy základní školy: „*To jsem chtěla jít s ním, ale nemohla jsem, starý a hlavně matinka mě nepustili, že se nestíhá*“. Prakticky stejně to bylo i s hlídáním, děti opět musela hlídat matka, která je s sebou musela brávat na pole či do chléva, alespoň do té doby dokud nebyly schopny hlídat se navzájem. „Družstevní“ školky a jesle byli zřizovány až po vzniku JZD a i poté do nich měly přístup převážně děti „družstevníků“.³⁰²

Odstarší děti musely v případě samostatně hospodařícího rolníka pracovat a pomáhat rodičům v hospodářství. Alice Ledvinová vzpomíná na to, jak musela „*vařit někdy až pro 20 lidí. Rodiče si je vždycky vyjednali na špičkové práce a dostávali naturálie a jídlo. Mě bylo 11 a už jsem tohle všechno dělala*“. Dále bylo naprostou samozřejmostí, že čím starší dítě tím více práce na něj v hospodářství čekalo, jiným případem byla otázka nejstaršího syna, který velmi často sekundoval hospodáři, přičemž se měl naučit vše potřebné, aby hospodářství mohl jednou převzít.³⁰³ Avšak nedá se říci, že by děti, jejichž rodiče byli členy JZD, nepracovaly. Každá rodina měla své záhumenky a drobné zvířectvo či „záhumenkovou“ krávu a starost o toto „hospodářství“ spočívala převážně na dětech. Případně musely tyto děti zastoupit své rodiče v práci v JZD: „*to mě bylo asi 13 a musel jsem jít za mamku do práce, protože jí neměl kdo zastoupit, a to jsme ještě u Jirmanů dojili ručně, ono vůbec když se svedly krávy, tak nikdo nechtěl chodit do kravína, protože byli všichni zvyklí, že to mají doma a teď najednou, aby někam chodili, to jim nevonělo, tak jsem místo školy týden chodil dojit*“.³⁰⁴

Celkově se nechá říci, že po vstupu do JZD získali „družstevníci“ více volného času, jisté peníze a minimální stres, který by měli, jako samostatně hospodařící rolníci. Další výhody pro ně mohly spočívat v tom, že měli nárok na lepší pojištění, nárok na důchod atd.

³⁰² Rozhovor s Marií Žákovou - manželkou Jindřicha Žáka ml., Božanov, 12. 8. 2012.

³⁰³ Rozhovor s Alicí Ledvinovou – Slavíkovou – dcerou Josefa Ledviny, Martínkovice, 13. 8. 2012.

³⁰⁴ Rozhovor s Jindřichem Žákem – synem Jindřicha Žáka ml., Broumov – Velká Ves, 16. 1. 2013.

„Máma, žádný důchod nikdy nedostala, protože neměla odpracovaný léta“.³⁰⁵ Výraznou změnou byla možnost odjet na rekreaci a relativně pevná pracovní doba, „když jsem si udělala svoji práci, mohla jsem jít domů, vyzvednout děti ze školky a pak trocha práce doma“.³⁰⁶ Protikladem všech těchto pozitiv může být, že se velmi často v JZD upřednostňoval třídní původ, před odbornou kvalifikací a zkušenostmi a „tak se stalo, že táta pracoval úplně podřadně na rozdíl od všech rádobý agronomů, co tam byli, kteří tomu vůbec nerozuměli“.³⁰⁷

---

³⁰⁵ Rozhovor s Janem Jirmanem - syn Antonína Jirmana, Broumov – Velká Ves, 15. 1. 2013.

³⁰⁶ Rozhovor s Marií Žakovou - manželkou Jindřicha Žáka ml., Božanov , 12. 8. 2012.

³⁰⁷ Rozhovor s Alicí Ledvinovou – Slavíkovou – dcera Josefa Ledviny, Martínkovice 2012.

8. Závěr

Vývoj československého pohraničí se od sklonku války ubíral sestupným směrem. Nově příchozí národní správci, mezi kterými se vyskytovalo velké množství zemědělsky nevzdělaných lidí, kteří svou „vzdělanost“ dokládali pouze několikaletou praxí coby námezdní dělníci v zemědělských závodech, kde se k faktickému řízení zemědělského hospodářství ani nepřiblížili. Staří němečtí hospodáři, kteří zůstávali po určitou dobu nadále ve svém dosavadním domově, neměli prakticky žádnou moc, aby rozpadající se hospodářství zachránili a dokonce jim bylo přímo zakázáno, aby se jakýmkoliv způsobem vměšovali do rozhodování národního správce. Ke zlepšení situace rozhodně nepřispěl odsun německého obyvatelstva, protože díky tomu se snížil počet pracovních sil v zemědělství a nezkušení národní správci nadále nedokázali stíhat všechny potřebné práce, čímž se krize ještě více prohloubila. Jistou změnu přinesla až revize národních správců na přelomu let 1945 a 1946, která mnohé nedostatky odhalila a nezkušené národní správce, pokud již nebyly přinuceni okolnostmi, ze zemědělských závodů odvolala. Avšak i přes tuto revizi zůstalo na původně německých hospodářstvích velké procento těch, kteří nebyli schopni samostatného hospodaření, pro ty se vysvobozením stala jednotná zemědělská družstva, jejichž zakládání bylo nejintenzivnější právě v pohraničí.

Kolektivizaci v pohraničních oblastech nejvíce napomáhala již zmiňovaná nezkušenost nových vlastníků zemědělských závodů, dalším faktorem bezesporu byla, respektive nebyla vazba k půdě, jako k tzv. „rodné hroudě“ a v neposlední řadě to byla i vysoká zadluženost mnohých osídlenců, kteří byli při svém příchodu donuceni k nákupu nových hospodářských strojů, které nutně potřebovali, aby byli schopni plnit předepsané kontingenty dodávek zemědělských komodit, přičemž jim tyto stroje byly mnohdy zabavovány, protože nebyly tzv. „plně využívány“.

Kolektivizace československé vesnice, která byla v předúnorových projevech komunistických ministrů odmítána, měla na vzhled a život vesnic nedozírné následky. V první řadě se nechá říci, že došlo k rozvrácení „dobrých sousedských vztahů“ a s neustále se stupňujícím „*třídním bojem*“ se rozpadala stará pospolitost a lidová kultura, která byla později nahrazená „*socialistickým smýšlením a bojem za beztřídní společnost*“. Jednotnost vesnice tedy byla v době boje proti „*nepříteli lidu a vesnickému boháči*“ nejdříve rozvrácena, aby mohla být nově utvořena v podobě „*socialistické vesnice*“ pod záštitou JZD. Díky přesunu téměř veškeré zemědělské půdy pod správu JZD či ČSSS došlo k rozorání mezí a vytvoření velkých scelených lánů s monokulturním porostem. S cílem zvýšit výnosy docházelo

k přehnojování půdy anorganickými hnojivy a k neustále se zvyšujícímu množství postřiků a posypů proti škůdcům. Například v boji proti „americkému brouku“, mandelince bramborové, se na československá pole vysypaly tuny velmi karcinogenní látky DDT. Její účinnost proti škůdci byla sice stoprocentní, avšak zabíjela i ostatní hmyz, to v konečném důsledku vedlo k rozvrácení potravinového řetězce a k téměř naprostému vyhubení drobných živočichů, jako je králík divoký, zajíc polní, koroptev polní a další. S ekologickými následky této chemizace a s následky scelování zemědělské půdy se potýkáme do dnešních dob.

Další negativní vliv měla kolektivizace na samozásobitelský systém, což se projevilo nejdříve na začátku 50. let nedostatkem potravin a nutností zachování potravinových a šatních lístků až do roku 1953 a podruhé v 90. letech, kdy po restituci zemědělských majetků nebyla většina nových majitelů schopná navázat na zemědělskou tradici a obnovit svá rodová hospodářství.

Tato práce se v první řadě zabývá Broumovskem a obcí Velká Ves, v časovém rozmezí let 1945 až 1960, kdy okres Broumov díky územní reorganizaci zanikl a stal se součástí okresu Náchod. Během tohoto období můžeme pozorovat všechny výše jmenované prvky, tedy odsunem sudetských Němců a příchodem nových osídlenců v letech 1945 až 1948 počínaje a konče kolektivizací v období od 18. května 1949, kdy bylo založeno první JZD na Broumovsku, do konce 50. let, kdy byla kolektivizace definitivně dokončena. I přes prvotní rychlost v zakládání nových JZD se na Broumovsku projevila krize komunistického režimu a s tím spojené zpomalení či přímo zastavení kolektivizačních snah a následná druhá vlna kolektivizace během, které bylo v roce 1958 naráz založeno 14 nových JZD. V konečné fázi byla většina JZD sloučena s Československými státními statky a v roce 1977 vznikl dalším sloučením jeden velký státní statek Teplice nad Metují. Jako poslední JZD na Broumovsku zůstalo nejvíce prosperující JZD Broumov – Velká Ves, to se sloučilo se státním statkem Teplice nad Metují až v březnu roku 1977.

Závěrem se nechá říci, že toto zkoumané období je s ohledem na Broumovsko velmi málo popsáno a rozhodně by si zasloužilo větší pozornost, než které se mu dostávalo dosud. Při mé práci s pamětníky se mimo jiné z jejich vyprávění otevřela další možnost rozšíření této práce či vypracování práce nové, která by se zabývala pouze vztahem venkovské ženy k JZD a proměnou každodenního života, která nastal vstupem do JZD.

9. Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

Národní archiv Praha

f. Ministerstvo zemědělství II. – JZD (1945)1949 – 1960(1961)

K. 52, Vesničtí boháči 1950 -1952.

K. 51, Vesničtí boháči 1950 -1952.

K. 42, Financování nově založených JZD a přímá pomoc nově založeným a podstatně rozšířeným JZD, jejich materiální zabezpečení .

K. 24, Schválení PV JZD kraj Hradec Králové o. Broumov – Žamberk 1949 -1951.

K. 72, Patronáty nad JZD 1949 -1955 (1957).

K. 152, Zakládání, žádosti a materiály: Velká Javorská – Vícenice,

Státní oblastní archiv Zámorsk

f. Státní statek Broumov 1952 – 2000, nezpracováno. Mapa vývoje státního statku Broumov.

Státní okresní archiv Náchod

f. MNV Velká Ves 1945 – 1950

K.7, sl. Zápisy ze schůzí pléna 1947 -1949.

f. MěNV Broumov

K. 48, sl. Vyhlášky (1945 – 1946).

f. ONV Broumov

K. 79, sl. Korespondence zajišťovacího referátu (1945 – 1947).

K. 816, sl. Tábor Meziměstí – Transporty.

K. 100, sl. Korespondence evakuačního referátu, týkající se sběrných táborů a odsunu (1946).

K. 74, sl. Dekrety národních správců Velká Ves 1945 -1947.

K. 88, sl. Konfiskáty v jednotlivých obcích 1945 – 1947.

dodatek – agenda Národní pozemkový fond, sl. Celkový návrh za úhrady přidělce:

Jirman Antonín, 1. 4. 1953. Dotazník pro národního správce 10. 10. 1945.

Nezpracováno.

f. NF – MAV Velká Ves 1948

fasc. 1, Řízení a kontrola jednotlivých odvětví – Národní správa 1946.

fasc. 1, Řízení a kontrola jednotlivých odvětví – zemědělství – projednávané záležitosti 1948.

Fasc. 1, Národní a politická spolehlivost, zbrojní pasy – povolení 1948.

Fasc. 1, Řízení místního výboru NF, MAV NF – projednávané záležitosti 1948.

Sbírka novin: Za nový život 1953 -1959.

Seznam periodik

Broumovské noviny, zvláštní vydání u příležitosti 65 let od návratu volyňských Čechů do vlasti svých předků, „*Volyňští Češi na Broumovsku*“, duben 2012.

Rudé právo ročník 31, č. 169, 20. července 1951.

Rudé právo ročník 33, č. 213, 2. srpna 1953.

Za nový život, č. 14, 10. září 1952.

Za nový život, č. 18, 6. listopad 1952.

Za nový život, č. 5, 29. leden 1954.

Za nový život, č. 34, 21. srpen 1954.

Za nový život, č. 3, 22. leden 1955.

Za nový život, č. 8, 25. únor 1956.

Za nový život, č. 41, 10. srpen 1957.

Za nový život, č. 9, 15. únor 1958.

Za nový život, č. 11 – 12, 1. březen 1958.

Seznam kronik a pamětních knih

Muzeum Broumova: Pamětní kniha města Broumova.

Masarykova základní škola Broumova: Pamětní kniha základní školy Velká Ves.

Obecní úřad Otovice: Obecní kronika.

Seznam pamětníků

Alice Ledvinová - Slavíková – dcera Josefa Ledviny, Martínkovice, 13. 8. 2012.

Jan Jirman – syn Antonína Jirmana. Broumov – Velká Ves, 15. 1. 2013.

Jan Sedláček – majitel budovy někdejšího hotelu „Beránek“ ve Velké Vsi. Broumov – Velká Ves 5. 10. 2012.

Jindřich Žák – syn Jindřicha Žáka ml. Broumov – Velká Ves, 16. 1. 2013.

Marie Žáková – manželka Jindřicha Žáka ml. Božanov, 12. 8. 2012.

Vlastimil Ledvina – syn Josefa Ledviny. Martínkovice, 10. 8. 2012.

Seznam literatury

BÁRTA, Milan. *Očista středních zemědělských škol od dětí "vesnických boháčů" a jejich internace na státním statku Albrechtice*. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, roz. 128 - 135. ISBN 9788073632267.

BENEŠ, Zdeněk a KURAL, Václav. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2. opr. vyd. Praha: Gallery, 2002, 304 s. ISBN 80-860-1060-0.

BLAŽEK, Petr – JECH, Karel – KUBÁLEK, Michal a kol. *Akce K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech : studie, seznamy a dokumenty*. 1. vyd. Praha: Pulchra, 2010, 636 s. ISBN 80-873-7705-2.

BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1946*. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2008, 415 s. Historie (Academia). ISBN 978-802-0016-379.

BŘEZINA, Vladimír. *Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955 - 1960*. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2008, roz. 128 - 135. ISBN 9788073632267.

ČAPKA, František; SLEZÁK, Lubomír a VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2005, 359 s. ISBN 80-720-4419-2.

ČAPKOVÁ, Kateřina a FRANKL, Michal. *Nejisté útočiště: Československo a uprchlíci před nacismem, 1933-1938*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2008, 421 s. ISBN 978-807-1858-409.

FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky II*. Vyd. 2., uprav. Brno: Atlantis, 1994, 367 s. ISBN 80-710-8091-8.

FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky III*. Vyd. 2., uprav. Brno: Atlantis, 1996, 503 s. ISBN 80-710-8091-6.

FEIERABEND, Ladislav. *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952*. Volary: Stehlík, 2007, 161 s. ISBN 978-80-86913-03-2.

HOLUB, Ota. *Stůj! Finanční stráž!*. Vyd. 1. Praha: Naše vojsko, 1987, 266 s., bez ISBN.

JECH, Karel. *Soumrak selského stavu, 1945-1960*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, 252 s. ISBN 80-728-5010-5.

JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Edice Moderní dějiny. ISBN 80-702-1902-5.

JUNĚCOVÁ, Jana, PŠENIČKOV, Jana (ed.): *Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství – vznik JZD 1948 – 1949. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze*. Praha: Státní ústřední archiv, 1995, 211 s. ISBN 80-85475-23-5.

KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: Doba tání 1953 - 1956*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2005, 768 s. ISBN 80-86598-98-5.

KINZEL, Herbert: *Die Gemeinde Grossdorf. Heimatkreis Braunau. Forchheim, Sudetenland* 1999. 195 s. bez ISBN.

KOŠŤÁL, Zdeněk. *Dějiny Broumova a Broumova*. Broumov: MNV Broumov, 1990, 168 s. bez ISBN.

LENDEROVÁ, Milena - JIRÁNEK, Tomáš - MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010, 430 s. ISBN 978-802-4616-834.

NOSKOVÁ, Jana. *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*. Vyd. 1. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity, 2007, 227 s. Etnologické studie, 2. ISBN 978-802-5400-951.

OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení: vzpomínky opata břevnovského kláštera*. 3., opr. a dopl. vyd. Praha: Torst, 1997, 344 s. ISBN 80-721-5028-6.

ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: vzestup a pád agrární strany*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2011, 901 s. ISBN 978-80-87211-47-2.

RŮŽKOVÁ, Jiřina a ŠKRABAL, Josef. *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005*. 1. vyd. Praha: Český statistický úřad, 2006, 1. díl., 759 s. ISBN 80-250-1310-3.

SCHELLE, Karel; SCHELLEOVÁ, Ilona a SCHELLEOVÁ, Andrea. *Geschichte der tschechischen öffentlichen Verwaltung*. 1. Aufl. München: Grin, 2011, 225 s. ISBN 978-3-640-79720-2.

SLEZÁK, Lubomír. *Zemědělské osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Blok, 1978, 189 s. ISBN Bez ISBN.

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa, 1945-1947*. Vyd. 1. Praha: Naše vojsko, 1991, 536 s. ISBN 80-200-0328-2.

VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny volyňských Čechů*. Brno: Masarykova universita v Brně, 1997-2001, 218 s. ISBN 80210256893.

Vzorové stanovy JZD 1957. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1957.

„Dosídľujeme pohraniční okresy Broumov a Žamberk“, vydalo Propagačním oddělením zemědělské správy rady KNV v Hradci Králové, v nákladu 4.500 výtisků, redakci vedl Karel Daks. Tiskem Hradecké tiskárny, n. p., provozovna Nový Bydžov. N 06261 – nedatováno.

Internetové zdroje

Ministerstvo vnitra ČR: *statisticky – počty obyvatel v obcích* [2012-09-05].

URL: <http://aplikace.mvcr.cz/adresa/h/bozan/stude.html>

Vláda České republiky: *historie minulých vlád – vlády 1945 – 1960* [2013-01-19].

URL: <http://vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1945-1960-csr/>

Český statistický úřad: *volby do Národního shromáždění 1920 až 1935* [2012-05-20].

URL: http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/4219-06-1920_az_1935

Česká televize: *internetové vysílání – historický magazín* [2012-12-15].

URL: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10095687448-historicky-magazin/208452801280026/>

Ius Wiki: *25. Obnovení právního pořádku 1944 -1945* [2013-03-22].

URL: <http://www.ius-wiki.eu/historie/pfuk/cech/zkouska/skupina-b/otazka-25>

Mapa regionu Broumovsko [2013-03-22].

URL: <http://mapa.broumovsko.cz/>

Svedomi.cz [2012-12-12].

URL: http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlpr.htm

Ústavu pro českou literaturu Akademie věd České republiky: *digitalizované časopisy* [2012-12-02].

URL: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1951/7/21>

Zákony a dekrety

Dekret presidenta republiky č. 5/1945 Sb., ze dne 19. května 1945 „o neplatnosti některých majetkově právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů“. Dostupný v: ČAPKA, František; SLEZÁK, Lubomír a VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2005, 359 s. ISBN 80-720-4419-2.

Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., ze dne 21. července 1945 „o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa“. Dostupný tamtéž.

Dekret presidenta republiky č. 28/1945 Sb., ze dne 20. července 1945 „o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci“. Dostupný tamtéž.

Program československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků přijatý 5. dubna 1945 v Košicích, tzv. Košický vládní program. Dostupný na: Svedomi.cz [2012-12-12].
URL:http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlpr.htm

Ústavní dekret ze dne 4. prosince 1944 č. 18/1944 „O národních výborech a Prozatímním Národním shromáždění“. Dostupný na: Ius Wiki: 25. *Obnovení právního pořádku 1944 -1945* [2013-03-22]. URL: <http://www.ius-wiki.eu/historie/pfuk/cech/zkouska/skupina-b/otazka-25>

10. Seznam zkratek

AV – akční výbor Národní fronty

ČSR – Československá republika

JSČZ - Jednotný svaz českých zemědělců

JZD – jednotné zemědělské družstvo

KNV – krajský národní výbor

KSČ – Komunistická strana Československa

MNV – místní národní výbor

NSDAP - Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei

NF – Národní fronta

ONV – okresní národní výbor

ORK – okresní rolnická komise

SSS – státní strojní stanice

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

SNB – Sbor národní bezpečnosti

StB – Státní bezpečnost

STS – státní traktorová stanice

ÚV KSČ – ústřední výbor Komunistické strany Československa

11. Seznam příloh

Příloha č. 1: Národní Výbor Broumov: Vyhláška – rozkaz Vrchního velitelství Sovětské Rudé Armády.

Příloha č. 2: Okresní správní komise v Broumově: Vyhláška o všeobecné pracovní povinnosti.

Příloha č. 3: Fotografie zemědělské usedlosti čp. 36/37 Richarda Kinzela.

Příloha č. 4: Fotografie polních prací.

Příloha č. 5: Fotografie transportu sudetských Němců – nádraží v Meziměstí.

Příloha č. 6: Fotografie transportu sudetských Němců – nádraží v Meziměstí.

Příloha č. 7: Fotografie transportu sudetských Němců – nádraží v Meziměstí.

Příloha č. 8: Knížečka „*Dosídlujeme pohraniční okresy Broumov a Žamberk*“ – přední desky.

Příloha č. 9: Knížečka „*Dosídlujeme pohraniční okresy Broumov a Žamberk*“ – str. 5.

Příloha č. 10: Knížečka „*Dosídlujeme pohraniční okresy Broumov a Žamberk*“ – str.6 a 7.

Příloha č. 11: Výměr o určení odměny národního správce [Jindřicha Žák, Velká Ves čp. 6] podniku polního hospodářství o výměře do 30 ha.

Příloha č. 12: Revers výměru o určení odměny národního správce [Jindřicha Žák, Velká Ves čp. 6] podniku polního hospodářství o výměře do 30 ha.

Příloha č. 13: Dekret o vlastnictví půdy udělený Jindřichu a Marii Žákovým.

Příloha č. 14: Dekret o vlastnictví půdy udělený Jindřichu (st.) a Anně Žákovým.

Příloha č. 15: Osvědčení pro posluchače „Rozhlasové zemědělské univerzity“, 1950.

Příloha č. 16: Žádost o národní správu – Jan Moravec.

Příloha č. 17: Zrušení národní správy Jana Moravce na hospodářství čp. 22 ve Velké Vsi.

Příloha č. 18: Pochvalné uznání pro obec Velká Ves za vzorné plnění dodávek mléka, 27. ledna 1947.

Příloha č. 19: Kontrola povinné dodávky mléka, 3. srpna 1948.

Příloha č. 20: Fotografie stavění „máje“, Velká Ves 1946.

Příloha č. 21: Pamětní list u k příležitosti návštěvy základní školy Velká Ves Dr. Zdeňkem Nejedlým.

Příloha č. 22: Mapa osídlení pohraničí z vnitrozemí českých zemí – Severní a severovýchodní Čechy.

Příloha č. 23: Fotografie příchodu volyňských Čechů, nádraží v Žatci.

Příloha č. 24: Mapa prvoosídlení Čechů z Volyně ve vlasti v letech 1945 – 1947.

Příloha č. 25: Zrušení přídělu zem. usedlosti Antonínu Jirmanovi a jeho manželce a přidělení této JZD Velká Ves.

Příloha č. 26: Zrušení přídělu Antonína Jirmana ve Velké Vsi a přidělení náhradního přídělu čp. 83 a 118 v Broumově.

Příloha č. 27: Dopis Jindřicha Žáka ml. pro MNV Broumov - předání připachtovaných pozemků /reservy/ a předání přídělu pozemků nar. poz. fondu., 16. 8. 1950.

Příloha č. 28: Odpověď MNV Broumov, pro Jindřicha Žáka ml. - odmítnutí odevzdání připachtované půdy, 16. 10. 1950.

Příloha č. 29: Dopis Jindřicha Žáka ml. pro ONV Broumov – odvolání, 15. 6. 1952.

Příloha č. 30: Porovnání stavu výkupu mezi JZD a soukromým sektorem, stav k 27. 8. 1953.

Příloha č. 31: Novinový článek s čestným uznáním pro JZD Velká Ves.

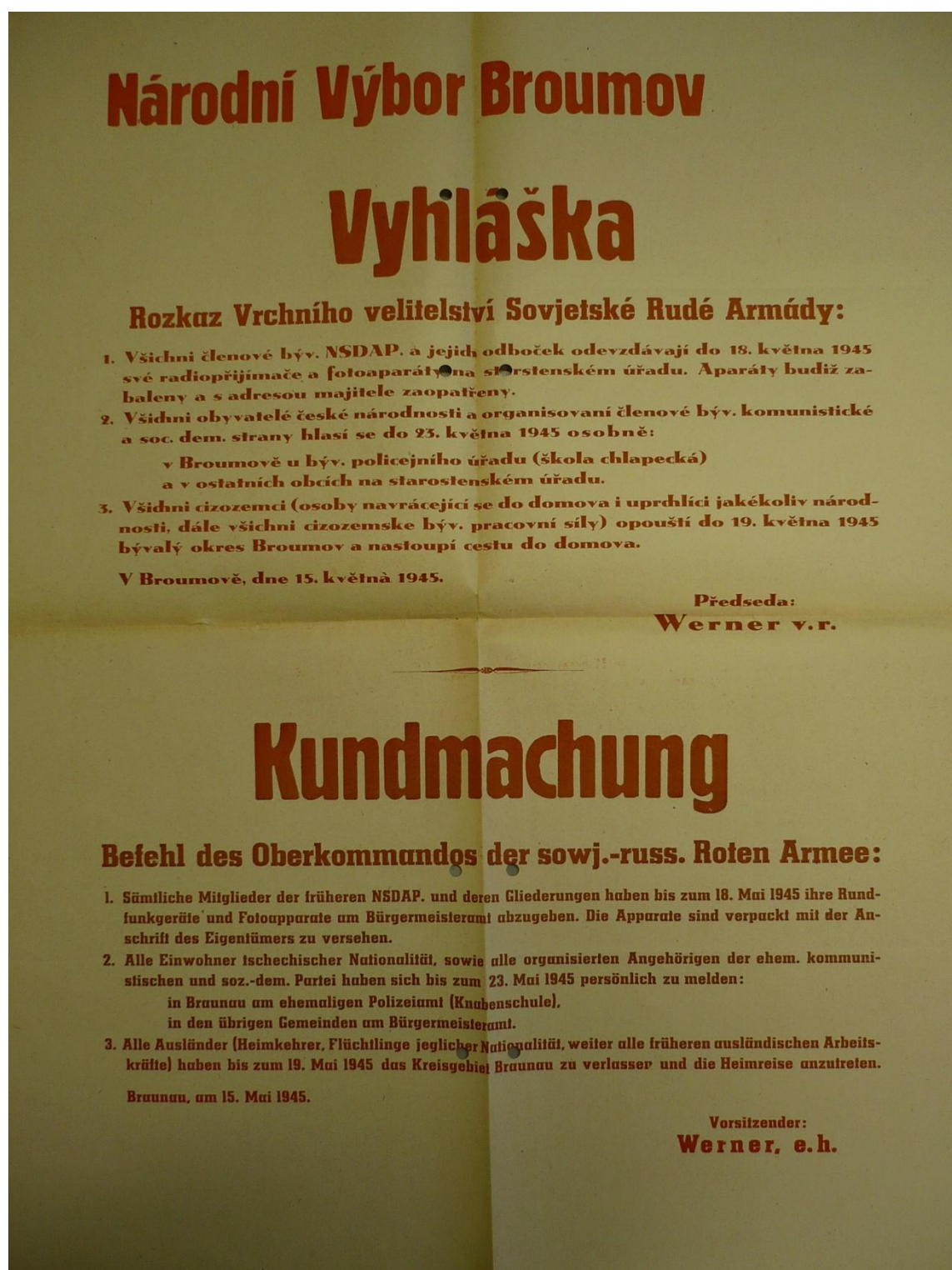
Příloha č. 32: Jeden z letáků zaměřený proti „*vesnickým boháčům*“.

Příloha č. 33: Mapa okresu Broumov s vyznačenými obcemi, které jsou barevně odlišené podle počtu procent půdy, které obhospodařuje JZD.

Příloha č. 34: Mapa vývoje státního statku Broumov.

Příloha č. 35: Mapa Broumavska.

12. Přílohy:

Příloha č. 1: Národní Výbor Broumov: Vyhláška – rozkaz Vrchního velitelství Sovětské Rudé Armády³⁰⁸

³⁰⁸ SOkA Náchod, f. MěNV Broumov, Inv. č. 516, k. 48, sl. Vyhlášky (1945 – 1946). Národní výbor Broumov – vyhláška, rozkaz vrchního velitelství Sovětské Rudé Armády, 15. 5. 1945.

440/6

Okresní správní komise v Broumově

Daňo dne 12. 6. 1945
č. 602
příl. zn.

VYHLÁŠKA

Okresní správní komise v Broumově nařizuje

všeobecnou pracovní povinnost

pro všechny osoby německé národnosti. Pracovní povinnost týká se mužů ve stáří od 16 do 60 let jakož i žen od 15 do 50 let.

Osob německé národnosti, které jsou oprávněny nositi červené pásky, se toto nařízení netýká. Nařízení netýká se dále žen, které mají jedno nebo více dětí mladších pěti let, dále osob, které byly již nasazeny do práce.

Hlášení podléhají i samostatní obchodníci, živnostníci, jakož i osoby propuštěné ze státních a jiných služeb, jakož i osoby, které jsou sice zaměstnány, ale jejich podniky dosud nezačaly práci.

Úřad ochrany práce v Trutnově.
Pobočka Broumov.

Osoby hlášení podléhající budou se hlásit u

Müller 14/6 dne 1945, od 8 hod. do 16 hod.
Ferry 15/6

Neuposlednutí tohoto nařízení bude přísně trestáno a při vážných případech zcela bezohledně.

Předseda okresní správní komise:

Broumov, dne 9. června 1945.

O. Hnatowicz v. r.

Kundmachung

Okresní správní komise v Broumově ordnet an

die allgemeine Arbeitspflicht

für sämtliche Personen der deutschen Angehörigen. Die Arbeitspflicht betrifft die Männer im Alter von 16 — 60 Jahre, als auch die Frauen im Alter von 15 — 50 Jahre. Diese Anordnung betrifft nicht die Personen der deutschen Angehörigkeit, die die rote Binde zu tragen berechtigt sind. Weiter betrifft die Anordnung nicht die Frauen, die ein oder mehrere Kinder im Alter bis 5 Jahre haben, weiter die Personen, die schon in die Arbeit eingesetzt wurden.

Der Anmeldung unterliegen auch die selbständigen Kaufleute, Gewerbebesitzer, als auch die Personen, die aus dem Staatsdienst oder aus anderen Diensten entlassen wurden, weiter die Personen, die zwar beschäftigt sind, aber deren Unternehmungen die Arbeit noch nicht begonnen haben.

Die Personen, die der Meldung unterliegen, werden sich am März 14/6 1945
von 8 Uhr bis 16 Uhr bei Arbeitsamt Trautenau Nebenstelle Braunau Úřad ochrany práce v Trutnově Pobočka Broumov. melden.

Das Nichtgehörchen dieser Anordnung wird streng, bei ernstlichen Fällen ganz rücksichtslos bestraft.

Braunau, den 9. Juni 1945.

Předseda okresní správní komise:

O. Hnatowicz e. h.

Východočeská tiskárna Broumov

Příloha č. 2: Okresní správní komise v Broumově: Vyhláška o všeobecné pracovní povinnosti³⁰⁹

³⁰⁹ SOkA Náchod, f. MěNV Broumov, Inv. č. 516, k. 48, sl. Vyhlášky (1945 – 1946). OSK Broumov – vyhláška o všeobecné pracovní povinnosti, 12. 6. 1945.

Příloha č. 3: Fotografie zemědělské usedlosti čp. 36/37 Richarda Kinzela³¹⁰

Příloha č. 4: Fotografie polních prací³¹¹

---

³¹⁰ KINZEL, Herbert: *Die Gemeinde Grossdorf. Heimatkreis Braunau. Forchheim, Sudetenland* 1999. 195 s. bez ISBN – „*Der Popelhof des Richard Kinzel (Nr. 36/37)*“, str. 45.

³¹¹ KINZEL, Herbert: *Die Gemeinde Grossdorf. Heimatkreis Braunau. Forchheim, Sudetenland* 1999. 195 s. bez ISBN, str. 45.

Příloha č. 5: Transport sudetských Němců – nádraží v Meziměstí³¹²

Příloha č. 6: Transport sudetských Němců – nádraží v Meziměstí³¹³

---

³¹² KINZEL, Herbert: *Die Gemeinde Grossdorf. Heimatkreis Braunau*. Forchheim, Sudetenland 1999. 195 s. bez ISBN, str. 75.

³¹³ Tamtéž.

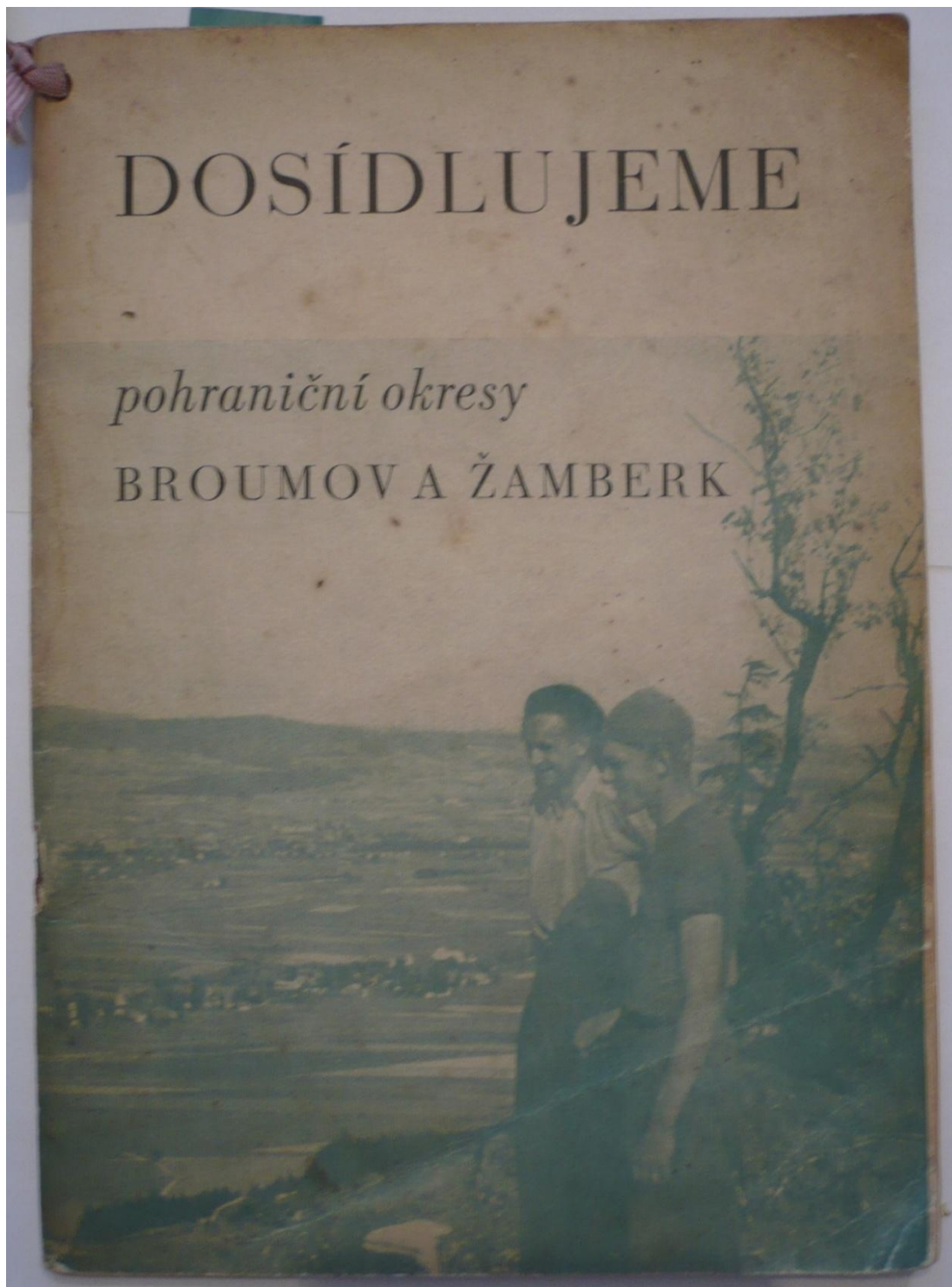

Příloha č. 7: Transport sudetských Němců – nádraží v Meziměstí³¹⁴

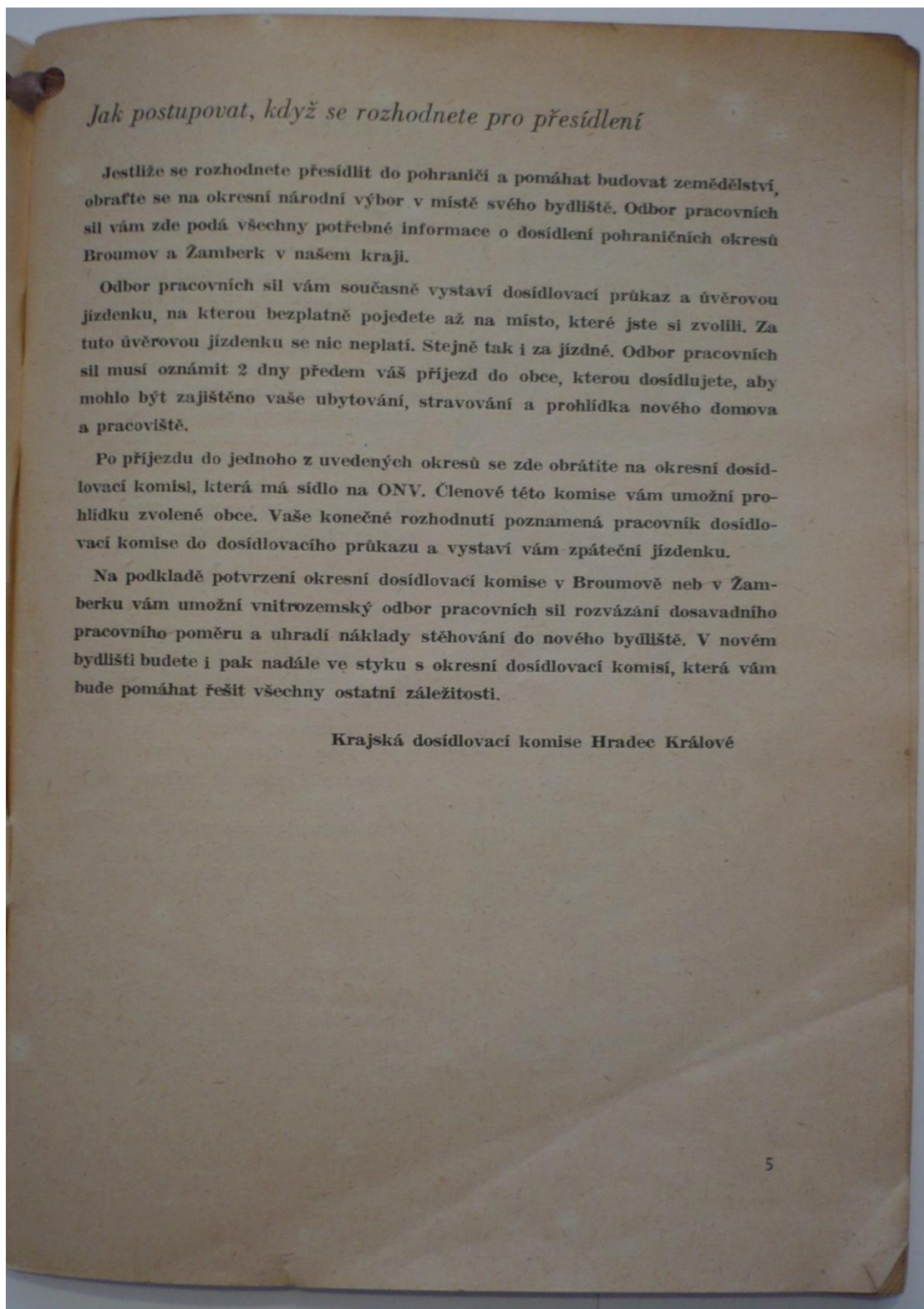
³¹⁴ KINZEL, Herbert: *Die Gemeinde Grossdorf. Heimatkreis Braunau*. Forchheim, Sudetenland 1999. 195 s. bez ISBN, str. 75.

Příloha č. 8: Knížečka „*Dosídlujeme pohraniční okresy Broumov a Žamberk*“ – přední desky³¹⁵

³¹⁵ „*Dosídlujeme pohraniční okresy Broumov a Žamberk*“ vydalo Propagačním oddělením zemědělské správy rady KNV v Hradci Králové, v nákladu 4.500 výtisků, redakci vedl Karel Daks. Tiskem Hradecké tiskárny, n. p., provozovna Nový Bydžov. N 06261, nedatováno. Archiv autora.

Příloha č. 9: Knížečka „*Dosídľujeme pohraniční okresy Broumov a Žamberk*“ – str. 5.³¹⁶

³¹⁶ „*Dosídľujeme pohraniční okresy Broumov a Žamberk*“ vydalo Propagačním oddělením zemědělské správy rady KNV v Hradci Králové, v nákladu 4.500 výtisků, redakci vedl Karel Daks. Tiskem Hradecké tiskárny, n. p., provozovna Nový Bydžov. N 06261, nedatováno. Archiv autora.

Příloha č. 10: Knížička „Dosídlujeme pohraniční okresy Broumov a Žamberk“ – str.6 a 7.³¹⁷

³¹⁷ „Dosídlujeme pohraniční okresy Broumov a Žamberk“ vydalo Propagačním oddělením zemědělské správy rady KNV v Hradci Králové, v nákladu 4.500 výtisků, redakci vedl Karel Daks. Tiskem Hradecké tiskárny, n. p., provozovna Nový Bydžov. N 06261, nedatováno. Archiv autora.

Místní národní výbor (správní komise) v Velka Ves.
 Zkonfiskovaný zemědělský podnik čp.: 6.
 Původní vlastník zkonfiskovaného podniku: Hugo Scholz.
 Jméno a příjmení národního správce: Jindřich Žák.

V ý m ě r

o určení odměny národního správce podniku polního hospodářství o výměře do 30 ha.

Panu

Jindřich Žákoví,

národním správcem

v Velka Ves. čp. 6-

Místní národní výbor (správní komise) v Velka Ves.

určuje Vám jako odměnu za Vaši činnost národního správce

čistý výnos

ze spravovaného podniku po odečtení částky K 18.319.20 (slovy: osmnacttisictristadevatenac
naet 20/100), kterou jste povinen zaplatiti připojenými vplatními listky

Národnímu pozemkovému fondu při ministerstvu zemědělství na jeho účet u Poštovní spořitelny
 v Praze č. 42100 x 2. Prvou polovinu této částky, t. j. 9.169.20 (slovy: devettisicjédnosto-
sedesatdevet 20/100.), jste povinen zaplatiti nejpozději do 1. 11. 1945, zbytek

do 1. 2. 1946. Skončí-li Vaše činnost před 1. 2. 1946, jste povinen zaplatiti celou tuto částku před
 skončením činnosti. Celá částka i dílčí částky jsou splatny ve shora stanovených lhůtách (po pří-
 padě se zákonnými úroky z prodlení) pod exekucí.

Proti tomuto výměru se lze odvolati k okresnímu národnímu výboru (správní komisi) ve lhůtě
 15 dnů ode dne vydání (doručení) výměru. Odvolání jest podati u Místního národního výboru
 (správní komise). Odvolání nemá odkladného účinku.

O d ů v o d n ě n í :

Podle směrnic ministerstva zemědělství o určování odměny národních správců pro zkonfisko-
 vaný zemědělský majetek, kterými se provádí § 23 dekretu presidenta republiky ze dne 19. května
 1945, č. 5 Sb., činí odměna národního správce zemědělských podniků (polní hospodářství) o výměře
 do 30 ha čistý výnos ze spravovaného podniku po odečtení určité částky, kterou je národní správce
 povinen odevzdati Národnímu pozemkovému fondu.

Příloha č. 11: Výměr o určení odměny národního správce [Jindřicha Žák, Velká Ves čp. 6] podniku polního hospodářství o výměře do 30 ha. Archiv autora.

Ve Vašem případě se částka, kterou jste povinen odevzdati, vypočte takto:

Výměra Vámi spravovaného podniku, činí	ha 22.45
od této výměry se odečte:	
1. výměra neobdělané půdy	ha -----
2. výměra půdy, jejíž kultura byla zničena válečnými událostmi	ha -----
3. výměra, z níž byla odevzdána tržba před Vaším jmenováním národním správcem	ha -----
Pro výpočet je tudíž rozhodná výměra	ha 22.45
Podle pozemnostního archu činí čistý katastrální výnos z výměry 23 ha	K 1.157.80
průměrný čistý katastrální výnos z 1 ha činí	K 55.-
Podle tabulky ve směrnících má se odevzdati z výměry 25 ha s budovami	K 18.319.20
srážka pro špatný stav budov na ha	K -----
srážka % pro nepříznivý stav kultur na ha	K -----
přirážka % z důvodu	K -----
Částka, již jste povinen odevzdati Národnímu pozemkovému fondu, činí tudíž	K 18.319.20

V **Velké Vsi**, dne **26. X.** 1945.

Rezičko.

Kučerka

Předseda místního národního výboru
(správní komise).

K 9.169.20

Záložna v Broumově

Mlýnský

Příloha č. 12: Revers výměru o určení odměny národního správce [Jindřicha Žák, Velká Ves čp. 6] podniku polního hospodářství o výměře do 30 ha. Archiv autora.

Příloha č. 13: Dekret o vlastnictví půdy udělený Jindřichu a Marii Žákovým. Archiv autora.

Příloha č. 14: Dekret o vlastnictví půdy udělený Jindřichu (st.) a Anně Žákovým. Archiv autora.

ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS V PRAZE

OSVĚDČENÍ

Klement Gottwald: Nebude u nás socialismu bez přechodu vesnice k socialismu a nebude u nás přechodu vesnice k socialismu bez vzniku dělnické třídy se základní masou drobných a středních rolníků.

Potvrzujeme, že **Ž á k Jindřich**

Velká Ves č.6. u Broumova

poslouchal(a) v jarním běhu 1950 náš pořad, nazvaný

ROZHLASOVÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERSITA

ve kterém kolektiv vzdělávacího odboru za spolupráce
se zemědělskými odborníky hovořil o cestě naší vesnice k socialismu

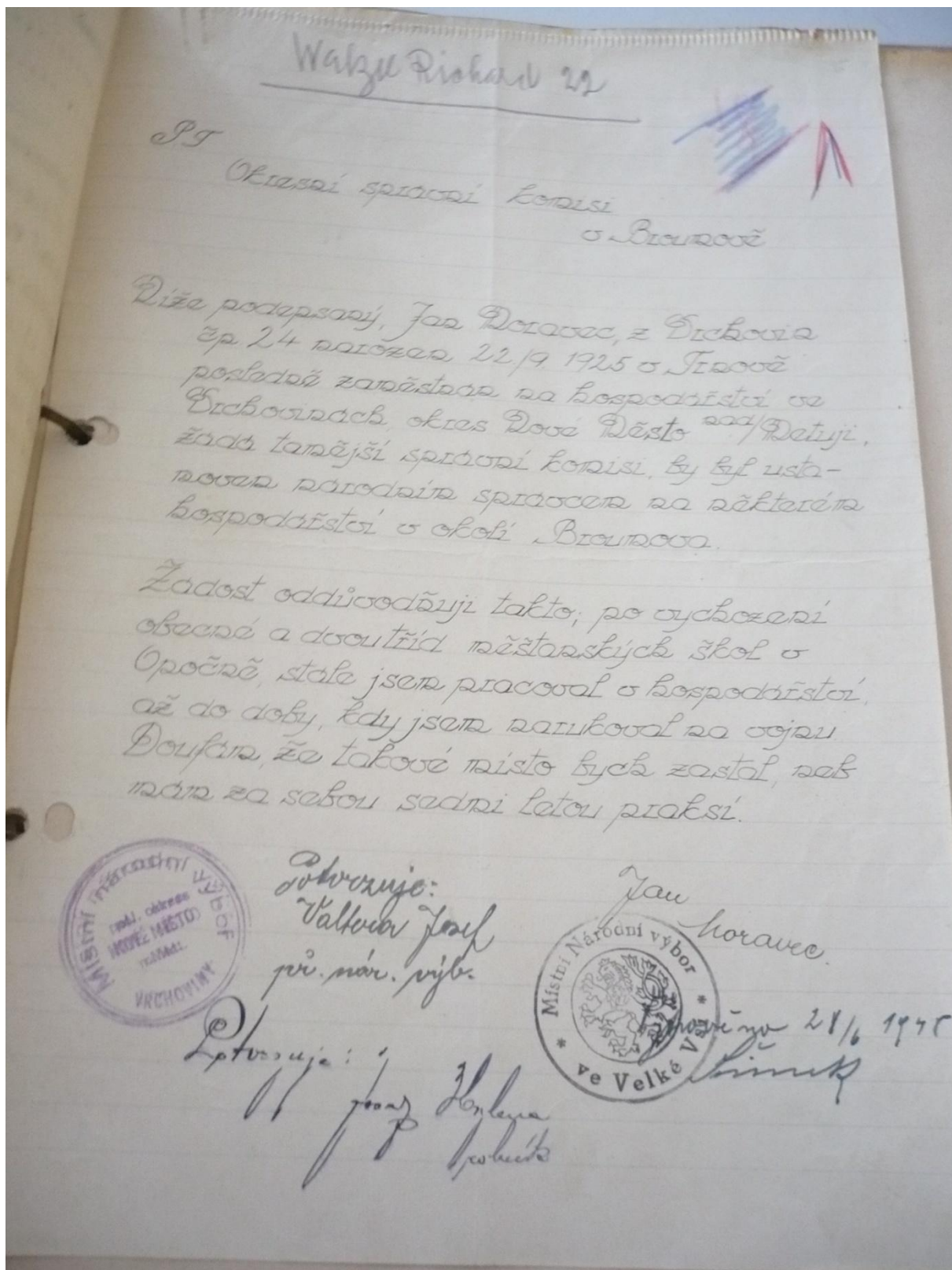
J. Jirák
Čestřední programový ředitel

J. Jirák
Čestřední programový ředitel

Příloha č. 15: Osvědčení pro posluchače „Rozhlasové zemědělské univerzity“, 1950. Archiv autora.

Příloha č. 16: Žádost o národní správu – Jan Moravec.³¹⁸

³¹⁸ SOkA Náchod, f. NF – MAV Velká Ves 1948, Inv. č. 11, fasc. 1, sl. Řízení a kontrola jednotlivých odvětví – Národní správa 1946. Žádost o národní správu – Jan Moravec, nedatováno.

563/46.

Zrušení národní správy.

7. února

6.

Pan
Jan Moravec, nár. správce zemědělství,
Velká Ves, čp. 22.

Místní správní komisi ve Velké Vsi byl doručen přípis Osídlovací komise ministerstva zemědělství pro pol. okres Broumov následujícího znění:

Při kontrole provedené dne 10. října 1945 ze zájmového okresu Náchod bylo zshledáno, že pan Jan Moravec čp. 22 jest mladý a nemá schopnosti plánování práce usedlosti. Potřebuje zemědělskou praxi nebo nad sebou po určitou dobu dobré vedení. Dále byla ~~zastaven~~ několikrát upozorněna okr. osídlovací komise min. zem. v Broumově na národního správce Moravce, že si nehledí vůbec hospodářství, že za 3. týdny nedostavil se vůbec na pole a né býti starého hospodáře nauce nebyl by p. Moravec jako hospodář samostatný schopný.

Na základě těchto upozornění rozhodla okresní rolnická komise v Broumově, aby byl zrušen dekret na národní správu p. Moravcovi. O tomto rozhodnutí Vám podávám správu a žádám Vás, by jste dekret ze dne 27. 6. 1945 vydaný Vám zdejší úřadem ihned odevzdal na zdejší úřadě.

Za:

předseda.

Příloha č. 17: Zrušení národní správy Jana Moravce na hospodářství čp. 22 ve Velké Vsi.³¹⁹

³¹⁹ SOkA Náchod, f. NF – MAV Velká Ves 1948, Inv. č. 11, fasc. 1, sl. Řízení a kontrola jednotlivých odvětví – Národní správa 1946. Osídlovací komise ministerstva zemědělství pro pol. okres Broumov - zrušení národní správy na hospodářství č. 22, 7. 2. 1946.

Okresní národní výbor v Broumově

č. j.: 15-322/47

V Broumově dne 15. března 1947

Pochvalné uznání

bylo usneseno udělit na zasedání okresní mléčné komise v Broumově,

konaném dne 27. ledna 1947

obci (osadě)

Velká Ves

za vzorné plnění dodávek mléka.

Chovatelé dojnic Vaší obce svým pracovním výkonem, vzornou pohotovostí a porozuměním pro potřeby výživy obyvatelstva, zařadila se na přední místo vykonávání občanských povinností.

Předseda okresního národního výboru:

V. Hrubý

Členové okresní mléčné komise:

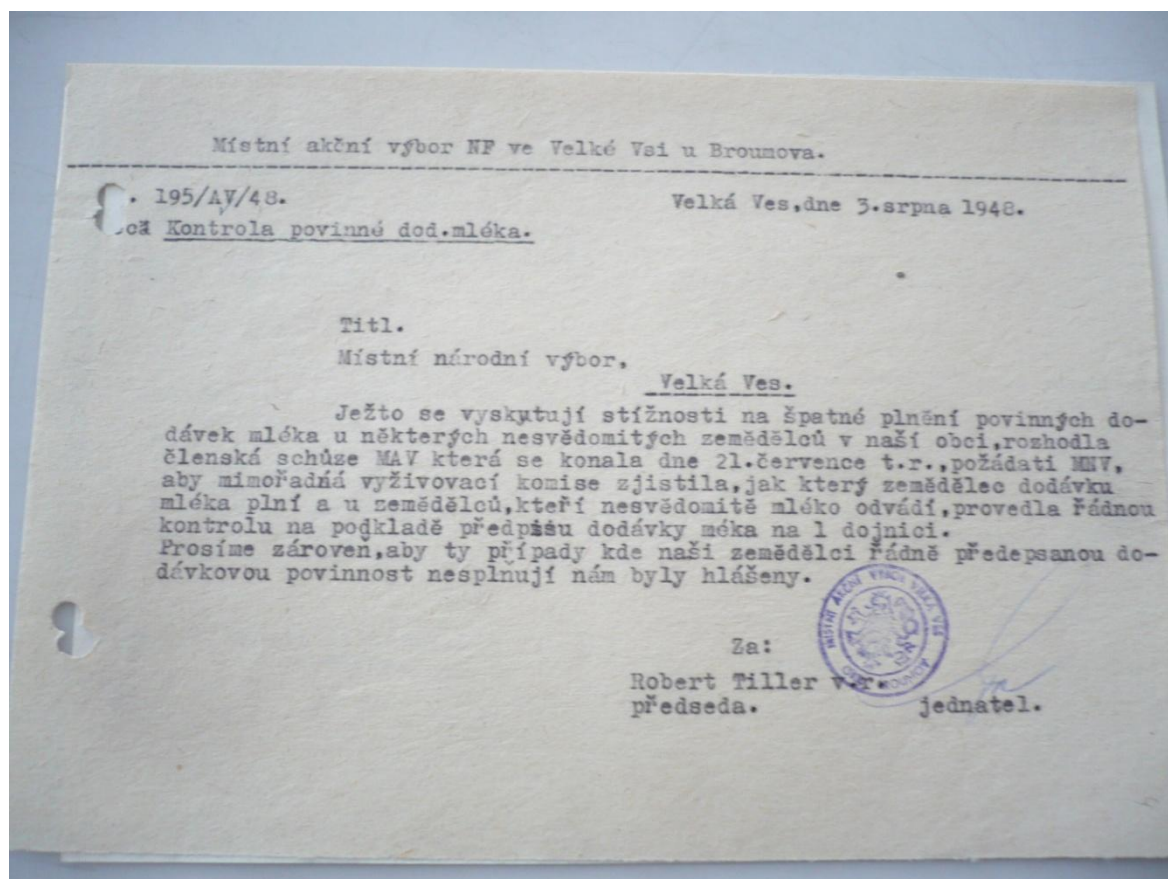
František Lehel

Karel Vátek

Roman Pujáček

Příloha č. 18: Pochvalné uznání pro obec Velká Ves za vzorné plnění dodávek mléka, 27. ledna 1947. Archiv autora.

Příloha č. 19: Kontrola povinné dodávky mléka, 3. srpna 1948.³²⁰

Příloha č. 20: Stavění „máje“ 1946. Archiv autora.

³²⁰ SOkA Náchod, f. NF – MAV Velká Ves 1948, inv. č. 10, fasc. 1, sl. Řízení a kontrola jednotlivých odvětví – zemědělství – projednáváné záležitosti 1948. Místní akční výbor NF Velká Ves – kontrola povinné dodávky mléka, 3. 8. 1948.

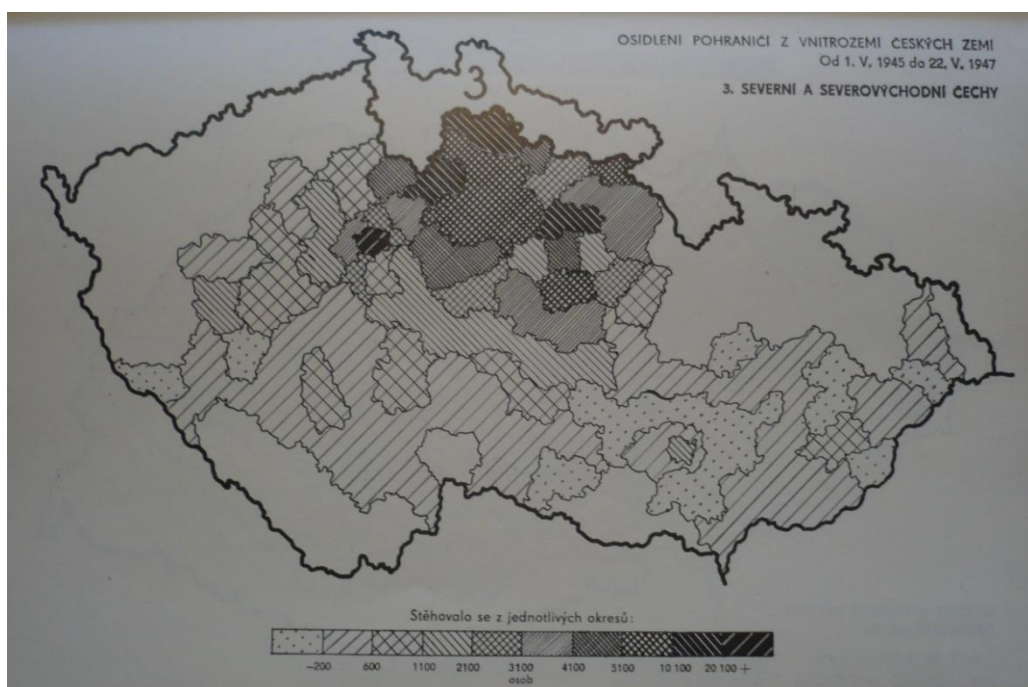
Pamětní list

v upomínku na milou a
vzácnou návštěvu
pana ministra sociální péče
prof. Dr. **ZDENĚKA NEJEDLÉHO**

při příležitosti pojmenování
VBZ - závodu Broumov-Velká Ves
na závod „Zdeněk Nejedlý“
a jmenování p. ministra
**čestným občanem
obce Velké Vsi.**

Příloha č. 21: Pamětní list u k příležitosti návštěvy základní školy Velká Ves Dr. Zdeňkem Nejedlým.³²¹

³²¹ Masarykova základní škola Broumov: Pamětní kniha základní školy Velká Ves „školní rok 1946/1947“ – pamětní list

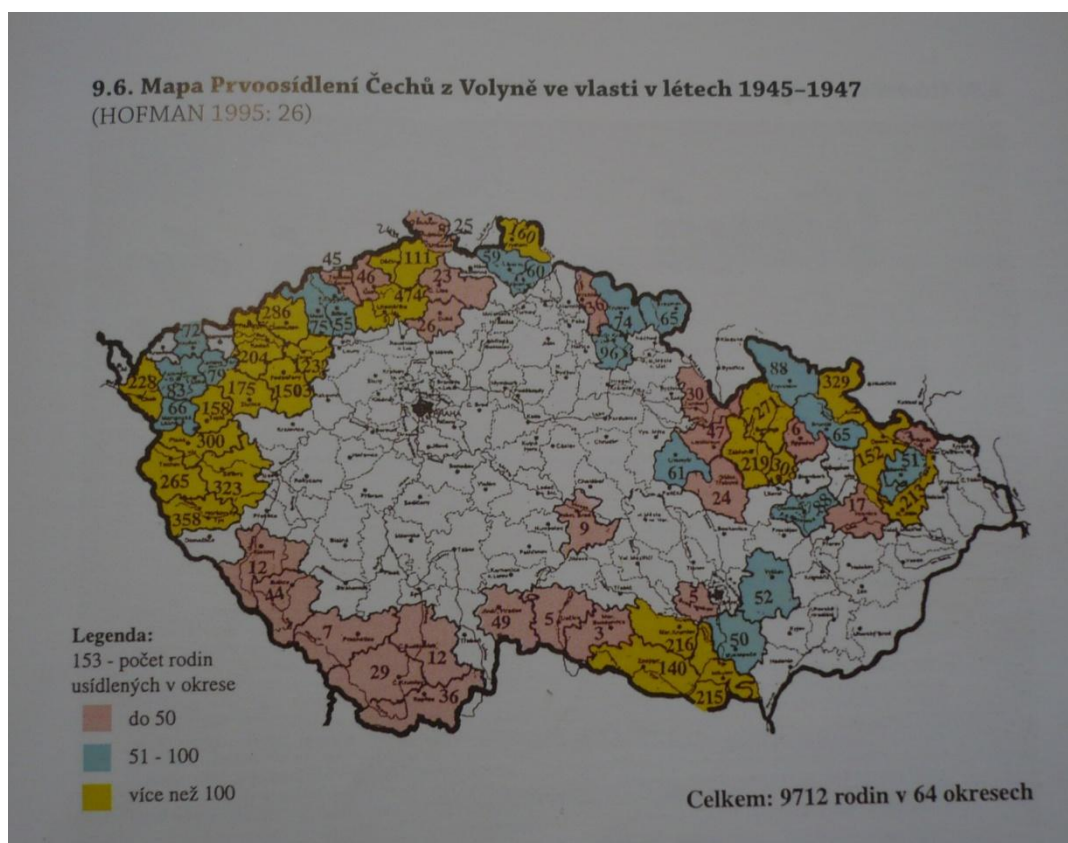
Příloha č. 22: Mapa osídlení pohraničí z vnitrozemí českých zemí – Severní a severovýchodní Čechy.³²²

Příloha č. 23: Příklad volyňských Čechů, nádraží v Žatci.³²³

³²²SLEZÁK, Lubomír. *Zemědělské osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Blok, 1978, 189 s. bez ISBN, str. 93.

³²³VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny volyňských Čechů*. Brno: Masarykova universita v Brně, 1997-2001, 218 s. ISBN 80210256893, str. 209.

Příloha č. 24: Mapa prvoosídlení Čechů z Volyně ve vlasti v letech 1945 – 1947.³²⁴

³²⁴ NOSKOVÁ, Jana. *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*. Vyd. 1. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity, 2007, 227 s. Etnologické studie, 2. ISBN 978-802-5400-951.str 185.

MÍSTNÍ NÁRODNÍ VÝBOR V BROUMOVĚ

č. IX-614.5-52-Šk.m. ra. Broumov, 18.12.1952.
TELEFON č. 1 a 42

Při odpovědi uveďte vždy toto číslo jednací.

Okresní národní výbor
ref. IX.,
Broumov.

Okresní národní výbor
Broumov

Došlo dne 20. XII. 1952

Za. IX-614.5/52

K tam. čís. jedn.:
Přílohy:

Věc: Zrušení přidělu zem. usedlosti Jirmanu Antonínu a jeho manželce a přidělení této JZD ve Velké Vsi.

Místní národní výbor v Broumově na podkladě rozhodnutí rady MNV ze dne 17.12.1952 žádá o zrušení přidělu zem. usedlosti č.p.17 zapsané v grafickém přidělu pro obec Velkou Ves pod položkou 3 a znějící na manželé Antonína a Cecilii Jirmanovi. Jako náhradu navrhuje do přidělu zem. usedlost po panu Frant. Hronovském zapsanou v grafickém přidělu pro obec Broumov pod položkou 1.

Rada MNV navrhuje toto opatření v důsledku toho, že Antonín Jirman je označen jako venkovský boháč-kulak, který je zásadně proti socialisaci vesnice a proti JZD a kterým svým chováním a přítomností v dosavadním místě ohrožuje další rozvoj JZD. Vlastní budovy, které při dnění ploše obhospodařovaných pozemků nemůže plně využít a také nejsou plně využity, a JZD je nutně potřebuje, zejména stájové ~~prostory~~ prostory, kde při menší úpravě může okamžitě umístit 60 ks dojnic, což je dnes pro JZD nejnmutnější předpoklad k dalšímu plynulému rozvoji.

Příděl náhradní usedlosti doporučujeme proto, že uvedená usedlost se nachází na katastru Broumova na osamělém místě, dosavadní uživatel, kterému byl příděl usedlosti zrušen, špatně obhospodařuje pole a není zárukou, že v budoucnu by se obdělávání zlepšilo. Bude-li Ant. Jirman z obce V. Vsi vzdálen, nebude mít možnost vlivu na další utváření JZD a bude zajištěno obdělávání předmětných pozemků.

Dále uvedené opatření se doporučuje také proto, že pozemky vesnického boháče Ant. Jirmana jsou pojaty do honů JZD a A. Jirmanovi za ně byly přikázány pozemky na Broumově IV.

Věříme proto, že ONV urychleně naší žádosti z výše uvedených důvodů vyhoví.

Tajemník: *[Signature]* Místopředseda: *[Signature]*

2701551-698

Příloha č. 25: Zrušení přidělu zem. usedlosti Antonínu Jirmanovi a jeho manželce a přidělení této JZD Velká Ves.³²⁵

³²⁵ SOkA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, dodatek – agenda Národní pozemkový fond, sl. Celkový návrh úhrady přidělce: Jirman Antonín, 1. 4. 1953. MNV Broumov: Zrušení přidělu zem. usedlosti Antonínu Jirmanovi a jeho manželce a přidělení této JZD Velká Ves, 18. 12 1952. Nezpracováno.

OKRESNÍ NÁRODNÍ VÝBOR V BROUMOVĚ

Zn. : IX-614.5-52
Telefon: 10, 12, 14, 194

Broumov dne 28. prosince 1952.

V ý m ě r .

Pan
J i r m a n Antonín a Cecilie,
zemědělci
Broumov-Velká Ves čp.17.

Věc : Jirman Antonín a Cecilie, zrušení přídělů čp.17 ve Velké Vsi a přidělení náhradního přídělů čp.83 a 118 v Broumově.

Okresní národní výbor v Broumově odajímá Vám podle § 106 obč.zákona, z důležitého obecného zájmu, zemědělský příděl čp.17 ve Velké Vsi s výměrou asi 13.4547 ha pozemků a navrhuje, aby v pozemkové knize kat.území Velká Ves, ve vložce čis.346, na usedlost čp.17 s aák 13.4547 ha půdy ve Velké Vsi, vloženo bylo právo vlastnické

Jednotnému zemědělskému družstvu ve Velké Vsi.

Jako náhradu za zrušený příděl čp.17 ve Velké Vsi, přiděluje Vám okresní národní výbor v Broumově, zemědělskou usedlost čp.83 a 118 v Broumově, o výměře asi 12.0247 ha půdy, zapsanou ve vložce čis.931 pozemk. knihy kat.území Broumov, kde bude vloženo právo vlastnické s Československého státu-majetková podstata pozemk.reforen, na

J i r m a n Antonín a Cecilie.

Do tohoto výměru můžete podati odvolání nejpozději do 15 dnů po jeho doručení ke krajskému národnímu výboru v Hradci Králové. Odvolání se podává prostřednictvím okresního národního výboru v Broumově.

D ů v o d y :

Okresní národní výbor provedl výměnu shora uvedených zemědělských přídělů na návrh rady MNV v Broumově a JZD ve Velké Vsi, poněvadž u usedlosti čp.17 ve Velké Vsi vlastníte budovy, které při dnešní ploše obhospodařovaných pozemků nejsou plně využity a JZD ve Velké Vsi je nutně potřebuje, zejména stájové prostory, kde při menší úpravě může ihned umístit 60 kusů dojnic, což je pro JZD nejnutnějším předpokladem pro další plynulý rozvoj.

Zemědělská půda následující k tomuto přídělů byla při provedené hospodářsko-technické úpravě půdy zahrnuta do honů JZD, tak-že zde byla nutnost vyčleniti Vám pozemky náhradní, poněvadž jste se sami nezapojili do JZD a jste zásadně proti socialisaci vesnice.

Zemědělský referent:

Odesláno dne 28.12.1952:

- 1./Jirman Antonín a Cecilie, Velká Ves 17,
- 2./MNV v Broumově,
- 3./JZD Velká Ves,
- 4./KNV, ref.VII.v Hradci Králové,
- 5./AA

Příloha č. 26: Zrušení přídělů Antonína Jirmana ve Velké Vsi a přidělení náhradního přídělů čp. 83 a 118 v Broumově.³²⁶

³²⁶ SOKA Náchod, f. ONV Broumov 1945 -1960, dodatek – agenda Národní pozemkový fond, sl. Celkový návrh úhrady přídělce: Jirman Antonín, 1. 4. 1953. Výměr: Jirman Antonín a Cecilie, zrušení přídělů čp. 17 ve Velké Vsi a přidělení náhradního přídělů čp. 83 a 118 v Broumově, 28. 12. 1952. Nezpracováno.

Jindřich Žák, rolník Velka Ves u Broumova Kladská šp.č.

16. VIII. 1950.

Místnímu národnímu výboru
v Broumově.

Pis
IV

Předání připachtovaných pozemků/reservy/
a předání přídělů pozemků od nar. poz. fondu.

16. VIII. 1950

2840/50

Místnímu národnímu výboru v Broumově oznamuji tímto, že se vzdávám hospodaření se na 4Ha pozemků, připachtovaných od N.P.F.

Současně se vzdávám hospodaření na mém přídělů půdy na jméno Žák Jindřich a Marie, Velka Ves. Jako důvod uvádím následující:

Z nedostatku pracovních sil, z pracovní neschopnosti mého otce a matky, bez vlastního potahu a potřebných strojů v mém přídělů, byl jsem nucen opatřit si mechanizační prostředky, traktor, mlatičku a pluh za traktor, který jsme si doma sami zhotovili, tyto stroje jsem si nekoupil z přepychu, ale z nutné potřeby slych dostal svým povinností vůči národu a jeho hospodářství. Nevlád jsem nikdy žádným kapitálem a byl jsem proto nucen na tyto stroje učinit si výpůjčku v peněžním ústavu a ten dluh posud po určitých splátkách není splacen, tyto stroje, mi ale byly odebrány přesto, že jsem a výkupem nesouhlasil, jelikož odhadní cena nedosáhla výše dluhu, který na tyto stroje mám v založně. Nyní mi zbývá dosti velký dluh, který nevím jak a z čeho budu moci zaplatit. Nemohu a nechci, tento dluh splácet na úkor zdraví mé rodiny. Mámli uživití sebe, ženu a čtyři děti ve staří od 8 měsíců do 6 roků, nemohu si dovolit, na veškeré polní práce a výmlat jednat S.S.S., jelikož by mi nezbylo na živobytí pro rodinu, natož pak na splátky a různé poplatky. Odebráním strojů jsem postaven před těžký úkol jak zvládnout práce na svém přídělů. Koně které vlastní můj otec staří na jeho příděl. Jsou to koně teplokrevní a jsou to klisvy které se zapuštějí což značí potřebují spíše ulehčit práci a ne přidat. Nemám tedy jiných možností, než se hospodaření na mém přídělů vzdát za dnešních podmínek u mne se nalézajících, vzdát.

Doufám, že toto mé hlášení bude vzato M.N.V. v Broumově na vědomí, a M.N.V. převezme po sklizni tyto pozemky do své kompetence, sby nezůstaly ležet ledem, ale sby byly opět řádně obdělány k prospěchu lidu naší republiky.

"Československému zemědělství vděk"

Jindřich Žák

Příloha č. 27: Dopis Jindřicha Žáka ml. pro MNV Broumov - předání připachtovaných pozemků /reservy/ a předání přídělů pozemků nar. poz. fondu., 16. 8. 1950. Archiv autora.

VI
Místní národní výbor v Broumově.

Broumov dne 16. října 1950.

Pan

Jindřich Žák

Velká Ves čp. 6

Místní národní výbor spolu s činiteli ONV a zemědělskou komisí MNV jednali o vašich žádostech ohledně vrácení propachtované půdy/půda NPN/ a půdy ve vlastnictvím vašem a dohodli se následovně:

Půda musí být obdělána a řádně oseta dle osevního plánu na rok 1951. Pokud na práci nestačíte sami, bude orba provedena SST. Stav dobytka a z toho vyplývající kontingenty, jak mléčný, masný a vaječný musí být plněny na příští rok, neboť jste z těchto pozemků sklízeli úrodu. Máme za to, že spoluprací se tyto práce zvládnou při dobré vůli. Podle informace na ONV mají být obilní dodávky z ha na rok 1951 menší. Pokud-li by zemědělci nepřistoupili na toto řešení, byl by MNV nucen přebývajících půdu secliti a předati státním statkům.

Josef Valtr V.P.
předseda.

Příloha č. 28: Odpověď MNV Broumov, pro Jindřicha Žáka ml. - odmítnutí odevzdání propachtované půdy, 16. 10. 1950. Archiv autora.

Jindřich Žák
Velká Ves čp.6.

Broumov V.Ves dne 15.VI.1952.

Okresní národní výbor

Broumov.

Věc: Odvolání.

Odvolávám se tímto proti "Nálezu" ONV v Broumově ze dne 27.V.1952 Zn. X-072.3/1952.-226, že jsem vinen, že jsem nesplnil dodávkové povinnosti v r.1951, trestem pokuty Kčs 5.000.-

Já tvrdím že nejsem vinen! Být odsouzen bez výsledku obžalovaného a bez řádného řetření na místě činu smut není správné. Za starých dob,--výchni jsme odsuzovali soudnictví, kdy se soudilo dle suché strohé litery zákona bez ohledu na skutkovou podstatu činu, a jak se soudi dnes?

Vím že jest mi zbytečno se odvolávat, avšak ochci Vám vysvětlit, jeli to co platné, situaci proč jsem nesplnil!

Prostě, dva lidé, já a manželka ohroženým zrakem, není nemůžeme stačit na řádné obhospodření 32 ha zem.půdy s tím spojené povinnosti, cos smut musí uznat i laik. Když pomocné stroje byli odebrány! JZD i státní statky když nestačí, jsou jim dodány pom.brigády, nám nepomůže nikdo! Či není smut pravda že zákony jsou dělány pro každého, jak tvrdí pan předseda vlády?

Jak jsem již trestán daní všeob. i děti ve stáří od 2 -7 roků ani cukr ani mýdlo šatenku, rodiče práce neschopni, za to že dřu více nežli jiní, dva lidé na uvedené výměru a dovedni nebylo? Či rodiče mohou za to že onemocněli, je vinen ten který již zemřel? Čím mám platit?, za stroje jsem nedostal ani haléř, dluh na mě Kčs 80.000.- mě byli zadrženy, sčeno má rodina žít? To smut je podpora k zvýšení pracovní morálky? A Víte sami že ve V.Vsi jiného výcháiska posud není! ač jsem sto sám usiloval, že mě dnes celá obec nenávidí! Vím, že veškeré moje tvrzení jest zbytečné, že spravedlnosti se nedovolám ale doufám že bude na mě jinak pohlíženo, když ani na strádání dětí není brán zřetel při dnešním budování socialismu!!

--- zemědělec, --- ml.
Broumov V.Ves čp.6.

Příloha č. 29: Dopis Jindřicha Žáka ml. pro ONV Broumov – odvolání, 15. 6. 1952. Archiv autora.

Jednotná zemědělská družstva vedou ve výkupu

57:20%

Stav výkupu ku dni 27.8.1953.

J Z D	
Bohdášin	70.91%
Brounov	100.72 %
Březová	43.90 %
Bystřé	64.39 %
Benešov	118.83 %
H. Verněřovice	49.89 %
Heřmánkovice	100.56 %
Hynčice	99.71 %
Javor Dědov	69.87 %
Jetřichov	36.30 %
Křinice	31.53 %
Lachov	27.58 %
Machov	104.--%
Martínkovice	19.74 %
Meziměstí	101.37 %
Ruprechtice	119.53 %
Šonov	55.61 %
Teplice	41.82 %
Verněřovice	17.45 %
Vížňov	38.92 %
Zdoňov	41.27 %

Soukromý sektor

Adršpach	00 %
Bezděkov	19.57 %
Bělý	16.93 %
Bohdášin	7.40 %
Božanov	26.54 %
Brounov	56.37 %
Bystřé	3.42 %
Benešov	47.77 %
Č. Motuje	26.13 %
Hajtmánkovice	14.58 %
Heřmánkovice	6.46 %
Hlavnov	31.17 %
Chlívce	9.74 %
Javor Dědov	0.0 %
Jetřichov	34.23 %
Jívka	0.0 %
Křinice	18.12 %
Lachov	0.6 %
Machov	12.03 %
Maršov	0.0 %
Martínkovice	18.97 %
Otovice	14.36 %
Petrovice	23.35 %
Pěkov	16.46 %
Police	33.61 %
Rožmitál	32.38 %
Skalka	7.59 %
Slavný	21.16 %
Starkov	9.39 %
Suchý Důl	28.63 %
Šonov	20.16 %
Verněřovice	0.0 %
Vížňov	0.0 %
Žďár	38.67 %

Šest jednotných zemědělských družstev již splnilo státní dodávky obilí !

Družstva v průměru splnila již na 57 %
Soukromý sektor teprve na 20.12 %

Na neděli dne 30. srpna 1953 je vyhlášena pracovní pomoc družstevníkům a zemědělcům na rychlé dokončení výmlatu.

Výkupní sklad přijímá obilí i když má větší vlhkost, nežli bylo původně stanoveno !!!

Zemědělci za dodané obilí ihned dostanou proplatit peníze !

Urychlete proto výmlat i dodávky ! Využijte brigád z místních občanů a mládeže i v nozi jako JZD Teplice !

Ve čtvrtek dne 28.8.1953 v 10.15 hodin splnili soudruzi

F I Š E R A H L A D Í K svůj socialistický závazek .

Posékali s kombajnem 2 0 0 hektarů obilí !!!!!!!!!!!!!!!

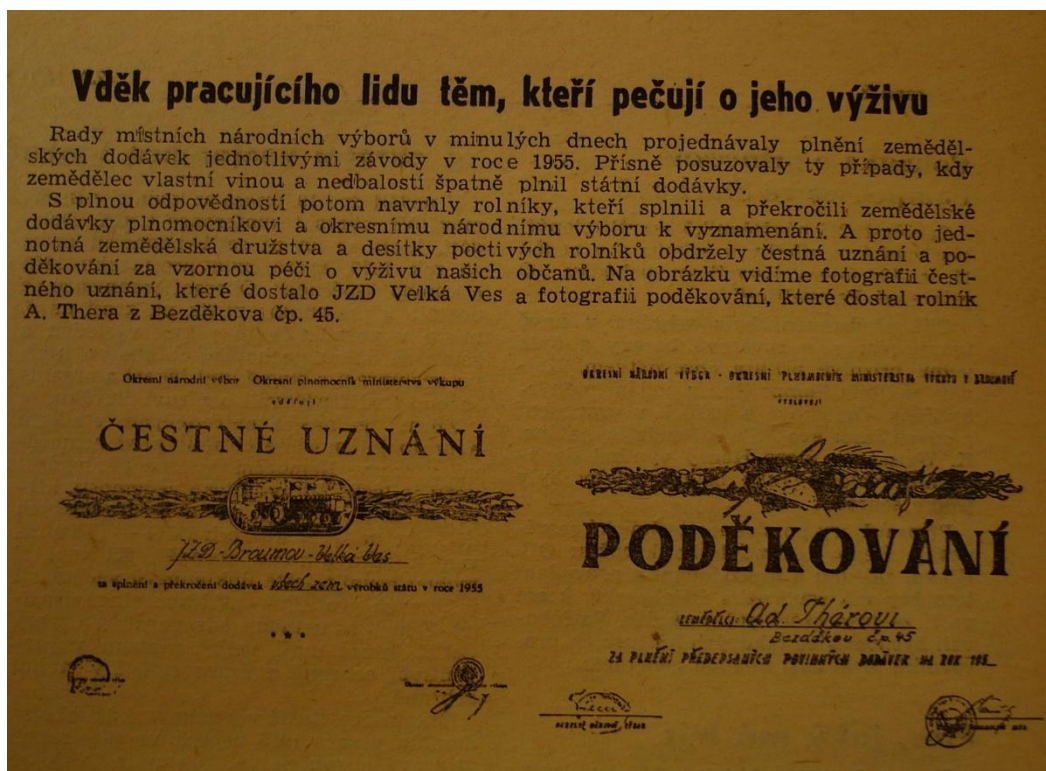
Špatně plní své povinnosti zemědělec František M A R E K z Bezděkova .

Nepočítá -- nemlátí --- jezdí s uhlím a počítá, že se to obrátí !

Dě něho si nikdo příklad neberte !

Příloha č. 30: Porovnání stavu výkupu mezi JZD a soukromým sektorem, stav k 27. 8. 1953.

Archiv autora.

Příloha č. 31: Novinový článek s čestným uznáním pro JZD Velká Ves.³²⁷

³²⁷SOKA Náchod, sbírka novin, Za nový život – vesnické noviny okresu Broumov 1956 -1957. Č. 8 ze dne 25. února 1956, titulní strana – „Vděk pracujícímu lidu těm, kteří pečují o jeho výživu“.

Příloha č. 32: Jeden z letáků zaměřený proti „vesnickým boháčům“³²⁸

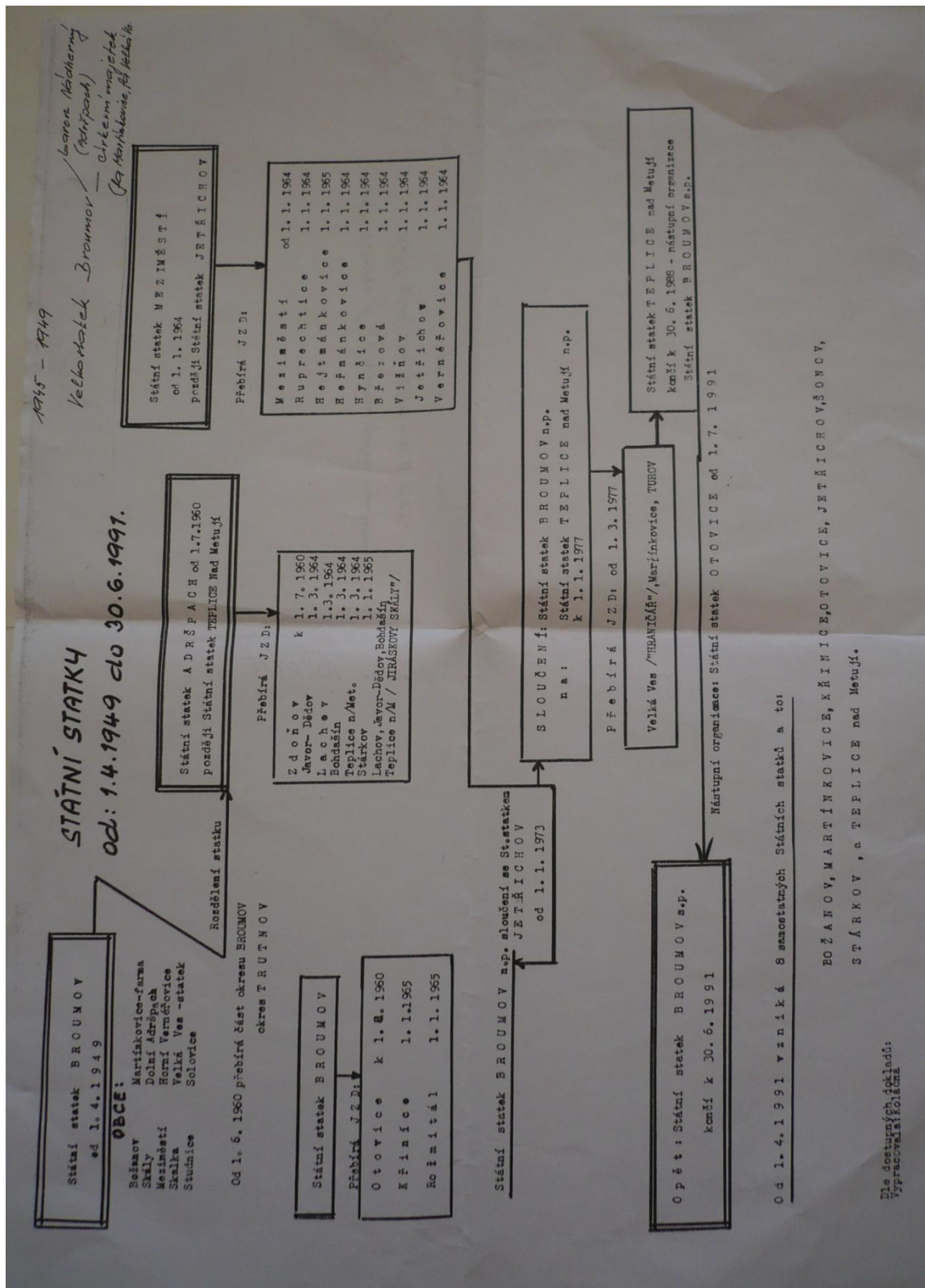
³²⁸ SOkA Náchod, sbírka novin, Za nový život – vesnické noviny okresu Broumov 1956 -1957, volně vložené listy.

Příloha č. 33: Mapa okresu Broumov s vyznačenými obcemi, které jsou barevně odlišené podle počtu procent půdy, které obhospodařuje JZD.³²⁹

³²⁹ SOka Náchod, sbírka novin, Za nový život – vesnické noviny okresu Broumov 1956-1957. Č. 48 – 49, ze dne 21. září 1957, úvodní strana.

Příloha č. 34: Mapa vývoje státního statku Broumov.³³⁰

³³⁰ SOA Zámorsk, f. Státní statek Broumov 1952 – 2000, nezpracováno. Mapa vývoje státního statku Broumov.

13. Resumé

One of the most interesting period of Czechoslovak history is a period from the end of World War II to 1960. In this time there were many meaningful changes on Czechoslovak borderlands, which impacted its development for next ten years to the present days. These changes can be divided into three events, which continue each another and complement each another.

The first of these events it was an expulsion of Sudeten Germans, who were by consensus of Allies of World War II expelled to the territory of contemporary Germany. Closely after end of the War to August 1945 there were wild expulsions, when the local German population were expelled mostly on foot and the shortest way across the border. Some local inhabitants, who controlled an expulsion, did not contain their emotions and because of it some innocent people died. In the Czech society this issue is still a taboo. On the 2nd of August 1945 allies in Postam Conference passed an expulsion of German population from the territory of Czechoslovakia and they legalized wild expulsions, which were organized before this Conference. The first controlled expulsion left Broumovsko on the 25th of January 1946 and the last expulsion was on the 16th of October 1946. In general from Broumovsko was expelled 21 261 people, who were leaving in 22 transports. The national controllers were coming at the same time with these expulsions. The national controllers should have to made provision for administration and working of industrial and agricultural plants.

The first national controllers came immediately after the War and they were natives, who had to leave the borderlands in 1938 after the Munich Agreement. Next comers were relations of these natives and people from the nearest inland. These controllers should have had a degree of qualifications, but it was not always observed, that's why in the last third in 1946 the national controllers in agricultural were reviewing and after that the unqualified people should have been replaced by new qualified people with agricultural practice. A general plan of frontier settlement started during the reviewing. In this time the settlement was managed from central and there were clear rules. National controllers got certificates for allocation of farm and agricultural area (max 13hectares). In this time they became owners and they began work on their new farms. Some of them arranged credits on purchase of new and modern machines, which should have made easier their work. Unfortunately these machines were confiscated and bought up for unsatisfactory utilization.

The last event, which in this time significantly influenced not only borderlands of Czechoslovakia, was a collectivization of agriculture. In this time JZD was founded, they were similar to Soviet kolkhozes. The collectivization started in 1949 and in borderlands there were the fastest course. The reason of this was, that new settlers did not have a close relation to new land as their native heath. In the first stage of collectivization JZD was founding very quickly and there were a few actions, which should have stimulated class war in villages and eliminated a class enemy. A class enemy was a village richman – kulak. One of these actions is Action K, which was from 1951 to 1953. During this Action hundreds families of village richmen were resettled.

In 1953 there were a general crisis of communistic states and during this crisis the collectivization was stopped and JZD began disintegrate. This situation was intensified by economic situation of the state, monetary reform and by generally dissatisfaction of population.

Next wave of collectivization was primary connected with fast foundation of new JZD the third and the fourth types. The collectivization was officially finished in 1960, when president Antonín Novotný declared the victory of socialism in Czechoslovakia.

This dissertaion is concerned with all the above mentioned events in period from 1945 to 1960 in territory of former county Broumov and village Velká Ves, which was its part. The dissertation is written with the aid of memories of witnesses, archival research and references books.